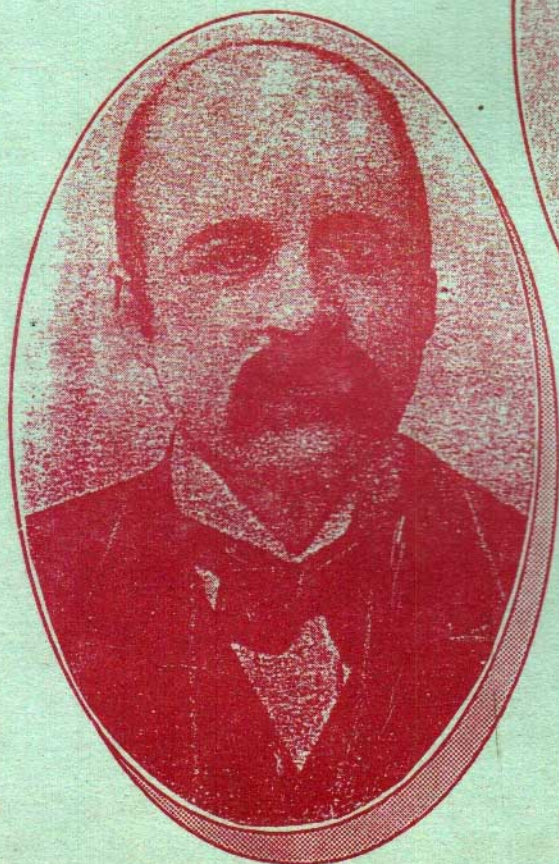

آذربایجان ادبیاتی

- ☐ مقاله
- ☐ حکایه
- ☐ شعر
- ☐ طنز
- ☐ و
- ☐ عاشیق یارادیجیلیغیندان
- ☐ عبارت ادبی مجموعه

معجز

محمد قلی زاده

(تویلايان: رحيم كاويان)

معاصر ادبیات

- مقاله

- حکایه

- شعر

- ساتیرا

و

- عاشیق یارادیجیلیغیندن عبارت ادبی مجموعه

(توپلایان: رحیم کاویان)

بسم الله الرحمن الرحيم

نام کتاب: آذربایجان ادبیاتی

نام مؤلف: رحیم کاویانی

ناشر: اندیشه نو

تاریخ نشر ۱۳۷۹

نوبت چاپ: اول

چاپ: دلارنگ

تیراژ: ۱۵۰۰

شابک: ۹۶۴ - ۶۷۴۱ - ۱۴ - ۲

حق چاپ محفوظ است.

بسمه تعالی

فهرست

صفحه	عنوان
۳	آذربایجان ادبیاتی
۲۶	حکایه
۳۷	وزن شعر
	ساتیرالار
۴۶	بیزیم تحصیل کرده لریمیز
۴۸	په کی
۴۹	تصویر اوستادلاریمیز
۵۰	ایراندا لقب لر
۵۱	سوکرات طریق ایله سیاسی صحبت
	یونزیا
۵۴	گؤز مه !
۵۴	حریت
۵۵	نه ایشیزوار
۵۶	رسول رضادان
۵۸	حصار سیز هاوالار
۵۹	قورغوشون -
۶۰	زامان وزمانه
۶۱	تبریز حماسه سی
۶۵	سارماشیق

عنوان

صفحه

۶۷	مزه قالدی
۶۸	قوشلار اوچار
۶۹	سن ده گناهکارسان من گناهکار
۷۰	غربت - بولودلار
۷۱	آراز قیراغیندا
۷۲	هاساری
۷۲	آتا
۷۳	غزاله
۷۴	امید
۷۵	آذربایجان
۷۶	من انسانام
۷۶	یاز
۷۷	اوچدولار
۷۸	گونش
۷۸	داغلار کئچک - جیناس منفری حاققیندا
۷۹	عاشیق علسگرینن صحنه بانی

(ع.م. آغداشلى)

نظامى گنجوى

اولدوزلار ھاوانين باغرىنى دلير،   قايالى داغلاردان دومان يوكسلير.
خيالىم گنجهنى سالاماگلير.   چاپديرير آتىنى بيريپاشا دونيا.
بیر ده گزورورسن کی، آچیلان سولور،   دوشونن بیر بشین بیر تورپاق اولور
بیر یاندان بوشالیر بیر یاندان دولور   سیریرینی وئرمه بیر سیرداشا دونیا.

(صمد وورغون)

گيريش

تاریخین اثرکن چاغلاریندا، هله تصور ائتدیگیمیز زامانلاردان دا قدیم بیر دۇرده
ایکی چوبان آراسیندا بئله بیر سوال - جاواب اولور:
- ایه! گۆره سن آی تزه له ننده کۆهنه آیی نئینیرلر؟
- دوغراییب گۆیه سپیرلر، اولدوز اولور.

بلکه ده انسان طبیعت و یارادیلش حاققیندا بیرینجی دفعه باخ بئله جه دوشونمگه
باشلامیش و هر شئین، داها دوغروسو وارلیغین یارانماسی نین سببینی اؤیرنمگه جان
آتمیشدیر.

او، ایستر یازلی - پاییزلی طبیعتله مبارزه ده ایسترسه ده جمعیتده کی قارا قووه لرله
دؤیوشده بؤیوک ایتگیلر وئرمیش، اولمازین عذاب - اذیته قاتلانمیش، آجلیغا و
سوسوزلوقا دؤزموش اولسا دا همیشه خئیری، ایشیقلیغی آلقیشلامیش، شری و
قارانلیغی قارغامیشدیر:

قارا قیش دونیانی بریاد ائدردی،   دالجا یاز اولوب یای اولماسایدی.

قارائلیقدا انسان الدن گئدردی، گونش اولماسایدی، آی اولماسایدی .

(ب.ق. سهند)

شهره، قارائلیغا سینه گرن انسان بعضا" ده دوز یولوندان آزیب، حیوانلارین ظاهری قدرتینه یا سما جیسملری نین غیر عاددی لیگینه اویاراق اونلاری اؤز تانریسی حساب ائتمیشدیر. بعضا" ده بو آزعینلیق ائله بیر درجه یه چاتمیشدیر کی، داشدان و آغاجدان اؤزو اوچون تانریلار یونوب یاراتمیشدیر.

ائله حاللار دا اولموشدور کی، اؤز قدرت و وار- دؤلتینه اویان بیر آدام "من سیزین تانریزام" - دئییه باشقالارینی سجده ائتمگه وادار ائتمیشدیر. بویون اگمه یه نی حتی اودا آتدیرمیشدیر.

بو جور آجیلی - شیرینلی، سئوینجلی - کدرلی حیات سورن انسان دؤزولمز ظلملر آلتیندا نئی کیمی اینیلده سه ده بئله حاققی ترئم ائتمیش، حاققا طرفدار چیخمیشدیر. او، تکجه اؤز مبارزه سیله کفایتلنمه ییب، عینی حالدا اله ائتدیگی اوغورلارین، معروض قالدیغی ظلم و حاقسزلیقلارین، اوغرادییغی مغلوبیت لرین سیبلرینی اویرنیب گله جک نسله یادگار قویماقلا بشر مدنیتی نی یاراتمیشدیر. بو مدنیت یازی یوخ ایکن آغ ساققال آتالارین و آغ بیرچک آنالارین سینه لرینده قورونوب ساخلانلمیش و یئنی نسله تحویل وئرilmیشدیر.

لاکین همین مدنی تجربه لر قورو و جانسیز سؤزلرله دئییل، کؤنول اوخشیایان، اوره گه یاتان و انسان وارلیغی نین بوتون اینجه لیکلرینه یول تاپان بدییی ایفاده لرله بیان ائدیلمیشدیر.

انسان حیاتی داوام ائتدیگجه بدییی ایفاده واسیطه لری مختلف ساحه لرده تجسم تاپاراق موسیقی، شعر، ناغیل، داستان، آتالار سؤزو و ضرب مثلر، تاپماجا، بیلمه جه، یانیلتمالار، روایتلر و دیگر صنعت ساحه لرینی یاراتمیشدیر.

همین صنعت اثرلریندن انسان حیاتی نین بوتون آغریسینی - آجیسی نی، سئوینجی نی - کدرینی، ظفر و مغلوبیتی نی و گئتدیکی یوللارین ائیشینی - یوخوشونو هابئله دونیا گؤروشونو، ایدئیا- مفکوره سینی آیدینجا دویماق اولور.

آشاغیداکی بیر روایتہ دقت یتیرک :

دئییرلر اسکندر پادشاهین بویوزو وارمیش. بونا گۆره ده هر دفعه باشینی قیرخدیردینی دللگی اۆلدورتدوررمیش کی، سیری آچیلما سین. بیرگون نۆبه بیر دللگه چاتیر. دللک اسکندردین پاپاغینی گۆتوروب باشیندا بویوزو گۆرن کیمی اۆلدوروله جگینی یقین ائدیر. نه ایسه، باشی قیرخدیقدان سونرا اونو جلالدا وئیر کی، اۆلدورسون. جلالد اونو آهارارکن یالواریب یاخاریر و بو سیری هنج کیمه آچمایا جاغینا سۆز وئیر. جلالدین یازیغی گلیر و اونو اۆلدورمکدن واز کئچیر. بیرگون، ایکی گون، بیر آی، ایکی آی کئچیر، دللگین اوره گینده کی سۆز آز قالا سینه سینین دله جکدی. دۆزه بیلیمیر. لاکین، بونو دا بیلیر کی، دانیشماسی ایله اۆلدورولمه سی بیردیر.

نهایت چاراسی کسلیر و باشینی بیر قویویا ساللا ییب " اسکندر ذوالقدرین بویوزو وار بویوزو " دئییر. اوره گینی بو شال دیر. او گوندن سونرا چوبانلار قویودا بیتن قارغیدان نئی دوزلدیب چالاندا نئیدن بئله بیر سس چیخارمیش " اسکندر ذوالقدرین بویوزو وار بویوزو ".

بو روایتدن بئله چیخیر کی، انسان سۆزله دئییه بیلمدیکلرینی سازلا دئمیشدیر. اوردا کی، دیل - آغیز سۆزدن اوسانار، سوروشون مطلبی تئللر سۆیله سین. دوداق دانیشار سا اود توتار، یانار، گرکدیر زخمه لر، اللر سۆیله سین.

(ب.ق. سهند)

یازی مئیدانا چیخدیقدان سونرا انسان اۆز یارادیجیلیق تجربه سینین و بیر سۆزله اۆز صنعتینی قایالارا حک ائتمکله ابدیلشدیرمیش و نئجه دئییرلر تاریخین داش یادداشینا تاپشیرمیشدیر.

انسان حیاتی نین بوتون ساحه لرینده اولدوغو کیمی صنعت ساحه سینده ده پشه کار صنعتکارلار مئیدانا چیخیر و اۆلمز اثرلر یارادیر و انسان مدنیتی نی زنگینلشدیریرلر. ائله بونا گۆره ده ادبیات ایکی قول بۆلونور:

۱- مولقی بللی اولمایان، عموم خالقا منسوب اثرلر یاخود شیفا هی خالق ادبیاتی.

۲- پشه کار مولف‌ترین یاراتدینی اثرلر.

آیدیندیرکی، آذربایجان خالقی دا همین عمومی استفامنده حرکت ائتمیش و هئج ده مستثنی بیر خالق دئییلدیر.

بونو دا قئید ائدک کی، آذربایجان ادبیاتیندا عاشیق یارادیجیلیغی مستثنی لیق تشکیل ائدیر و هر ایکی قولا یعنی هم شیفاهی خالق ادبیاتینا، هم ده پشه کار ادبیاتا عاید اولور. دها دوغروسو عاشیق ادبیاتی مولفی نین بللی اولدوغو باخیمیندان پشه کار ادبیاتا و نشر اولمازدان اول خالقین محکمه سینه وئریلیب، خالق سوزگه جیندن کئچدیگینه گوره شیفاهی قولا داخیلدیر.

هر بیر خالقدا اولدوغو کیمی آذربایجان ادبیاتی دا فورما باخیمیندان ایکی ساحه یه، شعر و نثر ساحه لرینه آیریلیر. باشقا سوزله دئسک آذربایجانین ایستر شیفاهی خالق یارادیجیلیغیندا ایستر سه ده آیری - آیری صنعتکارلارین اثرلرینده شعر ده وار نثر ده. بیز ایسه مقاله میزده آذربایجان ادبیاتی نین شعر قولونا عاید سوز اوستالاری نین عصرلر بویو یاراتدیقاری اینجیلری آراشدیراجاغیق.

معلوم دور کی، تاریخین مختلف مرحله لرینده آذربایجان خالقی باشقا قوملرله علاقه ده اولموشدور. بو علاقه نین بعضیسی فارس لارلا اولدوغو کیمی طبیعی - مدنی، عربلرله اولدوغو کیمی دینی، مونقوللار و بیر سیرا یاد ائللرله اولدوغو کیمی ایستیلچی خصوصیت داشیمیشدیر. همین علاقه لر ایستر قدیم، ایستر سه ده چاغداش ادبیاتیمیزا درین تأثیر بوراخمیشدیر. بو تأثیر خصوصیه شعر وزننده او قدر گوجلر اولوب کی، عرب شعرینه عاید اولان عروض وزنی آذربایجان پوئزیاسینا کئچهرک دوغمالاشمیشدیر.

بونو دا قئید ائدک کی، آذربایجان شاعرلری بعضاً نظامی گنجوی کیمی تمامیه فارس دیلینده، بعضا ده فضولی و شهریار کیمی آذربایجان و فارس دیلرینده یازیب یاراتمیش و بئله لیکله فارس ادبیاتینا بؤیوک خدمت ائتمیشلر.

نظامی گنجوی

آذربایجان شعرینی نظامی گنجوی ایله باشلاماغمیز هئچ ده تصادفی و سبب سیز دئییلدیر. گۆره جگیمیز کیمی نظامی گنجوی ایران و ائله جه ده آذربایجان شاعرلرینه بیر یارادیجیلیق مکتبی کیمی عصرلر بویو خدمت ائتدی و فضولیه قدر هئچ کیم نظامی نین یوکسلدیگی ذیرویه یوکسله بیلمدی. نظامی یارادیجیلیغی سوزون اصل معنا سیندا آذربایجان شعرینین مضمون و تخنیکاسی باخیمیندان بونؤوره سینی تشکیل ائدیر. ائله بونا گۆره ده نظامی نی دریندن آراشدیرماق، اؤیرنمک و اونون یارادیجیلیق عَمّانی نین درینلیگینه و ارماق سونراکی شعریمیزی اؤیرنمک اوچون یشگانه یولدور.

نظامی نین حیاتی

ایلاهی! ایشه اؤیله تدبیر قیل، لطف ائله،

سنه راضیلیق حاصل اولسون، بیزه قورتولوش.

ایلیاس یوسف اوغلو نظامی گنجوی ۵۲۰ هجریده آذربایجانین قدیم گنجه شهرینده

بیر صنعتکار عائله ده آنادان اولدو. اونون کونیه سی ابومحمّد دیر. او، «لئیلی و مجنون»

پوئماسیندا «آتامین خاطره سی» باشلیغی آلتیندا بئله یازیر:

آتام یوسف ابن زکی مؤید، بابام تک دونیانی ترک ائدیب گئتدی.

دؤورانین ایشیدیر، نه ائتملیم؟ نه اوچون آغلاییم، دئییلدیر سیتیم.

آنالار یولونو چوخ گۆردوگومدن، اؤز آتا قلبیمی قوپاردیم کی، من،

اؤلوم تیکانیندن سوزولن زهر، جانیمایا یئرسین، اربسین غملر.

شاعرین آناسی نین هم آدی هم ده منسوب اولدوغو خالق مباحثه لی بیر موضوع

اولسا دا بیز بورادا اونا توخونماغی مقصده اویغون بیلمه دیک. نظامی نین اؤلادینا

گلدیکده ایسه اؤز یازدیغیندان معلوم اولور کی، اونون محمّدن باشقا اؤلادی

یوخموش:

عزومون ایلک گولو - او تکجه بالام، او آغیز لذتیم، او سون پیالام.

دئدی: ای کلامی ائکیزیم آتا
اثری قارداشیم، عزیزیم آتا
گوروندوگو کیمی نظامی نین اوغلو دا آتاسی نین کلامینی اوزونه ائکیز و قارداش
ساییر.

شاعرین یاشاییب یاراتدیغی دؤورده گنجه شهرى بؤیوک کاروان یولونون اوستونده
اولدوغونا گؤره دونیانین مختلف یئرلریندن گلن تجارت کاروانلاری بوشهرله علاقه
ساخلایردیلار. بورادا بؤیوک سارایلار و مدرسه لر اولدوغو کیمی
گئنیش تجارت بازاری دا موجود ایدی. عینی زاماندا همین شهرده ایپک، ساخسی
و دمیرجی کارخانالاری دا وار ایدی. گنجه ده مدنیّتین دیگر مختلف ساحه لری کیمی
شعر ساحه سی ده گئنیشلنمیشدی. لاکین شعرین نماینده لری شاه سارایلارینا خدمت
اؤدیردی. آذربایجاندا سارای شعرى هله بئشینجی عصرده شدّادیلر دؤورونده
انکیشاف ائتمیشدی. بو زامان گنجه شهرینده یاشایان تبریزلی قطران اؤز قصیده لری
ایله شهرت قازانمیشدی. آلتینجی عصرده ایسه نظامی نین قوجا معاصرلری اولان
ابولؤلؤ گنجوی، خاقانی، فلکی، عزالدین شیروانی کیمی شاعرلر یازیب یارادیردیلار.
مهنسی گنجوی خانیمین رباعیلری چوخ یاییلدیغی کیمی آتابگلر ساراییندا اولان
مجیرالدین بیلقانی نین قصیده لری ده مشهور ایدی.

بو شاعرلردن یالنیز خاقانی شیروانی سارایدان اوز دؤنردیکدن سونرا یثنی مترقى
فیکیرلر ایره لی سورور و شاهلارین ظلمونه اعتراض صداسینی قالدیریدی.

نظامیه گلدیکده ایسه او، سارای قوللوغوندا اولانلارا نفرت بسله ییر و بئله دئییردی:

بو قارین اوتاران دوزسوز شاعرلر،
سایه مده دونیانی باسیب، یئدیلر.
شکاری توتماغا آصلان گرکدیر.
تولکونون ایشی ده مفتہ یئمکدیر.
و اؤز حاققیندا بئله دئییر:

ایلمین موزدویلا دولانیرام من.
بو جلال، بو آچیق سحره باخین سیز
جلالیم یارانیر سؤز خزینمدن.
گناه دیر بو سحرى دانماق شبّه سیز
منیم دیل قیلنجیم ایتیدیر یامان
آرخیمدان سو ایچدی شعرله صنعت
منله شهرت تاپدی سؤزده کی قوّت

جسارتلی شاعر بو سۆزلرله کنايتلنمير و آچيقجا شاهلارين قوللوغونو ترک ائتمگه
امر ائدير:

دَڙهه دور - اوتور گونش ایشیغی تک جمشید سارایی نین فیکریندن ال چک
پادشاه پولونا دیکمه گوزونو قانون کمندینه سالما اوزونو
شاهلار مجلسیندن کنار اول کنار پامیق اود گورنده آلیشیب یانار
بلکه ده یئددینجی عصرین داهیسی شیخ سعدی «گلستان» دا انسانلاری
سارایلاردان اوزاق و آزاد باشاماغا چاغیراندا نظامی دن الهام آلمیشدیر.

نظامی ایلک تعلیم - تربیہ سینی گنجہ دہ آلدی. شاعرین اثرلریندن آیدین اولور کی، او اوشاق یاشلاریندان یتیم قالدیغینا باخما یاراق چوخ جڈی مطالعه سایہ سینده قدیم و اورتا عصر علملرینی او جمله دن کلام، حکمت، تاریخ، ہیئت، طب و هندسہ نی مکمل اویرنمیش و اوز دؤورونون بؤیوک عالمی، نئجه دئیرلر حکیمی اولموشدور.

نظامی گنج یاشلاریندان یارادیجیلیغا باشلامیشدی و پوئمالارینی یازمامیش لیریک شعرلر یازمیشدی. قدیم شرق تذکرہ لری نظامی نین ایگیری مین بیت لیک دیوانی اولدوغونو قئید ائدیرلر کی، بو دیواندان چوخ آزیب حصہ بیزہ گلیب چاتمیشدیر.

دئمک ہلہ پختہ لشمہ میش و جاوان ایکن یازدینی غزللر آدمی والہ ائدیر:

هر گنجهم اولدو کدر، غصّه، فلاکت سن سیز

هر نفس چکدیم هدر گشتی او ساعت سن سیز

سنين اول جلب ائله ين و صلينه آند ايچديم، ايتان

هجرینه یاندى جانیم، یوخ داها طاقت سن سیز

سن منیم قلییمه حاکم، سنه قول اولدو کونول

من عزیز من او جوزا، بیر هئچم آفت سن سیز

سن نظامی دن اگر آرخایین اولسان دا گولوم

گنجہ - گوندوز آرایب، اولمادی راحت سن سیز.

نظامی نین حیاتینا عاید از معلومات واردیر. اثرلری اساسیندا معینلشدیرمک اولور
کی، دریند حکمداری شاعری اوز سارایینا جلب ائتمک مقصدیله اونا آفاق ادلی بیر

کنیز گۆنده ریب، نظامی آفاقلا اتوله نیب و اوندان ۵۵۳- نجو ایلدە محمد آدلی اوغلو اولوبدور. نظامی نین سئودییگی بو قادین ۵۵۹- نجو ایلدە وفات ائدیپ، شاعر بو اولومو اوزون زامان یادیندان چیخارما ییب.

شاعرین سئوگیسی آفاقین طالعی و واختسیز اولومو اونو ائله کدرلندیریپ اوزموشدو کی، «خسرو و شیرین» پوئماسیندا «شیرین» له «آفاق» ی مقایسه ائده رک یازیر:

عبرت گۆزویله باخ سن بو اثره	اوزونو اویدورما افسانه لره
اوخو بو داستانی، قلیبندە کدر	او گۆزل «شیرین» اوچون آغلا بیر قدر
چونکی، تتر ترک ائتدی او، بو عالمی	جاوانلیقدا سولدو قیزیل گول کیمی
قیپچاق بوتوم تکی اوخ کیمی سوزدو	«آفاق» سئوگیلیمین سانکی اوزویدو
او، دربند شاهی نین بیر تحفه سیدی	صاف، آغیللی، گۆزل گول غنچه سیدی
اغیارا غضبلی، منه مهربان	کۆنول یولداشیمدی او نازلی جانان

نظامی ۵۵۷- نجی ایلدە ۳۷ یاشیندا اولاندا ایلک بؤیوک اثری اولان «سیرلر خزینه سی» نى یازیر. بو اثر شاعرین داها گئنیش دایره ده تانیلماسینا سبب اولور. آذربایجانین جنوب حصّه سینده حاکمیتده اولان «ائلدە نیرلر» دن «محمد جاها ن پهلوان» بو اثر دن خبر توتاندا نظامی دن اوز آدینا یثنی بیر اثر یازماغی خواهش ائدیر. شاعر ۵۵۹- نجو ایلدە «خسرو و شیرین» پوئماسینی قورتاریپ «جاها ن پهلوان» ا هدیه گۆنده ریر. همین پوئمادان سونرا نظامی نین شهرتی بیر چوخ اولکه لره یاییلیر. «جاها ن پهلوان» ۵۶۵- نجی ایلدە اولور. قارداشی نین یثرینه کئچن آتابگ «قیزیل آرسلا ن» همین ایلدە شاعری گۆرمک اوچون گنجه یه گلیر. اونلار گنجه یاخینلیغیندا گۆر و شورلر. «قیزیل آرسلا ن»، شاعره بیر کند باغیشلا ییر. شاعر بو گۆر و شو سونرالار تصویر ائدیپ «خسرو و شیرین» پوئماسینا علاوه ائدیر.

«خسرو و شیرین» پوئماسینی یازان دان سونرا نظامی اوز دیوانینی تکمیللشدیرمگه چالیشمیشدی. بو زامان شیروانشاهلاردان اولان «آخسیستان» شاعره قاصد گۆنده ریب «لیلی و مجنون» مؤضوسوندا اثر یازماغی تکلیف ائدیر. لاکین شاعر دن او اثری عرب و

فارس زینتی ایله بزه مگی ایسته بیر. نظامی همین مکتوبون قیسا مضمونونو اثرین مقدمه سینه سالیب، بئله یازیر:

بیر گون نشئه لیدیم، عالم شاد کیمی	دملر ایچینده دیدیم، کیقباد کیمی
قاشلاریم آچیلدی، سانکی بیر کامان	قاباغیمدا بیدی یازدیغیم دیوان
بو زامان بیر ائللجی گلدی ایوانا	شاهین مکتوبونو گتیردی مانا
اون - اون بش سطریدی شاهین بو سوزو	گوزل خطی ایله یازمیشدی اوزو
ای سوز دونیاسینا حاکم نظامی!	قوللوقا محرمین، توت التجامی
ایستم مجنونون بویوک عشقینه	بیر سوز خزینه سی آچاسان یشنه
بو موضوع شاهیدیر بوتون سوزلرین	لایققدیر بو سوز سنین هنرین
بو تزه گلینه چکنده زحمت	فارس، عرب دیلیل وور اونا زینت
تورک دیلی یاراماز شاه نسلیمیزه	اسکیکیلیک گتیرر تورک دیلی بیزه

«آخسیستان»ین بو طلبی نظامی یه چوخ آغیر گلیر:

قوللوق حلقه سینه دوشدو قولایم	قان ووردو بشینمه اسدی دودایم
عزوم ویران اولدو سولوب سارالدم	امیرین قاباغیندا جساوابسیز قالدم
سیریمی دئمگه بیر محرم هانی؟	اونا من سؤیله ییم بو ماجرانی

بونو دا قئید ائدک کی، همین دؤورده «لیلی و مجنون» ماجراسی خالق آراسیندا گئیش یایلمیش و بلکه ده عاشیقلاز طرفیندن ده نقل ائدیلمیش. یقین کی، «آخسیستان»ین بو آغیر تکلیفیندن قاباق نظامی همین محبت ماجراسینی اوزو ده خالقین اوز دیلینده (آذربایجان دیلینده) یازماق فیکرینده ایمیش. ائله بونا گؤره ده حکمدارین «عرب و فارس» دیلینده یازماغا دایر امری اونو ائله سارسیدیر کی، سیررینی آچماغا، دردینی دانیشماغا بیر محرم آختاری و نهایت بو محرمی تاپیر. اونون محرمی البته اوغلو محمددن باشقا بیر آدام دئییلدیر:

قلیمده جان کیمی عزیزیم اولان	محمد نظامی - اوغلو بو زامان
اؤپدو آباغیمی خیلی مهربان	دئدی: ای گؤیلره میدان اوخویان!

و بئله لیکله اوغلونون مصلحتی ایله «لیلی و مجنون» پوئماسینی فارس دیلینده

یاراتدی.

نظامی دن سونرا اوزیک شاعری «علیشیر نوائی» و آذربایجان شاعری، اسلام شرقینین فخری «محمد فضولی» همین موضوع اوزه رینده پوئمالار یازدیلار. مسئله بوراسیندادیرکی، نظامی نی بویوک محبتله سئون و اوستاد دئییه آدینی چکن فضولی اوداهی نین «للی و مجنون» وندا هانسی جاتیشمازلیغی گورروب کی، همین موضوع اوزه رینده یثنی بیر پوئما یاراتماغی لازیم بیلیب؟ بیزه ائله گلیرکی، نظامی نین «للی و مجنون» وندا ایکی جهت فضولی نی قانع ائتمیر. بیری اونون آذربایجان دیلینده اولما ماسی، دیگرى نظامی نین محبت مسئله سینده منطقله یاناشماسیدیر. بیز سونرالار فضولی یارادیجیلیغیندان بحث ائدرکن ایکی پوئمانی بیر-بیری ایله مقایسه ائده جه بیک. بونا گوره هله لیک سوزو اوزاتمیریق.

نظامی «للی و مجنون» پوئماسینی یازاندان سونرا ۵۷۶-نجی ایله «یئددی گوزل» پوئماسینی یازیب باشا چاتدیریر.

شاعر سون بویوک اثری اولان «اسکندرنامه» نین بیرینجی حصه سینى یازاندان سونرا گنجده ایکینجی دفعه زلزله اولور. شهر داغیلیب خارابا قالیر. شاعر بو بدبخت حادثه نی بویوک کدرله قلمه آلیر. لاکین او، «اسکندرنامه» نین ایکینجی حصه سینى قورتاردیقدا سونرا داها بویوک اثر اوزه رینده ایشله یه بیلیمیر. آراسیز ایشله مک، سحرى دیری گوزله آچماق، آغیر معیشت عذابى، خصوصیله معاصرلری نین دئدی - قودوسو شاعری داها تئز الدن سالییر. او، حیاتی نین سون گونلرینی قوجالیق شعرینده گؤستریر:

بیر چمنده قوجالیقدا بئلیم دؤندو کمانه،

سوندان سونرابو بوداقدان یئتیشیرمی کامنه؟

آغ توکلردن قار ییغیلدی، باشیم اوسته قالاندی

وجودوم بیر خیمه کیمی یاتماسین بس؟ آماندی

بویوک صنعتکار ۵۸۲-نجی ایله آلتیمیش ایکی یاشیندا ایکن گنجده وفات

ائتدی. اونو شهرین یاخینلیغیندا، سونرالار شیخ مقبره سی آدلانان یئرده دفن ائتدیلر.

شاعرین اثرلری اؤزوندن سونرا بیر یشره توپلانیب «خمسه» آدی ایله مشهور اولدو.

نظامی نین یارادیجیلیغی

حسنون گؤزل آیتلری ای سئوگیلی جانان

اولموش بوتون عالمده سنین شائینه شایان

گل ائيله عنایت منه وئر بوسه لبیندن

چونکی گؤزلین بوسه سیدیر عاشقه احسان

سوردوم کی، «کؤنول هاردادیر؟» آلدیم بو پیامی

«هئج سورما تاپیلمازه اونو آختارسا دا انسان»

رحم ائيله دئییب سئل کیمی گؤز یاشیمی تۆکدوم

کسیم قانیميله ال یوما ای آفت دؤوران

انصافین اگر وار ایسه سؤیله بو نظامی

سنلن نئجه رفتار ائله سین ای مه تابان؟

نظامی نین ادبی اثری تکجه پوئمالاردان عبارت دئییلدیر. اونون عینی زاماندا

معنالی غزللری، قصیده و فخریه لری، رباعیلری ده واردیر. قدیم آذربایجانین ان

یاخشى عنعنه لرینی داوام ائتدیرن، اونو یئنی و اوجا بیر پیلله یه قالدیران یئنی بیر ادبی

مکتبین بانئسی اولان نظامی اؤز لیریک شعرلرینده ده معاترلریندن فرقلی بیر صنعتکار

کیمی دقتی جلب ائدیر.

شاعرین الده اولان غزللرینین مهم حصه سی محبت موضوعوندا یازیلیب .

بو غزلرده حیات و یاشاماق آرزولاری، محبتله یارانان سئوینج و کدر حسی لری،

جاوانلیغی نین صاف و مقدس آرزولاری ترنم ائدیلبیر.

ائله بونا گؤره دیرکی، نظامی غزللری بوگون ده اوخوجولار طرفیندن سئویلیر:

گؤزوم آیدین، گؤزومه صورت جانان گؤرونور

مشک عنبر ساچاراق عطرله افشان گؤرونور

آیریلیق زهرینی داددیم، آجی دا اولسا، وصال

ایکی دنیا یا دگر، ائیله کی، هجران گؤرونور

سنی بیر دفعه گؤرنده گسوهنیر عشقیمیزه

نه اوچون گؤزلرین ای گول بئله گریان گؤرونور؟

ای صنم، وصلین ایله ائیله کی، شاد اولدو کؤنول

ییرتدی غم کؤینگینی گون کیمی خندان گؤرونور

شادلیغیندان آلیشیب یاندی نظامی، دئدی کی:

گؤزوم آیدین، گؤزومه صورت جانان گؤرونور

اونون رباغیلرینده حقیقه و ورغونلوق، معرفت پیاله سیندن اولماق و

عرفان عمانینا غرق اولماق جهدی گؤزه دییر. دؤرونون بوتون حکمتینی اؤیره نن و

ایگیرمینجی عصرده بئله حکمت و منطق جارچیسى کیمی تانینان شاعر سرمست

اولماغا نئجه ده جان آتیر:

ایلاهی! او یاری سن بیدار ائله سرمستلیک جامیندان هوشیار ائله

یا منی اؤزومدن ائیله بی خبر یا اونسو خالیمدان خبردار ائله

شادیق کی، غم ایله یار اولموشوق بیز قان اولدو کؤنلوموز هر لحظه سن سیز

اولدو آه چکمه دن دوداق آچمادیق یاشسیز سومولماییب بو گؤزلریمیز

هاردان معلوم؟ بلکه ده بؤیوک فضولی «ندوره» مطلع لی غزلینی یازاندا نظامی نی

دوشونور و اونون دئییه بیلمه دیگی دردینی دئمک ایسته بیرمیش :

اؤیله سرمستم کی، ادراک ائتمه زم دنیا ندور من کیم ساقی اولان کیمدیر می و صہیا ندور

حکمت دنیا و مافیها بیلن عارف دئیل عارف اولدور بیلمه یه دنیا و مافیها ندور

البته هر صنعتکارین اؤز یولو، اؤز یارادیجیلیغی واردیر. نظامی یارادیجیلیغیندا

عرفان، اخلاقیات و محبت، منطق حاکیمی آلتیندادیر.

دؤرونون بؤیوک عالمی اولان و پوئمالاریندا تاریخی عبرت درسی کیمی گؤتورن

نظامی انسانلاری صداقته چاغیریر و نهایت نئجه دئیرلر بیر آرشین بئزدن آرتیق

آپارما یا جاقلا رینی خاطیرلادیر. ایندی ده او حاقدا یازدیغی ایکی رباعی سینه دقت

یشتیرک:

عزمور و فاسیزدیر، گولوم، انسانا
بو دنیا هتچکسه قالما یا جاقدیر
یمن سلطانی نین باخدیم قبرینه
دندی کی، گولمه، سن، سخاوتیمه
یاخشیلیق توخومو سن اک هر یانا
باری وفالی اول اوز دوستلارینا
بیر کفن چیخاردیب او، وئردی منه
دونیادان کؤچنده بو چاتیپ منه

عمومیته نظامی یارادیجیلیغیندا آشاغیداکی موضوع و کاتئقوریالار اولدوقجا چوخ

قاباریقدیر:

۱- دینی و فلسفی دنیا گؤرو شو

۲- منطق

۳- محبت موضوعو

۴- نصیحت

۵- ظلم و حاقسیزلیغا قارشى مبارزه

نظامی هر شئیدن اول علمی برهان و اسلام فلسفه سیله سیلا حلا نیش بیر مسلمان
شاعر و عارفدیر. معلوم دور کی، بوتون عارفلرین اثرلرینده مئی، جام شراب، قدح،
سرمست اولماق و سائره بو کیمی تثرمینلر واردیر کی، مجازی معنادا ایشلنمیشدیر.
مثلاً بؤیوک حافظ دئییر:

ساقی بنور باده بر افروز جام ما

مطرب بگو که کار جهان شد به کام ما

آیدیندیر کی، شاعرین «باده» دن مقصدی چاخیر دئییلدیر. همین شعرین سونراکی
بئیتیندن ده اونون «باده» دن اولان اصل مقصدی آیدینجا گؤرونور:

ما در پیاله عکس رخ یار دیده ایم

ای بی خبر ز لذت شرب مدام ما

اونون «شرب مدام» دان مقصدی یتگانه واجب الوجود و فیاض مطلقین فیضیندن
ابدیلیک سیراب اولماغا جان آتماسیدیر کی، چوخ گؤزل شکیلده و بدیعی دیلله ایفاده
اولونموشدور. نظامیه گلدی کده ایسه قاباقجا دئدیگیمیز کیمی اثرینی منطقله تجهیز

اڻڏن شاعر همين سؤزو بديعي ڊيلده، لاکين دولايي يوللا ڌڻيل، برباشا وکسينليکله
 بيان اڻڊير. «شرفنامه» نين (اسکندر نامه) نين مقدمه سينده اؤزو حاققيندا ڊانيشار و اؤز
 احوال - روحيه سيني بيان اڻڊرکن بئله ڌڻير:

قبريمه گسلرکن قدحي دولدور	نظامي ياتديغي يئره قدح وور
اي اوغورلو خضر! سانماکي، منيم	بو «مئي» دن ايچيلن مئي دير مقصديم
او بؤيوک تانريا آيديندير بو ايش	عؤمرومده ديليمه شراب دگمه ميش
بو ديليم، دوداغيم گؤرموش ايسه جام	اولسون نظاميه هر حالال حارام

نظامي نين مئي و شرابا نه کيمي مناسبت بسله مه سي باشقالارينا دا معلوم ايدى.
 حتى شاه دا بونو بيليردى.

ائله بونا گؤره ده گنجه نين ياخينليغيندا نظامي ايله گؤروشن و بو گؤروشه اونا
 «حمدونيان» آدلى بير کند باغيشلايان «قزيل آرسلان» نظامي نى گؤرمک همن امر
 اڻڊير؛ شرابلاري آرادان ييغيشديريرلار و مطربلر مجلسدن چيخير. گلين بو ماجراني
 شاعرين اؤز ڊيليندن ائشيدک:

خبر وئرنده کي، نظامي گلدى، اونون	شادليغينا بير سئوينج ده علاوه اولوندو
منيم آلاپرست ليگلمين حؤرميني گؤزله دى...	بو يوردو اورتاليقدان مئى ييغيشديرسينلار
منيم ايسستگيمله رفتار ائستينلر	ساقى لرى خدمتدن ساخلادى

مطربلر باش اگيب چيخيپ گشتديلر

نظامي نين ايستر نصيحتلرينده و ايستر سه ده اؤز پوئمالارينا يازديغي مقدمه ده اونون
 ياراديليشا و نئجه ڌڻيرلر خلخته مناسبتى تکرار - تکرار گؤستريلير. او، انسانلاري
 ياراديليشداکي نظام - انتظامي گؤرمگه و بونلار حاققيندا دوشونمگه دعوت اڻڊير. بونا
 ثبوت اولاراق «ليلي و مجنون» پوئماسى نين مقدمه سيندن بير پارچاني وئيريرک:

بوتون انسانلارا سوال وئر بو دم	نه يوللا ياراندى بوشلوقدان عالم؟...
اي وارليق نقشى نين ناظري اولان!	قالدير انگللى ادراک يولوندان
يولوندا نه قدر جاتليلار واردير،	سنين وارليغينا پرستيشکاردير...
بير توز گؤرونسه ده هر ڌزه اگر	دونيا پرده سينده او دا ايش گؤرر

گۆیلره یوکسەلن بو یئددی حصار
 پەردە آلتینداکی بو یئددی رواق
 قیسا سۆز، دنیادا نە سن نە دە من
 نە شەوت، نە یوخو، نە دە کی، یشمک
 طبیعت قورانددا خلقتیمیزی
 آنلاییب دوشونک ھەر شئی گەرک
 یاخود «سیرلر خزینە» سیندە کائاتین یارانماسینی، ماددی وارلیغین آیریلماز
 حصەسی اولان حرکتین مۇجودلۇغونو چوخ گۆزل بیر بدیعی دیللە ایفادە ائدیڤ:
 آچیلماڤان گشجەنین و گوندوزون قانادی

جان - بدن قورما میشدی بیر وارلیق اختلاطی
 ظلمون چکیشمەلری اعضادە گیزلین ایکن
 عدالت، برابرلیک دنیادا گیزلین ایکن
 کرم، فیض لطفونو گۆستەرک اوجالدى
 اۆز سوسوز دریاسیندان پارلاق بیر دامجی سالدی
 اوزه چیخدی دامجیدان بیر وارلیق دوزەلەرک
 تئز حرکت ائلدەدی ماوی رنگلی بو فلک
 توز قالخیزیب چاغلایان سودان یئر دوغوردولار
 سنین جواهرینی بو قومدان یوغوردولار
 نظامی «خسرو و شیرین» پوئماسی نین آخیریندا اوغلو محمدە نصیحت ائدەرک
 بئله یازیر:

بدر اولان زاماندا گۆزل ھالین
 بیللیک کسب ائتمکله دنیائی قازان
 قاج او سۆزلردن کی، معناسی بوشدور
 ائله ناموسلو اول دشمن ھەر گۆرن
 نور ساچاجاق گۆیە سنین کمالین
 «اسما» نى اوخو کی، معنا آلاسان
 ایلاھى علملر اۆیرنمک خوشدور
 آغیللی اوغلونا، نظامی! احسن
 گۆرۈندۈگۈ کیمی نظامی اۆز اوغلونو ایلاھى علملری اۆیرنمگە تشویق ائدیڤ و

«معنالی» علمین اساسینی «اسما» نی، یعنی معین آدلاری اویرنمکده بیلیر. بس اونون «اسما» دان مقصدی ندیر؟ «اسما» آلاھین حضرت آدمه اویرتدیگی علمدیر کی، ملکلی اونون قاباغیندا سجده یه دوشمگه و ابلیسی اوز کفرونو اظهار ائتمگه مجبور ائتدی.

البته نظامی گنجوی دین علملرینی اویرنمکله کفایت لنمیر، دقیق علملرین اویرنمہ سینی ده لازیم بیلیردی. او، «لیلی و مجنون» پوئماسیندا یئنه اوغلو محمده نصیحت ائدرکن دین علمی ایله یاناشی طب علمینی اویرنمگی ده توصیه ائدیر:

علملر علمیدیر، دئمیش پیغمبر

دین علمی، طبابت علمی، مختصر

نظامی نین بیر سیرا علمی فیکیرلری ده واردیر کی، چوخ ماراقلیدیر. مثلاً مریخ پلانئتی نین اطرافیندا دائروی هاله نین موجود اولدوغو و گۆزه گۆرونمه یین جائلی نین مختلف خسته لیکلرین عاملی اولماسی ها بئله اوزه رلیک توستوسونون میکروبا ضد اولدوغو اونا بللی ایمیش. بونلارین هامیسیندان اهمیتلیسی کائناتداکی وارلیقلارین دائروی اولماسیدیر کی، «ائینشتین» یین مشهور نظریه سینده ده وورغولانیر. قوی شاعرین اوز فیکیرینی اوزوندن ائشیدک:

آلدیغی تورپاقلا چوخور دولدورار

آلدیغی مایه نی قایتاریر کولک

تورپاقدان قورولموش بو یئرلر آنجاق

تورپاق توتا بیلمز بیر یئرده قرار

سونرا دوزنگاه اچشوریلر سونو

دؤنوب قیشلاق اولور اوبایا، ائله

تورپاقدان نه قدر خرج آلسا روزگار

بوندان آلدیغینی اونا وئره رک

بو قات - قات یئرله دقتله بیر باخ

گاه زلزله قوپار، گاه سئلر آخار

زلزله باتیرار، سو یویار اونو

او وادی زامانین حؤکم لرله

ایندنین اوزونده ده یئر قابیغینداکی دگیشیکلیک ایکی عاملین، کوله یین و سویون تأثیری نتیجه سی کیمی آراشدیریلیر. شاعر «کرویت» نظریه سینی داوام ائتدیره رک دئییر:

یئرین حدودوندان اوطرفده ده بولودلار، فلکلر قاچیشیر یئنه

اونلار بیر - بیرینه ساریلمیش برک - برک
 بو کوره شکلینده یالتیز یئر دئییل
 پرگار خطی کیمی دولانان فلک
 چادیر تک چاتاراق بولود قاشینی
 اونون قوشونوتا یشتیرسن نظر
 دائره اولماغا او دا مثیل ائدر
 نظامی انسان بیلگی نین محدودلوغونا و هله گویلرین چوخ سیرلرینی آچا
 بیلمدیگینه اشاره ائدهرک اینانیر کی، نهایت بیر گون بو سیرلر علم یولو ایله
 آچیلماقادر:

هله آچیلما میش علم ایله گویلر
 بیر قارا پول اولسون، بیر آرپا اگر
 دورد گؤهر ایسه حیاتین یارانماسیندا اساس ساییلان دورد عنصر - سو، تورپاق،
 اود، هاوا دئمکدیر. شاعر موجوداتین هامیسیندا بو دورد عنصر و اشتراک ائتدیگینی
 بیلدیرمک ایسته بیر. لاکین درین علمی دوشونجه صاحبی اولان شاعر بونونلا
 کفایتلنمیر و بئله بیر سوال ایره لی سورور کی، توخومو جوجه ردن تورپاق و سودورسا،
 بس اونا شکیل وئرن کیمدیر؟ بئله لیکله دقتی یارادیلشدا کی نظام - انتظاما یؤنه لدیر:
 توخوم گؤیرسه ده تورپاقدان، سودان
 توخومو بسله ین تورپاقدیر آنجاق
 اونا شکیل ده می وئریر بو تورپاق؟
 نظامسیز اولسایدی یئر آلتی بیر آن
 سالخیم اولاردیمی؟ دئیین، توخومدان؟
 فیکیر دولاشدیران بو پرده ده بیر
 حاللار دگیشدیرن سبب گیزلنیر

نظاک گنجوی یارادیجیلیغی نین ان مهم ساحه سینى نصیحت تشکیل ائدیر. باشقا
 سؤزله دئسک اونون پوئمالاری و کیچیک حکایه لری بیر نوع عبرت آمیز ماجرالاردان
 عبارتدیر. البته تاریخین ان مهم و اویزه دیجی جهتی اونون انسان اوولادینا وئردیگی
 عبرت درسیدیر. هله نظامیدن قاباق ایرانین ایستر فارس دیللی، ایستر سه ده آذربایجان
 دیللی ادبیاتیندا تاریخه عبرت آمیز باخیش و اونو بیر انتباه مدرسه سی کیمی گؤتورمک
 عنعنه سی موجود ایدی. ایرانین بؤیوک فارس شاعری ابوالقاسیم فیردوسی اوز

شاهنامه سینده رستم له اسفندیارین دؤیوش ماجراسینی نقل ائدی کی، نهایت رستم «گز» اوخو ایله اونو اؤلدوردو کدن سونرا بونو اؤزونون طرف مقابلدن گوجلر اولماسی حسابیتا قویمور و بو حادثه یه دؤورون و طالعین بیر اوینو کیمی باخاراق چوخ کدرلی بیر احوال - روحیه ایله بئله دئییر:

گر او را همی بخت یار آمدی   مرا تیر گز کی بکار آمدی؟
 یاخود آذربایجان خالقن دنیایا شؤهرتلی و اؤلمز آبیده سی «کتاب دده قورقود»
 داستانلاریندا بو جمله نی دفعه لرله و هم ده دده قورقودون دیلیندن ائشیدیریک: «اونلار
 دخی بو دنیا یا گلدی، کئچدی. کاروان کیمی قوندو، کؤچدو. اجل آلدی، یئر گیزله دی،
 فانی دنیا یئنه قالدی، گلیملو، گندیملو دنیا! سون اوجی اؤلوملی دنیا!».
 نظامیه گلدیکده ایسه اونون اساس ایشی اسکندر موضوعونو تاریخین عبرت
 درسینه چئویرمه سی و اؤزوندن سونراکی صنعتکارلارا یئنی بیر یارادیجیلیق مکتبی
 یاراتماسیدیر.

نظامی یارادیجیلیغیندا بیر قایدا اولاراق یئری گلدیکده اوغلو محمده نصیحتی
 اونونمور. گلین «لیلی و مجنون» پوئماسیندا اوغلونا وئردیگی نصیحتلردن بیر نئچه
 بیئی اوخویاق:

سن ای اون دؤرد یاشلیم، هر علمه یئتکین	گؤزوندن عکسی وار ایکی عالمین...
غفلته اویمای گل، غیرت واختیدیر	ایندی هنر واختی، شهرت واختیدیر
اوجالماق ایسته سن بیر کمالات	کمالا احترام گؤستریر حیات
اوشا قکن اصلینی سورسالار بیر آز	آعاج بار وئرنده جنسی سورولماز
ائله کی، بؤیودون بئله دیر قایدا	آنانین آدیندان سنه نه فایدا؟
سعادت کمالا یئتیشیر باشا	خالقا حؤرمت ائله، ادبیه یاشا
اؤز آدینا لایق ایشلر گؤر کی، سن	آخیردا اوتانما خجالتیندن...

لاکین اونون نصیحتی آیری - آیری آدمالارا خطاب ائتمکله بیتیمیر. او، عمومی نصیحتلر - بعضاً حتی حیوانلارین دیلیندن دانیشماقلا شاهلارا و وارلیلارا نصیحت وئیر و اونلاری ظلم ائتمکدن چکیندیریر.

نظامی نین ایلک بۇيۇك اثرى اولان «سیرلر خزینەسى» ایگیرمی «مقالات» دان یعنی ایگیرمی حکایه دن عبارتدیر. «مقالات» لاردا او، دۇورونده کی اجتماعی ظلملره قارشى اعتراض سسینی اوجالدىب شاهلارا، وارلیلارا و پئشه صاحبلىرىنه نصیحت وئرمگه، اونلاری دوز یولا و عدالته دعوت ائتمگه چالیشیدیر. مثلاً «نوشیروان و بايقوشلارین صحبتی» حکایه سینده شاعر ظالم پادشاهلارین اۆلکهنی نئجه ویرانه یه دۇندردیکلرینی تصویر ائتمیش و بونون اوچون اۆز معاصر دۇوروندن یوخ، تاریخدن مثال گتیرمیشدیر. همین حکایه نی بورادا وئیریریک:

نوشیروان قوشونلا بیر گون چیخمیشدی اووا

دوشدو اۆز دسته سیندن اوزاق، آت قووا - قووا

پادشاها بو سفردە یولداش آنجاق وزیردی

هر ایکسی آت چاپیب آختاریب اوو گزیردی

دوشتمین قلبی کیمی اوچوق، خارابا بیر کند

گۇرونجه تاجدارى بورودو، آلدی حیرت

خارابالیقدا ایکى قوش اوخویوب دوراردی

نغمه لری پادشاهین کۇنلوندن خیلی داردی

پادشاه دئدی: ای وزیر، بیر اثشیت بو آوازی

سنجه بو فیت وئرمه نین سؤیله، ندیر معناسی

وزیر جاواب وئردی کی: ای عصرین پادشاهی من

ناغیل ائدیم بو حالی عبرت آلماق ایسته سن

بوش - بوشونا اوخومور گۇردوگونوز بو قوشلار

اونلارین آراسیندا بیر کبین صحبتی وار

باخ! بو قوشا وئرمیشدیر اوبیری، اۆز قیزی

ایندیه جهیز اوچون او، آچاراق آغزینی

دئیر کی، بیز اولماریق سنیتله قوهوم، آرتیق

منه وئرمه سن بیر بئله نئچه خارابالیق

او بیر قوش دئییر کی، واز کئچ، منه دیل تۆکمه

پادشاهین ظلمونو گۆز، یئتر، غم - غصّه چکمه

اگر پادشاه بودوسا، اونون سایه سینده سن

یوز مین بشله خارا با کند آلا جاقسان مندن

بو سۆزلر آتش کیمی یاخدی نوشیروانی

اوجالدی ائله دیکجه گۆیه آه و فغانی...

«سلطان سنجر و قاری» حکایه سینده شاعر حاکملرین ظلمونو و اوزباشینالیغینی گۆستریمک ایسته ییبدیر. او، دارغانین ظلموندن شیکایت ائدن قاری نین دیلیلله اۆلکه ده سرخوش دارغالارین تۇرتدیکلری جنایتلری نمایش ائتدیرمیش و ظلمون قحطلیگه سبب اولدوغونو سۆیله میشدیر.

شاعرین ایستر مبارزه و ایسترسه ده نصیحت پرینسیپ و مئتودو سونراکی صنعتکارلار طرفیندن معیار گۆتورولموش و بیر ادبی عنعنه کیمی داوام ائتدیریلرک تکمیللشدیرلمیشدیر.

اۆلمز صنعتکار شیخ سعدی شیرازی «بوستان» کتابیندا همین عنعنه نی یئنی و اوزونه مخصوص باجاریقلا داوام ائتدیرمیش و حتی گلستان اثرینده نثرله یازماقلا تزه بیر یول آچمیشدیر. دوغرو دان دا سعدی ایله نظامی مفکوره سینین یاخینلیغی و اوخشارلیغی حیرتlendirیجی حال دیر. نظامی انسان حاققیندا دئییر:

گشینسن ده یار اشار سنه هر کوبود پالتار   آدملیق اولماز اپیک پالتار ایله آشیکار

سعدی ایسه همین ایفاده نی داها گۆزل و داها بدیع دیلله ایفاده ائدیر:

تن آدمی شریف است بجان آدمیت   نه همین لباس زییاست نشان آدمیت

رسد آدمی بجایی که بجز خدا نبیند   بنگر که تا چه حد است مکان آدمیت

نظامی «سیرلر خزینه سینده» بیر نصیحتچی کیمی چیخیش ائدیرسه «خسرو و شیرین» پوئماسیندا انسانین داخلی عالمینی داها مکمل شرح ائدن بیر صنعتکار کیمی اوجالیر. بو اثرده او، انسانلارا نجیب حسن لر آشیلاماغا چالیشیر، بۆیوک و اوجا آرزولار اوغروندا مبارزه یه چاغیران، ایره لی آهاران بۆیوک محبتدن بحث ائدیر. ساسانی

شاهلاریندان خسرو پرویز ایله «برده» لی شیرینین محبت ماجراسیندان بحث ائدن بو اثرده نظامی یثنی بیر ادبی مکتبین بیناسینی قویدو.

شاعر گؤستریر کی، شیرین آغیللی، قوچاق، تدبیرلی، عدالتلی، عینی زاماندا صداقتلی بیر قیزدیر. او، ایلک محبتینه آخیرا قدر صادق قالیر. بوتون چتین لیکلره دؤزور، ائلیندن، اوباسیندان آیری دوشور، لاکین قطعیتی نی ایتیرمیر، سؤزونون اوستونده محکم دورور، اؤز مقصدی اوغروندا آخیرا قدر مبارزه آپاریر.

بؤیوک شخصیتلرین نظامی حاققیندا کی فیکیرلری

بیز بو حاقدا بعضی شرق و غرب، خصوصیه فرانسالی شخصیتلرین نظامی باره سینده دئدیکلری سؤزلردن و ملاحظه لردن قیسا معلومات وئیریرک:

اؤزیک شاعری علیشیر نوائی

«نظامی سؤز اینجیسی معدنی نین خزینه داریدیر. نظامی خمسه سی اؤز مضمون و معناسینا گؤره او قدر عظمتلی و آغیردیر کی، اونو اؤلچمک اوچون گؤیلر قدر بؤیوک تره زی، یش کوره سی کیمی ایری داش لازیمدیر.»

بؤیوک شرق شناس برتلس

«بالتیز بونو دئمک اولار کی، بو شاعر بیزیم اوچون ایضاح ائدیلمه ین بیر معجزه دیر... من شخصاً دنیا ادبیاتیندا بونا اوخشار بیر موازی تاپماقدا چتینلیک چکیرم. نظامی اوچون مقیاس یوخدور، اونو آنجاق اؤز اؤلچوسو ایله اؤلچمک اولار.»

بؤیوک صنعتکار قوئته

«اؤز اطرافیندا راست گلدیگی محبت افسانه لرینی، یاری معجزه لی افسانه لری نظامی جوشغون بیر سئوگی ایله توپلاییب.»

روس عالمی مارر

«لئنین قراددا چالیشان معلملریم بو عقیده ده دیرلر کی، بشریت تاریخینده و بوتون دنیا دا هله ایندیبه کیمی حکیم نظامیه برابر آیری بیر شاعر یارانماییب.»

قطران تبریزی

«هامی، علمی افلاطونون آدینا یازسا دا، افلاطون دیری اولسایدی اوندان (نظامیدن -ع.م.) علم اویره نردی.»

نظامی و شیفاهی خالق ادبیاتی

ماراقلیدیر کی، هم نظامی خالق ادبیاتیندان چوخلو استفاده ائدیپ، هم ده خالق اوندان سونرا اونون تأثیری نتیجه سینده بیر چوخ بایاتی و قوشمالار یارادیپ. اولجه نظامی نین خالق ادبیاتیندان فایدالانماسینا دائر مثاللاری وئریک:

خالق دئییر:

ایت ایله یولدش اول، آعاجینی الدن وئرمه

نظامی دئییر:

گر سگی خود بود مرقع پوش سگدلی را کجا کند فرموش

خالق دئییر:

اوددان کول تۇرر، کولدن نه؟

نظامی دئییر،

از این نا خوش نیاید خصلت خوش که خاکستر بود فرزند آتش

خالق دئییر:

گوز گورمز، اوز اوتانماز.

نظامی دئییر:

بروز آتشی بر نیارند گرم که دارد همی دیده از دیده شرم

خالق دئییر:

قارا ائششگین باشینا یوگن وورماقلا قاطر اولماز.

نظامی دئییر:

اگر بر خری بار گوهر بود به گوهر چه بینی همان خر بود

خالق دئییر:

دیل اتنددیر، قیلینج دمیردن.

نظامی دئییر:

چه خوش گفت فرزانه ای پیش بین   زبان گوشتین است و تیغ آهنین
خالق دئییر:

دگیرمان نوبتله ایشلر.

نظامی دئییر:

در این آسیا دانه بینی بسی   به نوبت در آس افکند هر کسی

خالق دئییر:

هر یثرین دووشانینی او یثرین تازیسی توتار.

نظامی دئییر:

که خرگوش هر مرز را بی شگفت   سگ آن ولایت تواند گرفت

خالق دئییر:

چوخ یتمک آدمی آز یتمکدن قویار.

نظامی دئییر:

کم خور و بسیاری راحت نگر   بیش خور و بیش جراحات نگر

ایندی ده نظامی نین تأثیری نتیجه سینده خالقین یاراتدیغی باپاتیلاردان نثجه نمونه

وثریریک:

لیلی و مجنون پوئماسینین تأثیری آلتیندا:

سورونو سورون داغا

دومان، گل بورون داغا

لیلی سی ایتیمیش مجنون

سالییدیر بیر اون داغا

یا دا:

گوزوم قالدی او قاشدا

او کیرپیکده، او قاشدا

مجنون تک دیوانه یم

گزیرم داغدا، داشدا

یاخود:

آی گئدر باتار ایندی

نازلی یار یاتار ایندی

لیلی نین بازاریندا

مجنون جان ساتار ایندی

یاخود دا:

یار قویدو باغدا منی

نه آغیر چاغدا منی

اؤلسم مجنون تک اؤلوم

گزسینلر داغدا منی

گؤرون دو گو کیمی نظامی هم خالق ادبیاتینا هم ده پشه کار ادبیاتیمیزا تکان و ثرهرک اونلاری چوخ اوجا مرتبه لره قالدیردی. ائله بونا گؤره ده شاعر اؤزونه و اؤز صنعتکارلیق و علمی باجاریغینا فخر ائدیرسه حاقلیدیر. بیز ده سؤزوموزو اونون فخریه سیدن نئچه بیتله سونا چاتدیریریق:

منم اول شه معانی کی، فضیلتیم عیاندیر

یئرله زمانه حاکیم هنریم بیر آسیماندیر

نفسیم توتوب جهانی اوجا سسلی زنگه بنزر

قلمیم سه بایراق اولموش، او دا فاتح جهان دیر

باشیمین وقاری چاتمیش تاجینا او کیقبادین

بو جلالیمین یانیندا نه سارای، نه گورخواندیر

گونشیم فلکده پارلار، او، شفق ساچار جهان

جسدیم مسیح دم دیر، او، حیات باغیشلا یاندیر...

من اوزوم فصاحت ایله اوخوسام زبور و هرگاه

کسرم او موبدین بیل دیلینی کی، زندخواندیر.

نریمان ناظم

حکایه

(خانیش)

خانیش اوراقجاسینی بورنو اوسته آرخین قیراغینا ماندیردی. بیچدیگی اوتلاری بیغیب جمع لدی. باردانا باسدی، باردانین آغزین کئچدی. اوتلار هله او قدر اوچالمامیشدی کی، باغا گله بیلسین. آما خانیش اوتون بؤیوک - کبچیک لیگینه باخما یاراق آرتیق ایکی هفته ایدی کی، هر گون ایکی باردان اوت آرخلاردان بیچیب دوشوروردو...

هله قیشین سون آیی باشلانامیش خانیشین اوت تایاسی توکنمیشدی. بیر هفته دن سونرا سامان آتبارینا دا سوپورگه چکیلمیشدی. خانیشین ایکی الی اولموشدو بیر باشی: «قیشین بو واختیندا نئيله سین؟». «کیمین قاپیسینا گئتسین؟». «ایکی گامیش، ایکی بالاخ، بیر اوهره بیر دونیا یشم ایستر، بس هارادان گتیرسین؟». گونده لیک خرجلریندن آرتیق قالان پولو چی بیده، کوروشنه یه وئرملی ایدی. آخی اونلار سیز کی، سودون یاغی اولمازدی، او سود خاما سالمازدی. خانیشین قاتیغی نین اوستونده اوچ بارماق خاما دایاناردی. پئندیر کیمی قاشلانا ردی. بونلارین هامیسی چی بید - کوروشنه گوجونه ایدی. آنجاق خانیش کئچن ایکی آیی یامان کورلوق چکمیشدی. چوخلو بورجا دوشموشدو. آما هر نئجه ایدی حیوانلارین سودون قوروتمامیش اونلاری گتیریب گوگ اوتا چیخارتمیشدی. بو مدّته ایکی پول آروادی بیر یول دا اوغلانی دویموشدو. نئيله یه ایدی، یئر برک اولاندا اوکوز اوکوزدن گؤزر.

خانیس چەلیگین گۆتورروب ساغ قیچین چکە - چکە سۆیودون کۆلگەسیندە قورولان اوجاغین یانینا کەچدی. کورەگین سۆیودون کۆلگەسینە سۆوکە ییب بیر پاپیروز ائشیدی. اوجاقدا کۆزەرن اودنان اونو آلیشیدیدی.

اللی یاشین بیتیرمیشدی. ماوی گۆزلرینە اویغون اولان ساریمتیل ساچ - ساققالی اونون اوردو باتمیش، درد چکمیش و عینی حالدا مغرور صیفتینە یاراشیردی.

گون اورتادان سوووشموشدو. آما سحر چاغیندان شەرە گئدن اوغلو هلە گلیب چیخمامیشدی. خانیس دوشوندو: «گۆرەسن ینە دە تاپا بیلەدی؟ بو شوقریب دە یامان بوغازیما کەچدی!». دریندن آە چکدی. بثل - بوخونونداکی آغرینی ینئیدن حس ائلیدی. کۆوشەنین یولو اوزونو باخدی، کیمسە گۆزە گۆرسنمیردی. گۆزلرین قی ییب توما گئتدی: «آی - های فلک، بوغدا بیچینیندە اون - اون ایکی چاروانین خرورین تکلەگینە چاتان آدام ایندی اوتورروب یول گودور، بلکە بیرى تاپیلا اونون ایکی باردان اوتون چاتا! هئی، مصلحتیو شوکور آلا!». خانیسی داریخما باسدى. بوگون سحر دن حوصلەسیز، دالغین، بیر شئی ایتیرمیش کیمی ایدی. هرگون سحر قلیان آلتیدان سونرا حبی نین بیرین آتاردی. بیرین دە آخشام چاغی ایشدن چیخاندا، ایندی ایسە کەچن آخشامدان حبی قورتارییدی: «لا اله الا الله، بس بو اوغلان هاردا قالدی، یانی گئنه تاپا بیلەدی؟ قارا یولا، تیریئک باهالاناندان هامی چکیلیب حبه. آی شانس ایچیو سیچسین، دریا آباق قویسام او دا قورویار!». ینئیدن بیر پاپیروز ائشیدی. مریضخانادان چیخاندا سونرا خانیس دا بیر نەچە آی تیریئک چکمیشدی. باعشی بثل - بوخونونداکی آغری ایدی. دوکتورلار دئمیشدیلر بو آغری زامان اؤتدوکجە اۆز - اۆزۈنە توختار. آما خانیس قهۋەجی میرولی نین سۆزۈنە آلدانمیشدی: «اولار هامیسی هاوا سۆزدو، باشندان سالما ائلیرلر، سنین درمانین تەکجە تیریئکدی. گۈندە ایکیجە نفس چک! گۆر نه گۆرۈرسن». بثلەلیکلە خانیس ایلیشمیشدی تیریئکە، آما هامیسی اوج - دۆرد آی. آنجاق بۆیۈک قارداشی اونو دانلایب دئمیشدی: «خانیس، تیریئکی سال الدن! بو زهریمار بی غیرتچیلیک گتیرر». خانیشین توکلری بیز - بیز دورموشدو: «بی غیرتچیلیک! ائله او اولموشدوکی، میرولی قهۋەخاناسینا آباق قویمامیشدی.

خانیش میرولی نین نسخه سینی و اونون اوزو آدلاندیردیغی «نئینیم حبی» نی بیر دفعه لیک آتمیشدی. آما جسمینی اینجیدن، روحونو سارسیدان درد لرینی آتا بیلمیردی. او، بئل آغری سیندان هر کسه سوز آچا بیلردی، آما آدسیز - سانسیز درد لریندن کیمسه یه دئییه جک دلی یوخ ایدی. الینه چه لیک آلان گوندن جماعتین باخیشلاری اوره گینه نئشتر کیمی باتیردی. او، «نئجه اولوب قورتولما دیم آلا! آخی نیه ساخلادین منی!» دئییه ترخم دویور ووجو باخیشلاردان قاچیردی. گونه - بیر جماعتدن اوزا قلا شیردی، یالقیزلیغی داها آرتیق سنویردی. کؤوشه نین ان سایخاش یئر لرینه سیخیلیب یئتم سگاهیندا دائم ذهنینده کؤلگه لن «فلک بوکوب بئلمی انتقام آلیر مندن...» شعرینی حزین سسله اوخویوردو. آستاجا - آستاجا، سانکی اوزوندن باشقاسینین ائشیمه گینی ایستمیردی.

تیریشکی ترکیدندن سونرا گئجه یوخوسوز لوغو خانیشین آمانین کسیردی. او گئجه نی صبحه دک پاپیروز چکیردی. دوشونور، یالنیز دوشونوردو... آنجاق یئنیندن دوکتورا گئتملی اولموشدو. دوکتور نسخه یازاندا دئیمیشدی: «بو حبلری آتارسان، بئل آغریوی واملادار، آما یوخون مرتب اولجاق حبلری کسر سن. چونکی، چوخ آتماسی عارضه وئرر.» خانیش: «باش اوسته» دئیمیشدی، آما عارضه نین معناسین باشا دوشمه میشدی. او ایکی - اوچ دفعه نسخه سین تازالامیشدی. آنجاق بئل آغریسی واملامیشدی. آما حب آتما اونون باشیندا قالمیشدی. هر یئردن اولمالی ایدی حبلری تاپپ آتاردی. اوز - اوزونه «بوکی، بی غیرتچیلیک گتیرمز» دئییردی.

خانیش دوغرو دان دا بی غیرت کیشی دئییلدی. مریض خانادان چیخان دان سونرا بیر گامیشین ایکی ائله میشدی. یاواش - یاواش چالشیب بیر بالاخ ایکی اه و ره ده اونلارا قوشموشدو. ماعاشیندا چتینلیگی یوخ ایدی. آما دائم اوز ایچه ریسینده بیر نوع بوشلوق حس ائله بیردی. آخی بیر زمان کنده اونون اوستونه ایشچی یوخ ایدی. اونون ایشلند یگی بئلی کیمسه ایشله ده بیلمز دی. ائل آرخینا گئدن گونلر او ان قاقاقچیل بئلدار ایدی. بئل ساپی درینلیگینده یارمالار یاراردی. بوستان آلاغیندا بیر قارینج آغیزلی، باتمان آغیریندا تیره شته ایشلدردی. ایمه جی گونلرینده دسته چکن

ایشچیلرین آپاریجیسی ایدی. «...اونو رزیر آپارماغا دؤنه - دؤنه قاپیا گلن هامپالاردان دای نیه خبر یوخ ایدی؟ نیه دای اونو ایمه جی چاغیرمیرلار، نیه دای... نیه دای...» کیمسه سانکی قولاغینا سسلدی: «یارمانی بئلن یارارلار خانیش، جهلیکن یوخ!» بوخودان آییلان کیمی دیکسیندی. آجی جاسینا گولومسه دی. بارماقلاری آراسیندا کی پاپیروزو برکدن سوموروب تولازلادی.

سکوت کؤوشنی بوروموشدو. یالنیز حاجی اژدر اوغلو ارشدین ایشچیلرین سسی آرابیر چلتیک لیکدن گلیردی. خانیشین داریخماسی داها دا بجیدله میشدی. جان سیخیجی دوشونجه لر بئینینده قایناشیردی. آجی خاطره لر یئیندن باسقینا باشلامیشدی: خرمن لرین یانماسی. دیدرگین دوشن گونلری، چالین آچیلماسی. غریب یثرده خسته خانا بو جاغیندا گوزو یولدا قالان آنلاری بیر - بیر ذهنینده دیرچه لیردی. بیلیردی جانین هارا قویسون، نئیه سین. دؤنه - دؤنه یولا باخیردی، نه اوغلوندان خبری واردی نه باشقا سیندان. ایستدی باردانلاری چؤلده قویوب کنده گئتسین. سونرا واز کئچدی، بیلیردی کی، اوغلو گلسه بیر باشا اونون یانینا گلیب حبلری اونا یئتیرر. بیر آندا اوها - اوها سسی ارشدین چلتیک لیگیندن اوچالیدی. خانیش دوشوندو: «دیشلی مالا باغلاییلار ها... زمینی هیروولیرلار...» هیروو وئرن اؤتگون سسله اؤکوزلرین بویون اوخشاییردی. سس کوزه نین سرین سویو کیمی آخیردی. خانیشین جانینا یاییلیردی. اونون پریشان روحونو دینجلدیردی. امک نغمه سی سانکی خانیشی چاغیریردی، اونو اؤزونه ساری چکیردی.

خانیش ایستمه دن چه لیگی گؤتوروب آیاغا قالدیدی. بیر آنجا دورومسونوب سونرا چه لیگی گؤتوروب چلتیک لیگه یولا دوشدو. زمیه باخینلاشدیقجا ایشچیلرین دئییب - دانیشماسی داها آیدین ائشیدیلیردی. اون - اون ایککی نفر بئلدار زمینی چلتیگه حاضرلاییردی. تپجک لی بئلرین سایا ایشیم - ایشیم ایشیلدا ییردی. زمینی ائلی اوزون آتمالارلا بیر نئچه بؤوک تاختالارلا بؤلوموشدولر. بیرینجی ایکینجی تاختالارین بازی لارین آتیب لک لرین باغلاییردی. ایککی نفر آتمالارین دوشونو قیراقلاییردی. اوچ نفر بئلدار بازی لاری آغاردیردی. بیر نئچه نفر لک لرین قاراسین داغیدیردی. ارشدین

اؤزو بازی لارا ایز قویوردو. آبی بداخلاق، اوغلو ایله بیرلیکده ایزلری اوسته لهیب بازی لاری سازلا بیردی.

آبی اورتا یوی، چال ساققال بیر کیشی ایدی. کؤندم بیلن، تئزدنجیل، وجهینده آمما ایستی اوت مزاج و یامان سؤیوشجول بیر آدام ایدی. خانیش زمیه یتیشنده او اوغلونو توپاراغا گؤتورموشدو. «اده بوغاز آزواد کیمی بئله نیه کرکینیرسن آخی؟ سال کؤنده شینه دا. آی او یئدیگین چۆره ک حارامین اولسون ائله!». خانیش «گینه نیه اؤزوندن چیخیسان آی مشد آبی! هامیلیغان یورولمایاسیز» دئییه اونلارا یاناşدی. ایشچیلر خانیشا طرف دؤنوب، «ساغ اولاسان» دئدیله. خانیشی گؤرجک آبی بداخلاقین دردی دئشیلدی: «آی خانیش بو کۆپک اوغلونون اوغلو برملا منی دیغلادیر. جان آلاها وئریر اؤزون ایشه وئریر». سلطان کیشی دئدی: «آی کیشی اؤتور اؤز باشینا قوی گئتسین. منیم او وورولموشوم بوندان دا بئش بئتردی. هامیسی بیر - بیرینن تایی دیرلار. وئر یئیم، باسدیر یاتیم. شهرین مفتیه چۆره گین یئین کۆپک اوغلو اؤزون لئه - چامیرا سالار مگر؟ آلاها وئریر سحردهن آخشاما قویاسان تئللرین یاغلیلار». آبی بداخلاقین دردی لاپ دئشیلدی: «بس بویور بیزلری اینک دوغوب دا. بودو باخ بو خانیش ایمانیندان دئسین، همین بو ایشله دیگیمیز زمی ده قمیش ایچینه آدام ایتردی. بیرمی - بیرمی بئش ایل بوندان قاباغین سؤزودو. قیشین آخیرلاری ایدی، هاوا بالاجا قیزمیشدی. سئل - سو یولا دوشموشدو. قیزیل اوزن جوشوردو. او ایل خانیش حاجی اؤدره رۇر ایدی. من ده میرابچی ایدیم. خانیشلا گئتدیک چایدان سو باغلادیق. سو نه سو! قان قیزیل! لئه دن بیرغالانیردی. یارما دولوسو سو گتیردیک باسدیق زمیه. یالان اولماسین اوچ گئجه - گوندوز چاریق - پئتاوانی آچمادیق. یئدیگیمیز چۆره ک اولدو یاوانلیغیمیز چای. آمما عوضینده زمیه لئه دوشدو قورشاقدان. دؤوره سیندکی بوغازینا جان دولدو. ائله او اولدو کی قادا - بالا جانیزدان گئدن کیمی قمیشلر ده یتردن اوزولدو. بوتون قالدی لئه آلتیندا قویلانندی. او زامان حاجی اؤدرین بورو - بورو واختی ایدی. ایمان عزیز ایش قدری بیلن ایدی او. جانی ساغ اولموش ارشد نه بیلیر بیز او زمی لرده نه لر چکمیشیک؟ دئییر بلکه زمی ائله اولدن

بئله اېمېش». ارشد اۋزون اوندا قويمايېب خانېشا سارى دۇنوب دئدى: «خوش گۇردوك سنى آى مېه خانملى، نە عجب! يامان باشىن مال - حيوانا قارىشىپ. گئنه واللاە خوش سىنن حالىوا. آلاغ - اكىنىن يوخدو. دۇشون آچىقدى. آسوداسان!». خانېش ھىچ بىر سۇز دئمەدى، تىكجە باشىن تىرىدىپ گولومسەدى. ارشد دئدى: «سلطان! او چايدانىن آلتىن ياندىر! مېه خانملى چاپسىزدى!». خانېش «سن ايشيوە يىتتىش سلطان، من اۋزوم ياندىررام». دئە اوجاغا ياناشىپ چۇر - چۇپىنن اوجاغى قالايب ياندىردى.

يازين ايللىق گونشى گونباتارا سارى ساللاتىردى. خانېش زمىنىن قىراغىندا اوتورروب ايكى الى ايله توتدوغو چلىگى قىچلارنىن آراسىندان يئره دايايېب اونا سۈيكنمىشىدى. او، حسرتلە ايشچىلارنىن چالشماسىنى سوزوردو. ھىروچو اۋكوزلارنى ھلە خام اولدوغونا گۇرە ھىرو مالانى آچىپ حيوانلارنى اوتلاماغا بوراخمىشىدى. اوزاقدان بىر آتلى زمىە ياخىنلاشىردى. ھلە زمىە گلىپ چىخمامىش خانېش اونو تانىدى، حاجى اۋدر ايدى. اوجا بوى ائىلى كورەك. ايرى سوموكلرى اتىن سىتمىشىدە ھلە دە قىباقكى صلابتىن داشىيردى. بىر ئىچە ايليدى يورغان دۇشەگە دوشموشدو. گاهدان بىر چۇلە چىخاردى. خانېش دا چوخ آز اونون گۇرۇشونە گئدردى. چونكى اونون ھر بىر دانىشىغى - تىرەنىشىگى خانېشدا خاطرەلر اويادىردى، اوندا حسرتلر يارادىردى. واختى ايله حاجى اۋدر كندىن بۈيۈك ھامپاسى ايدى. اۋز يىرلىرىندىن علاوه ئىچەلرىنىن دە يىرىنى يارىلىغىنا گۇتورردى. بىر سورو مال - حيوان قاپسىندان چىخاردى. خانېش ايللر بويو حاجى اۋدرە مىزىلچى گئتمىشىدى. حاجى اۋدرىن اۋزو قابىل بىر ايشچى اولدوغونا گۇرە ايشچىنىن قدرىن ياخشى بىلردى. او، خانېشا درىندىن علاقە بىلە بىردى. ھمىشە دئىيردى: «خانېش، سن منىم جاوانلىغىمى يادىما سالىرسان». خرمنلر يانان ايلى دە خانېش حاجى اۋدرىن مىزىلچىسى ايدى. حاجى اۋدرى گۇرچك اوگونكو صحنە گۇزونون اۋنۇندە جانلاندى:

...حاجى اۋدر ايله بىرلىكدە كۇوشن قەوہ خاناسىنىن قىباغىنداكى سەكىدە اوتورروب قلىان چكىردىلر. ايل خوش گلمىشىدى. ياغىننى لىغىن بركتىندىن دئمەدە، سولودا آرپا -

بوغدا قات وئیریدی. سونبوللر جیغ دن ایدی. ایکی تیدی چاغی ایدی. کولک اسیردی و اونلار هر یتردن خبرسیز دئییب گولوردولر. بیردن بیر نرگیس اوغلو حسن آتینان یئتیشدی. الین خرم نلیگه ساری توتوب باغیردی: «اده، نه اوتورویسوز، توستونو گۆرمورسوز؟ اده، دور خانیش، خرمن اود توتوب ائویمیز بیخیلیب، دورا». خانیش یترندن سیچرادی. حاجی اژدر ایسه سرسم آیاغا قالخیب خرم نلیگه ساری گئتمزدن، دالی - دالی گئتدی. کیمسه قهوه خانادان چیخیب حاجی اژدری توتدو. خانیش بیر دلیمه خرم نلیگه دک قاچدی. خرم نلیک کن دین او باشیندا، تپه لرین دالیندا ایدی. خانیش خرم نلیگه چاتاندا تایالارین چوخو اود توتوموشدو. ایستینین شدتیندن کیمسه تایالارا یاناشا بیلیمیردی. یئل تایالاردان گۆیه دیره نن آلوولارین بئلین بوکوردو. آلوولار اژداها دیلی تک قونشو تایالاری یالاییب اودا چکیردی. کیشیلرین چوخو هله کؤوشنده ایدیلر. اوشاقلار آغلاشیر، قادینلار ساچلارین یولوب، اؤزلرین بوداییردیلار. نه خانیش نه باشقالاری هئچ بیر ایش گۆره بیلمه میشدی. تکجه گۆزلرینین اؤنوننده یانان وار - یوخلارینین یانماسی ایله برابر اورکلری ده آلوولانیب یانیردی. قاش قارالاندا خرم نلیکده یانما میش تایا قالما میشدی. کن دین بوتون تاخیلی کوله دؤنوموشدو.

او گئجه اوجا - اوجا تایالارین یانیندا فنارلارین یترینه کؤمور تونقالینا بنزر قارامیل تونقاللار کۆزه ریردی. ناله - شیون سسی سحر آچیلانادک کسيلمیردی. یالنیز بیرجه سورغو کن دین کدره بورونموش ائولرینده، تنگه لرینده دالغالانیردی: «قیشدا تاخیلسیز نئجه اولمالی ییق؟». کن دین بوش کن دی لری آغزین گۆیه آچمیشدی.

...حاجی اژدر آتدان دوشنده خانیش اونون آباغینا دوردو. حاجی اژدر گلیب خانیشین یانیندا اوتوردو. محبتله اونو سوزدو. اؤزوندن، عائله سیندن، کئچینه جگیندن سوروشدو. خانیش اؤتن سککیز ایله بوتون گۆروشلرینده آختاردیغی کیمی بودفعه ده حاجی اژدرین دانیشیغیندا اینجیکلیک، گیلٹی ایزینی آختاردی. آما محبتدن باشقا بیر شئی سئمه دی. دوغرودورکی، خانیشین اؤزو خرمنلر یاناندان سونراکی گۆروشده حاجی اژدرین سؤزونه باخماسی نین آغاجین یئمیشدی. آما اونو خسته حالدا قویوب چیخماسیندان همیشه عذاب چکیردی. سککیز ایل تامام حاجی اژدرین

«خانش! منی بو آياقدا تک قويوب گئتمه»، سوزو اونون قولاغيندا سسلنميشدى. سيراوزونه باخاندا خانش حاقلی ایدی. آما او دوشوندوکلرینی ديلينه گتيره بيلمه ميشدی. حاجی اژدره دئيه بيلمه ميشدی کی، «سن هامپالیق حاقلی آپاراجاقسان من سن آپارانين يئددیدن بيرين». او دئيه بيلمه ميشدی کی، «قوهون - قارپيز منيم اوشاقلاریمين قارنين دويورماز، منه ايل زوماری لازيمدی، بوغدا لازيمدی».

زومارسيزلیق تکجه خانشين دردی دئييلدی. او ايل کئنددن چوخو گيلا تليق اولموشدو. دسته - دسته آدام آرواد - اوشاغين بوراخيب غربت يولون توتوب گئديردير.

بير هفته خانش داواملاشميشدی. آنجاق حاجی اژدرين ائوينه گئتميشدی. خرمنلر يانان گونو حاجی اژدری کؤوشن قهوه خاناسيندان ائوه گتيرميشدير. او، خسته دوشموشدو. چؤله چيخميردی. حتی يانميش تايلارینی گورمگه ده گئتمه ميشدی. خانشلا حاجی اژدر قول - بويون اولموشدولار. نه تايلان نه خرمندن هئچ بير سوز دانيشماميشديلار. اوزون زامان سکوت ايچه ريسينده خانش پاپيروزون چکميشدی، حاجی اژدر ايسه قلیانين. آنجاق خانش ديله گلّميشدی:

- حاجی عمی، حالالليغا گلّميشم، ايسته بيرم من ده اوشاقلارا قوشولوب بير طرفه گئدم.

- گئده سن، هارا، هارا گئده سن؟

- اوزوم ده بيلميرم هارا، آنجاق بير يانا گئده رم، گورک قسمت هارا اولور، بير تیکه چوره ک دالينجا هارا گئتملی يیک.

- خانش گئتمه، دايان قال! آزدان آز، چوخدان چوخ. آلاه قاديردی. بوستانيميزی آلاقدان چيخارميشيق. بير ايکی اوچ تیکه چلتیک ليگيميز ده وار، بير جور کئچينه ريک. آلاه روزی رساندی.

- دای اوره گيم ايشه قيزمير حاجی. خرمنلردن کئچنده قول - قيجيمين آراميغی چکيلير، اينان... بوخ، من گئتمه لی يم حاجی. دوزه بيلمردا. دوزه بيلمردا. «خانش، منی بو آياقدا تک قويوب گئتمه»، دئيه حاجی اژدر گوزون خانشين

گوزونه زیلله میشدی. خانیش بیر آن دورومسونموشدو. سونرا باشین آشاغی سالیب دئیمیشدی: «حاجی منی حلال ائله، منیم سندن هئج بیر چشمداشتیم یوخدو. آنجاق بیرجه خواهشیم وار. منیم او بیر گامیشیمی دا قوشاسان ناخیر ووا. بیر ده قیش اوتوندان منه ده بیر پای چیخاسان!». حاجی اژدر بیر سوز دئمه دن تکجه قولون خانیشین بوینونا سالیب و داعلاشمیشدی.

او گئدیش اولموشدو کی، خانیش گئتمیشدی. یئددی آی تامام اوندان خبر چیخمامیشدی. ایل بایرامیندا هامی قاییدیب گلیمیشدی، خانیشدان سوای. خانیشا چال دگمه آغیزدان - آغیزا کنده یایلمیشدی. دئییلنلره گوره او، کیرماندا یول ایشینده چال آچیلما سببینه یارالانمیشدی، خسته خانادا یاتمیشدی. آنجاق ایکی آیدان سونرا خانیش بیر دری بیر سوموک الینده چلیک کنده قایتمیشدی.

...چلتیک لیکده ایشچیلر ایشله بیردیلر. هیررو مالاجی یئنیدن اؤکوزلری ایشه سالمیشدی. خانیش چایی دمله میشدی. چای هله دم آلمامیش اونون سوتولوندن بیر ایستکان تۆکوب حاجی اژدره وئردی. حاجی اژدر چای الینده گوزلرین قییب چلتیک لیگی سوزوردو. بیردن چایی یثره قویوب دئدی: «ارشد، سنین بو ایلکی چلتیک لیگیندن ده گوزوم سو ایچمیر، بئله کی، باخیرام بو ایل ده کئچن ایل کیمی چلتیک یثرینه سیلیف - دارجین بیچه جکسن. بو باغلادیغین لکلرین سویو اوچ کون یوبانسا بوتون سیلیف سه پیب اوتلوغا چیخاجاق. سن نه ائلیرسن، بیر منه دئی گوزوم سن هاچان ایش اؤرگشه جکسن. کئچن ایل دئدیم مالانی چکجه گین فانلی - فانلی چلتیگی سب! یوباتما! بس کی، سئی - سئی ائله دین آخیر لئهی برکیندین. آغ دیشه ده چلتیگی قورودوب وئردین سئره یه، بو دا بو ایلدی...!». قوجا گئتدیکجه اوزوندن چیخیردی. سسی او جالیردی. زمیده کیمسه نین جینقیری چیخمیردی. آبی بداخلاق باشین یثره دیکمیشدی. گوزو حاجی اژدرین گوزونه ساتاشماقدان چکینیردی. حاجی اژدر الین آبی بداخلاق طرف توتوب دئدی: «سن نئم آی آبی، ایش ایشله مه بئله اولار؟ یوخسا خرور زمیدن چیخسیندی؟ او بویوک لکیوه بیر باخ! آشاغیسی اؤردک لیکدی. آما یوخاری سیندا هامیسی اوچ بارماق سو دایانیر. بونا سن لک باغلاما دئییرسن؟».

آبی اودقونا - اودقونا دئدی: «دوز دئییرسن لک بویوکدی. اودو باخ، او سو گلن یتردن گرک کسبله، گرک ایکی بؤلونه، چوخ بویوکدی».

- بس نیه دئمیرسن. دیلین یوخدو، یوخسا «منه نه!» دئییرسن؟

- لا الاله الا الله... اده من کؤپئی اوغلونون بوردا سؤزونه باخان کیمدی آخی؟ منی نیه

دانلیرسان؟ ارشدین اوزو ایز قویوردا. منی داش شش... استغفرالله...

حاجی اژدر «قوجالیق یامان درد ایمیش خانیش» دئییه جئیندن توتون کيسه سی چيخارتدی، الی اسه - اسه چوبوغون باشین دولدوردو. خانیش حاجی اژدرین چایین تزهلدی. ایشچیلره ساری دؤنوب دئدی: «سالین الدن، گلین چاییزی ایچین!»

ایشچیلر چایا چيخدیلا. حاجی اژدر چوبوغون چکدیکجه یاواش - یاواش توختاییردی. کیمسه دانیشمیردی. آبی بداخلاق چایی پوفله ییب هوش - هوش ایله نلبه کیدن سوموروردو. ارشد بیر چۆپله یئری دئشيب قوردا لایبیردی. خانیش گئتمک مقصدی ایله آیاغا قالخیب دئدی: «مشد آبی ائوه گئندنه یولونو اوردان سال، کؤمکله شک، منیم او اوتومو دا چاتاخ!». حاجی اژدر دئدی: «خانیش اوتور، ایشیم وارا». خانیش قاییدیب اوتوردو. حاجی اژدر چوبوغون باشین بوشالتدی. سونرا خانیشا ساری دؤنوب دئدی:

- خانیش، بئله کی، باخیرام بو ایش تکجه سنه باخیر. صاباح سحرده دستیرخانوی باغلا، گل دایان ایشین باشیندا، قویما منیم اکی نیم هدر اولالا!». خانیش نئچه لحظه سس سیز دایانیب حاجی اژدره باخدی، سونرا دئدی:

- حاجی، سن کی، اوزگه سی دئییلسن، من ایندی بئلی دبردممیرم، سنه نه ایش گؤره جه گم؟

- ایندی منه بئلدار لازیم دئیل خانیش، منه کؤندم بیلن آدام لازیمدی».

خانیش سؤزو باشا دوشمه یین کیمی یئنه حاجی اژدره باخدی. حاجی اژدر سؤزونه داوام ائتدیردی: «اوتوردوغون یتردن آیاغا دورمیا جاقسان، گؤرست، قوی ایشی دوز گؤرسونلر. سنین دانیشماغین کفایتدی. ایشین عیب - ایرادین دئسن بسدیر». خانیش داها بیر سؤز دئمه دی. حاجی اژدر آیاغا دوروب آتینا ساری گئندی. آتینا میننده دئدی:

«ارشد، صاباحدان نفر قویارسان، خانیشین اوتون بیجر، تۆکر قاپیسینا!». ارشد «باش اوسته» دئدی.

× × ×

اوگون آخشام چاغی خانیش چارواسین قاباغینا قاتیب ائوه گئندنده سانکی یونگوللشمیشدی. حس ائله بیردی چلیک سیز ده یول گئده بیلیر. قاش قارالاندا ائوه یئتیشدی. آرواد سفره نی سالمیشدی. جوققولتو ایله قاینایان سیماوارین یانیندا اوتوروب ارینین یولونو گۆزله بیردی. اوغلو حب تاپا بیلمدیگینه گۆره او بیرری اوتاقدان اوزون یوخولوغا وورموشدو. خانیش ال - آیاغین یویوب سفره نین باشینا گلدی. اوشاقلار بیر - بیر سفره نین باشینا دوزولدولر. خانیش آروادیندان سوروشدو: «صابر شامین یثیب یاتیب؟». آرواد «یوخ» دئییه جاواب وئردی. خانیش اوغلونو سسله دی: «اوغلان دورگل جای - چۆره گیوی یئی، شامسیر یاتما!». هاجاندان هاجانا صابر اوتاغا گلدی. کۆلگه کیمی سوزولوب سفره نین قیراغیندا اوتوردو. خانیش ایشتهالا چۆره گین یئدی، چایین ایچدی. سونرا آیاغا دوروب تۆله یه گئندی. ماللارین یثمین تۆکوب یثرین ساھمانلادی. اوتاغا قایداندا صابر بیر بوجاقدان یورغانی باشینا چکیب اوزونو یوخولوغا وورموشدو. آناسی ایسه چیراغ ایشیفیندا توخوما توخویوردو. خانیش یاتاغینا اوزانیب دئدی: «اونو سال الدن، دور، یات! صاباح ماللارا اوزون باخاجاقسان. سحر اثر تئیکن منیم ده دستیر خانیمی باغلا! ایشه گئده جگم». آرواد سوروشدو: «نه ایشینه؟». خانیش «حاجی اژدرین ایشینه، چلتیگه» دئییه یورغانی باشینا چکدی. آرواد داها بیر سوال سوروشماقدان چکیندی. هله اون بئش یاشین بیتیرمه میس صابر یورغان آلتیندا کیرییب قالمیشدی. اونون قوش اوره گی کیمی چیرپینان اوره گی ایله برابر بیر سوال دا ذئنه نده چیرپینیردی: «نه اوچون ده دم حب دن بیر شئی سوروشمادی؟ بس نه منه هئچ بیر سۆز دئمه دی؟!».

«سون»

«وزن شعر»

مطالعه در تاریخ شعر نشان می‌دهد، که از اوایل قرن سوم هجری شعر فارسی در جامه وزن عروضی خودنمایی کرده است. و در این سیر تاریخی از سه مرحله گذشته است. ۱- شعر آهنگی یا ضربی ۲- شعر هجایی ۳- شعر عروضی

الف: شعر آهنگی یا ضربی: شعری است که قرینه‌های آن تنها رعایت آهنگ یا ضرب شود. وهم وزن بودن و توافق در تعداد هجاها نسبت به آن منظور نگردد. بشر اولیه ساده می‌زیسته و برای ارتباط با یکدیگر از واژه‌های ساده استفاده می‌کرده، و با صداها ی گوناگون که گاه یک حرف بیش نبوده، شادیا، دردها، و اندیشه‌های خود را با دیگران در میان می‌گذاشته است، اما به تدریج که در مرحله تمدن و کمال پیش رفته، اندیشه‌ها پیچیده تر گردیده و برای ابراز آن وسایل کاملتری لازم شده است. بدین ترتیب سخن، بسیار ساده و کم مایه بوده است. تعیین تاریخ دقیق پیدایش هنر مردم و شعر آهنگی کار آسانی نیست و این یکی از مشکلات فولکلورشناسی در تمام دنیا است. لیکن تعیین تاریخ تخمینی گروهی از آنها تا حدی امکان پذیر است. با کوشش‌هایی که به عمل آمده تا حدی نغمه‌ها و ترانه‌های مربوط به دورانه‌های گوناگون زندگی انسان مشخص شده است. و آثار مربوط به زندگی ابتدایی و دوران برده‌داری و قرون وسطی و آثاری که با تمدن امروز بشر ارتباط دارند مشخص شده است. بدون شک هنری که از همراهان قدیمی انسان می‌باشد. نخستین شعرها نیز هم چون سایر ابعاد هنر بر اساس تفکر انسان درباره طبیعت و ماده بوجود آمده است. به عبارت دیگر از زمانهای بسیار قدیم، تفکر درباره زندگی اجتماعی و توجیه شاعرانه آن یکی از فعالیت‌های انسانی‌های

ابتدایی بوده است. این نکته نیز آشکار است که آفرینشهای شاعرانه هنری انسان، با زندگی و طرز معیشت و تولید آنها، رابطه بسیار نزدیکی داشته است. اگر انسان ابتدایی در روی این یا آن وسیله خانگی و کشت و کار و جنگ، کار میکرده است و یا درباره قهرمانیهای اجداد خود صحبت می نموده، نه برای ایجاد یک اثر هنری، بلکه صرفاً به علت نیاز به آن شئی و یا ضروری بودن آن کار، انجام می داده است. یکی از قدیمی ترین نمونه های ادبیات فولکلوریک، سرودها و ترانه های مربوط به کار بوده، که در جریان کار روزانه خوانده می شده است. هدف این سرودها و ترانه ها که شعر آهنگی بوده، سبک کردن فعالیت های مربوط به کار بوده است. این سرودها و نغمه ها بسیار بسیط بوده است. گاهی فقط یک کلمه چندین بار تکرار می شد، و با آهنگ خاصی که نشاط آور نیز بوده همراه می شده است. و زحمت ناشی از کار را سبکتر نموده و انسانهای اولیه را بر سر ذوق و شوق می آورده است. در این نغمه ها کار و وسایل کار تعریف شده و گاهی جنبه تقدس نیز به آنها داده شده است. هنوز هم «هولوارلار» Holavarlar که بسیاری از ویژگی های ادبیات فولکلوریک را در خود جمع کرده است در بین مردم آذربایجان به ویژه میان دهقانان رواج دارد:

قارا کلیم ناز ائیلر. «گاونر من ناز می کند»

قویروق بولار توز ائیلر. «دم می جنباند و گرد و خاک می کند»

آی قارائلیق گئجه ده، «ماه در شبهای تاریک»

کوتانی پرواز ائیلر. «خیش را به رقص درمی آورد»

گونه ای دیگر از اشعار ضربی نغمه های مربوط به «خیدیر نبی» و یا «خیدیر الیاس» است که در موقع خواستن باران و سبزی خوانده می شدند. خشکسالی از زمانهای بسیار قدیم، انسان را رنج می داده و مزارع و کشتزارهای آنها را می خشکانده است. برای جلوگیری از خشکسالی و پایان دادن به آن، خدای آب و سبزی مورد پرستش قرار گرفته و سرودهایی به افتخار آنها خوانده می شده است.

خیدیر الیاس خیدیر الیاس، «خیدیر الیاس خیدیر الیاس»

بیتدی چیچک، گلدی یاز، «غنچه وا شد، بهار آمد»

«خانم آباغا دورسانا،	«خانم از جا بلند بشود»
یوک دیبینه وارسانا،	«به صندوقخانه برود»
بشقابی دۆلدورسانا،	«بشقاب را پر کند»
خیدیری یولا سالسانا.	«و خیدیر را راه بیندازد»

گاهی نیز بارندگیها ادامه می یافت. این نیز برای محصول زیانهای جبرانناپذیری داشت. در چنین مواقعی مراسم «قودو- قودو» تشکیل می شد. جوانهای ده، بعد از ظهر یک روز، عروسی را که سمبول خورشید بود، آراسته و در ده می گشتند، شادی می کردند. میزدند و می رقصیدند، و سرودهای مربوط به «قودو» یعنی خدای باران را می خواندند.

قودو قودونو گۆردونمو؟	«قودو قودو را دیدید؟»
قودویا سالام وئردینمی؟	«به قودو سلام کردید؟»
قودو بوردان کچه نده،	«وقتی قودو از اینجا رد می شد»
قیرمیزی گونو گۆردونمو؟	«آفتاب پیراهن گلی را دیدید؟»

قودویا قایماق گرک!	«برای قودو سر شیر لازم است»
قابلا را یایماق گرک!	«باید آنرا در ظرفها ریخت»
قودو گون چیخارماسا،	«اگر قودو آفتاب نکنند»
گۆزلرین اویماق گرک!	«باید چشمهایش را در آورد»

اینها همه گونه های رنگارنگی از شعر آهنگی یا ضربی است که گویای آمال و آرزوهای گذشتگان می باشد. یکی دیگر از این نوع شعر وجود دارد که به «سایا»ها مشهور است. سایاها را «سایاچی»ها می خوانند. «سایاچی» به معنای کسی است که با خود نعمت و فراوانی می آورد. این شخص دوره گرد «عاشیق» نیست. درویش هم نیست، بلکه هنرمند دوره گردی می باشد که در اواخر پائیز خانه به خانه می گردد. و با سرودهای خود درباره حیوانات اهلی و خانگی دعای خیر می کند و در عوض، روغن و

پنیر و آرد و گندم و برنج از مردم می‌گیرد. سایاها از نظر فرم و مفهوم رنگارنگ و متنوع بوده، دارای اصالت و سادگی خاصی می‌باشند.

«سلام وعلیک، «سای بیگ»ها»	سلام علیک سای بی‌لر،
«یکی از یکی بهتر» «سایا»	بیر بیریندن یئی بی‌لر،
«سایا» که آمد دیدید؟»	گلدی گوردونوز؟
«سلام داد جواب دادید؟»	سالام وئردی آلدینیز؟
«بره نر پیشانی بلند را»	آلسی تپهل قوچ قوزو،
«به «سایاچی» دادید؟»	«سایا» چیا وئردینیز؟
«خانه‌تان پر صفا باد»	صفا اولسون یوردونوز،
«گرگها زوزه نکشند»	اولاماسین قوردونوز،
«دشمنانتان گرسنه بروند»	آج گئئسین آوانینیز،
«چوپانهایتان سیر بیایند»	توخ گلسین چوبانینیز.

سرودهای سایاچی یکی از بهترین نوع شعر آهنگی می‌باشند که ساده و روان بوده و در آن گوسفندها، بزه‌ها و بزها تعریف و توصیف می‌شوند و خصوصیات و منافع آنها و حتی شکل ظاهریشان با محبت زیاد تصویر می‌گردد.

«خانه‌هایی دیدم با گوسفندان»	قویونلو ائولر گوردوم،
«که به تابستانهای آراسته می‌ماند»	قورولموش یایا بنزر.
«خانه‌هایی دیدم، بی‌گوسفند»	قویونسوز ائولر گوردوم،
«که به رودخانه‌هایی خشکیده می‌ماند»	قوروموش چایا بنزر.

«گوسفنده است که اینور می‌رود»	قویون وار کیره گزر،
«گوسفندی است که آنور می‌رود»	قویون وار کوره گزر،
«در کوهها می‌گردد»	گئندهر داغلاری گزر،
«می‌آید خانه‌ها را زینت می‌دهد»	گلهر ائولری بنزر.
«جانم گوسفند سیاه»	جانیم قویون قاراسی،

قیرخلیغی پولاد پاراسی
آباز گونو دله مه سی
پائیز دا کوره مه سی

شعرهای مربوط به چوپانان نیز قسمتی از شعر «سایاچی» ها را تشکیل می دهد. در این شعرها از چوپانان تعریف شده و درباره کار و زندگی و خیرخواهی او صحبت می شود:

یورغانیدیر چوبانین.	گوئیده گزن بولودلار،
یاستغیدیر چوبانین.	یاستی - یاستی تپه لر،
قالخانیدیر چوبانین.	الینده کی دیه نک،
یومروغودور چوبانین.	یومرو - یومرو قایالار،
یولداشیدیر چوبانین.	یانینداکی بوز کوپک،
دوشمانیدیر چوبانین.	آغزی قارا جاناوار،

شعر آهنگی یا ضربی اگرچه از حیث وزن و قافیه ضعیف می باشد ولی بسیار شیرین و ساده و صمیمی است و چون از دل های بی آرایش برآمده مسلماً بر دل می نشیند. بطور کلی اشعاری که در مراسم گوناگون، از قبیل مراسم مربوط به فصول چهارگانه یا مراسم مربوط به زندگی روزمره ترنم می شود اکثراً در ردیف شعرهای آهنگی می باشد. در مراسم عروسی و خواستگاری و مراسم عزاداری سرودها و تصنیف هایی می خوانند که در نوع خود بی نظیر است. «آغی» ها اشعاری است که در عزاداری در بالای سر مرده یا هنگام دفن در گورستان اجرا می شود.

«برگها روی درختان گریه می کنند»	آغاجدا خزل آغلار.
«زیر آن یک زیبارو گریه می کند»	دییینده گؤزل آغلار.
«مادری که چنین پسری را از دست داده»	بئله اوغلو اولن آنا،
«سرگردان می گردد و گریه می کند»	سرگردان گزر، آغلار.
«در باغچه بوته ها می گریند»	باغچادا تاغیم آغلار.
«نگو که برگ و بار با هم می گریند»	باسما، یارپاغیم آغلار.

نه قدر ساغام آغلارام. «تازنده ام می‌گیریم»
 اؤلسم، نورپاغیم آغلار. «وقتی که مردم خاکم می‌گیرد»
 یکی دیگر از مراسم پردامنه که اشعار ضربی یا آهنگی در آن خوانده می‌شود،
 مراسم مربوط به عروسی است. این مراسم در آذربایجان معمولاً اواخر فصل پائیز
 یعنی هنگامی که مردم محصول را برداشته‌اند انجام می‌گیرد. عروسی به طور کلی با
 خواندن سرودها و تصنیف‌هایی همراه است که اکثراً شعر ضربی دارند و سراینده آنها نیز
 معلوم نیست. این تصنیف‌های زیبا و لغزنده و تغزلی و حتی طنزآلود، در واقع زینت بخش
 مجالس عروسی بوده و همواره به همراه موسیقی و رقص اجرا می‌شود. مراسم
 عروسی در چند مرحله از جمله مرحله خواستگاری و نامزدکردن و نشان زدن و شب
 حنابندان و شب زفاف و پاینده تخت انجام می‌گیرد. و هر مرحله نیز برای خودش
 سرودها و آوازهای خاصی دارد که خصوصیات همان مرحله را نشان می‌دهد.
 مثلاً سرودهای مربوط به خواستگاری:

قودا، گلمیشیک بیز سیزه،	«ای خواهر عروس به خانه شما آمده‌ایم»
حرمت ایدینیز بیزه.	«به ما حرمت کنید»
بوگنجه قیز سیزیندیر،	«امشب دختر مال شماست»
صاباح آپارریق بیزه.	«فردا ما بخانه می‌بریم»

× × ×

آل آلماغا گلمیشم	«برای گرفتن حریر سرخ آمده‌ام»
شال آلماغا گلمیشم	«برای گرفتن شال آمده‌ام»
اوغلانین باجی سیام	«من خواهر داماد هستم»
آداخلاماغا گلمیشم	«برای نامزد کردن آمده‌ام»

× × ×

قیرمیزی یاستیق اؤزو	«رویۀ بالش سرخرنگ»
سیز نه تانیردیز بیزی!	«شما از کجا ما را می‌شناختید»
سئوداسیز اوتورموشدوق،	«بی خیال نشسته بودیم»

سئودایه سالدیز بیزی. «گرفتار عشقمان کردید»
 در شب خنابندانها تصنیفهایی خوانده می شود که ساده و روان و آهنگین است.
 مثال:

«برنجمان را خیسانده ایم»	دویوموزو داشلاموشوق.
«عروسیمان را آغاز کرده ایم»	تویوموزو باشلاموشوق.
«سیصد تومان خرج کرده ایم»	اوج یوز تومن خرجه میشیک!
«عروسیها مبارک باشد»	تویلار مبارک، مبارک باد!
«ای گل ریحان،	ای گلی ریحان،
«ریحان می چینم»	ریحان بیچهرم من.
«در راه داماد»	داماد یولوندا،
«از جان می گذرم»	جانان کئچهرم من.

× × ×

«هندوانه را از بازار خریدیم»	بازاردان آلدیق قارپیزی.
«آن هندوانه و این هندوانه»	او قارپیزی، بو قارپیزی.
«خواهر زن داماد سلامت باد»	یاشاسین به بین بالدیزی!
«عروسیها مبارک باشد»	تویلار مبارک، مبارک باد!
«ای گل ریحان»	ای گلی ریحان،
«من ریحان می چینم»	ریحان بیچهرم من.

هنگام بردن عروس به خانه دامادها تصنیفهایی خوانده می شود

«یک گوساله دادم»	وئردیم بیر دانا،
«یک قو گرفتیم»	آلدیم بیر سونا!
«ای مادر دختر»	آی قیز آناسی،
«بسوز و بساز»	قال یانا- یانا!

× × ×

کفگیری دوز قوی، قودا، «ای خواهر عروس کفگیر را درست بگذار»

آشینی سوز، قوی، قودا، «پلو را آبکش کن و بگذار خواهر عروس»
 بیزی، قیزی آپاردیق. «ماکه دختر را بردیم»
 اؤرگینه بوز قوی، قودا. «روی دلت یخ بگذار خواهر عروس»
 وقتی که عروس به خانه داماد آمد این سرودها خوانده می شود:

آنام، باجیم قیز گلین، «خواهر و مادرم عروس خانم»
 ال - آباغی دوز، گلین. «با دست و پای بی عیب عروس خانم»
 یئددی اوغول ایسته رم، «هفت پسر می خواهم»
 بیرجه دهنه قیز، گلین. «و فقط یک دختر، عروس خانم»

× × ×

اته گی چین - چین، گلین. «عروس خانم دامن چین چینی»
 چینی گؤیرچین گلین، «عروس خانمی که روی دوشش کبوتر دارد»
 گلینلر آراسیندا، «در بین همه عروسها»
 هامیدان گؤیچه ک گلین. «از هما زیباتری عروس خانم»
 در آذربایجان از زمانهای قدیم نقالهای حرفه ای وجود داشته اند که قصه ها را با مهارت خاصی بیان می کنند که خواه ناخواه شنوندگان را تحت تأثیر قرار می دهند. در آغاز قصه و نقل آن مقدمه ای آورده می شود. این مقدمه اکثراً با شعر ضربی آغاز می شود و غالباً کوتاه و طنزآمیز است و با موضوع قصه چندان ارتباطی ندارد. مثال:

حامام حامام ایچینده. «حامام در توی حمام»
 قلیبر سامان ایچینده. «غریبال در توی کاهدان»
 دوه دلک لیک ائدر. «شتر دلاکی می کند»
 کهنه حامام ایچینده. «توی حمام کهنه»
 قاریشقا شبللاق آتدی، «مورچه شلنگ انداخت»
 دوه نین بودو باتدی! «لنگ شتر فرو رفت»
 حامامچی نین طاسی یوخ! «حامامی طاس ندارد»
 بالتاچنین بالتاسی یوخ! «تبردار، تبر ندارد»

اوردا بیر تازی گوردوم،   «آنجا توله‌ای دیدم»
اونون دا خالتاسی یوخ!   «آنهم خالتا ندارد»

چیستانها

گونه‌ای دیگر از شعر آهنگی معماها می‌باشد. معما که در آذربایجان به آن «تاپماجا» می‌گویند. با همه زمینه‌های زندگی پیوند دارد. مردم به هر پیشه‌ای که اشتغال داشته‌اند، با هر حادثه‌ای که روبرو شده‌اند، درباره‌ی آنها معماهایی ساخته‌اند. همه این معماها با زندگی و سرگرمیهای مردم و همچنین ادراک و فهم آنها و روابطشان با انسانهای دیگر، پیوند یافته و اطلاعات فشرده‌ای بدست می‌دهد. درباره‌ی زمین و کشاورزی و همچنین انواع نباتات معماهای زیادی وجود دارد.

بیر صاندیغیم وار مرندی!   «صندوقی دارم مرندی»
نه قیفلی وار، نه بندی.   «نه قفلی دارد نه بندی»
ائيله آچیلار، ائيله یومولار،   «طوری باز و بسته می‌شود»
هئچکس بیلمز او فندی.   «که کسی از آن آگاه نیست»

«کلم»

به طور کلی همه میوه‌ها و نباتات موجود در آذربایجان، معماهای مخصوص به خود دارند. اینها نسل به نسل و زبان به زبان گشته و به تدریج کاملتر و بهتر و رنگین‌تر شده‌اند: آناسی یا یما خاتین. «مادرش پختون پت و پهن»

آتاسی هپریم قوجا.   «پدرش پیر پلاسیده»
قیزی ائلر گوزله‌لی!   «دخترش زیبای زیبایان»
اوغلو ائولر دلیسی.   «پسرش دیوانه خانه‌ها»

که در اینجا درخت انگور «تاک» تصویر می‌شود. پیر پلاسیده، ریشه درخت، خاتون پت و پهن، شاخه‌های آن، زیبای زیبایان، میوه آن، دیوانه خانه‌ها، یعنی شراب نیز پسر آن است.

مردم از سوزن گرفته تا خرمنکوب و به طور کلی همه وسایل زندگی و معیشت

معمّاهای شیرینی ساخته‌اند.

سخن در مورد شعر ضربی یا آهنگی که پیوند عمیقی با مردم و فولکلور دارد زیاد است، و در یک مقاله نمی‌گنجد.

و این مختصر به عنوان تکمله‌ای بر شعر آهنگی آورده شد که امید است مورد توجه علاقمندان بویژه نقّادان محترم قرار بگیرد و ما را از راهنمائیهای عالمانه خویش بی‌نصیب ن سازند. شاد باش و دیرزی.

ساتیرالار

جلیل ممد قولوزاده

بیزیم تحصیل کرده لریمیز

منیم بیر رفیقیم وار، اؤز وده مسلماندير، آمما منی گؤرنده روس دیلیندن ساوایی
اؤزگه دیلده دانیشماز. مثلاً صحبتیمیز بوجور اولور:

- هاردان گلیرسن؟

او منه بئله جاواب وئریر:

- یا خودیل نا پوچتو (پوستخانا یا گئتمیشدیم)

دئییرم:

- دونن نیه بیزه گلمه دین؟

جاواب وئریر:

- ک نام پریشلی قوستی (قوناغیمیز واردی)

دئییرم:

- یاخشی، قوناقلار گئنددن سونرا گلئیدین!

جاواب وئریر:

- نئت، اوژه بلو پوزدنو (بوخ، آرتیق گئنج ابدی)

دئییرم:

- سؤز وئریرسن کی، صاباح گلہ سن، بیر آز صحبت ائده ک؟

جاواب وئریر:

- پوستارایوس، نو سلووو نه دایو (چالیشارام، آنجاق سؤز وئریمیرم)

دئییرم:

- خودا حافظ.

جاواب وئریر:

- دا سويدانیا (گلن گؤروشدهک)

آما دوستومون بیر شئیدن خبری یوخدور. خبری یوخدور کی، من ده روسجا بیر
آز دانیشا بیلیرم.

آخیر بیر گون دوستومدان سوروشدوم:

- من اولوم، منه سوزون دوغروسون دئی گوروم، سن کی، اوتوز سککیز ایل مسلمان
ایچینده تربیه تاپیسان، خطا اولمادی کی، بیر آز روسجا اوخودون؟ نه سییه سن منله
هئج مسلمانجا دانیشماق ایسته میرسن؟

یولداشیم منه روس دپلینده بئله جاواب وئردی:

- سلوشای کاک-تو... (یعنی کی، اوخوموش آدامین مسلمانجا دانیشماغی عییدیر).

- چوخ ساغ اول رفیقیم، من بونو بیلیمیردیم!

دئییرلر کی، همین منیم رفیقیم روس مکتبینده اوخویان واخت بیر گون آتاسینا دئییب:

- آنا، پازالیوستا، منه بیر شئی سواریت ائله! (یعنی بیشیر!).

آناسی جاواب وئریر:

- بالا، نه دئدین؟

رفیقیم جاواب وئریر:

- واخ، واخ، سیز هئج بیر زاد قاتمیر سینیز! من دئییرم بیر زاد بیشیر.

- بالا نه بیشیریم؟

- چورت یشتر (لعنت شیطانا)... یادیمدان چیخیب... یومرو اولور، اتی دؤیوب

سالیملار چؤلمگه یا قازانا... بیر جور آدی وار...

- بالا، کوفته دئییرسن؟

- هه، هه، کوفتا، کوفتا!

په کی

منیم دعوا- معرکه ایله ایشیم یو خدور؛ من بیر فاغیر آدامام... آنجاق بونو گوجنن
فزئنده اوخودوم کی، اسکندر بهی ملیکوف دئییر: گرک بیز تورک دیلیمیزدن «چوخ
یاخشی» سؤزلرینی آتاق، اونون عوضینه عثمانلی نین «په کی» سؤزلرینی ایشله دک.
من ائله حاضر ایدیم اسکندر بهیین نصیحتینی قبول ائله ییم و یئنه ائله حاضر
یاویغام، آما بیر ایش قاباغیمی کسیب.

دوئن کوچه ده بیر گنجه لی ملایا راست گلدیم؛ خیالیمدا بو ایدی کی، گوروم سوز
دوشسه بو آخوند نه طور دانیساجاق: «په کی» لفظینی ایشله ده جک یا اینکی «چوخ یاخشی».

- هه نه وار نه یوخ؟

- ساغلیغین.

- گنجه ده نه وار نه یوخ؟

- ساغلیغین.

- کر بلایی سکینه خالانین کئفی نئجه دیر؟

آخوند جاواب وئردی:

- چوخ یاخشیدیر.

بای، گور بو نه دانی شیر! بس نییه دئمیر «په کی»؟ من اوز- اوزومه گمان ائله دیم

کی، بلکه آخوند بو دفعه سهو ائله دی. یئنه سوروشدوم:

- آخوند، دوغرو دور کی، کر بلایی سکینه خالا...

- بلی، بلی، دوغرو دور و چوخ یاخشی ائله ییب...

- جناب آخوند، کر بلایی سکینه خالانین هله صحبتی قالسین، آما تعجب کی، سیز

بیلیمیر سبیز کی، گرک بوندان سونرا «چوخ یاخشی» سۆز لرینی ایشلتمه یک، «په کی» دئیک؟
 أمما آخوند منه بیر معناسیز جاواب وئردی. آخوند جاواب وئردی کی؟
 - بس بئله اولاندا بیز آتا-آنادان قالان «چوخ یاخشی» سۆز لرینی هارا قویاق؟
 من بونا بیر جاواب تاپا بیلمه ییب دینمه دیم.

ملانصرالدین، ۱۳ یانوار، ۱۹۱۲، نۆمره ۲

تصویر اوستادلاریمیز

- آغا، مرحمتوز آرتیق.

- آغا، لطفوز آرتیق.

کوچه ده دیوار دیبینده بیر عورت اوتوروب آجیندان آغلا ییر.

- آغا، مرحمتوز آرتیق.

- آغا، لطفوز آرتیق.

- قارداشلار من شیکستم، ایکی گوزوم ده کوردور، منه بیر چۆره ک پولو.

- آی السلام علیکم حاجی آغا.

- علیک السلام، مرحمتوز آرتیق.

أمما شیکست عورته بیر شئی وئرلمه دی. کناردا یئنه بیر اوشاق آجیندان آغلا ییر.

- باه، آقای من، سلام علیکم.

- مرحمتوز آرتیق.

- لطفوز آرتیق.

أمما اوشاغا پول وئرن اولمادی. دیوار دیبینده بیر عورت، یانیندا اوشا غی، ایکی سی

ده سویوقدان تیتره ییرلر و آغلا ییرلار.

- خان، مرحمتوز آرتیق.

- آغا، لطفوز آرتیق.

عورت و اوشاق قالدیلار آغلا یا-آغلا یا.

شهرین بو طرفیندن او طرفینه گئده نه کیمی کوچه لرده مینلرجه آغلایان عورت-اوشاق و شیکست دیلنچی دوزولوب و کوچه لردن گئدن آغلار دان بیری او بیرینه دئییر: «مرحمتوز آرتیق». او دا بئله دئییر: «لطفوز آرتیق». صبحدن شاماده ک چارسولاردا و مجلسلرده او دئییر: «مرحمتوز آرتیق»، بو دئییر: «لطفوز آرتیق». آما همین مرحمت معدنینه و لطف زافودوندا ائولرده گئجه لر صبحه دک سویوقدان و آجیندان آغلایان اوشاق، شیکست کیشی و صاحب سیز عورت او قدر دیر کی، جمعی یئر اوزونون طایفالارینی بورایا تاماشایا بیغساق، مات و حیران قالارلار.

- آغا، مرحمتوز آرتیق.

- آغا، لطفوز آرتیق.

یوز آدامدان بیری شاما که کلیک پلوو یئیه و ایستی اوتاقد ا بوغلانا-بوغلانا یاتا و دوخسان دوققوزو سویوقدان و آجلیق سانجی سیندان صبحه دک وی ییلدا یا،- بو ائله بیر هرج - مرج، ائله بیر فساد دیر کی، دخی بوندان ساوایی غیری بیر هرج - مرج و فسادا احتیاج یو خدور. آما بونو بیر یاخشيجا دوشونمک لازیم دیر، سهل سایماق مصلحت دئییل.

- آغا، لطفوز آرتیق.

- آغا، مرحمتوز آرتیق.

آما نتیجه سریدیم؟...

(ملانصرالدین، ۲۰ فئورال ۱۹۲۱، نؤمره ۱)

ایواندا لقب لر

بونو هئچ کس اینکار ائتمز کی، ایرانین بو درجه ترقی تاہماسینا و غیری مملکتلر ایچینده شهرت قازانماسینا آنجاق و یئنه ده آنجاق لقب لر سبب اولویدور. واقعاً بو ساعت دونیانین هر بیر یئرینده ایرانین لقب لنمیش اشخاصی نین صحبتی دوشنده هر بیر کس قورو یوب قالیر و چونکی اورا لاردا بو قسم بؤیوک آداملار آز تاپیلیر، اونونچون باخیلیقلاریندان آز قالیر جانلاری چیخسین (جهنمه چیخسین، گورا چیخسین).

ایندی من عرض ائدیم گۆر غیری بیر مملکنده بئله - بئله باش صاحبلی واره، یا بوخ. مثلاً:

(۱) غضنفرالدوله - بو آغا همان وجوددور کی، آتیللادان باشلامیش ناپلئون، گیندنئبورق و انور پاشا بو آغادان تعلیم تاپیب، بو وجودون دست پرورده لریدیرلر.

(۲) وکیل الممالک - آوروپا محاربه سیندن سونرا پاریسده قرار وئرلن تاریخی صلح کونفرانسیندا جمعی دؤلتلر وودرو ویلسونو بی قابلیت بیلیم، کونفرانس صدارتینه همین آغانی دعوت ائتدیلر (هله بو دا چم - خم ائله ییب گنتمیردی).

(۳) حکیم اعظم - اینگیلترده آکسفورد دارالفنونوندا طب درسلی وئریدی. بونو آغانین شاگردلریندن مشهور دوکتور هوخمان، دوکتور شاوللی، دوکتور ریپیان، راکود، نئلاپوس و غیرلری روایت ائدیرلر.

(۴) فیلسوف الممالک - سوکراتین، دئکارتین و کارل مارکسین فیلسوفیالارینی تنقید ائله دی و یئر اوزونده بو دایره ده بیرنجی اولاراق حکم چیخارتدی (بارخودایا، سن اوزون حفظ ائله).

(۵) مزین السلطان - یعنی سلطانی بزه یین. ایندی بونو دا آلاه بیلیر کی، نه طؤر و نه واخت بزه بیر؛ دخی بیزه معلوم دئییل.

(۶) زرغام خلوت - اوخوجولاردان عذر ایسته بیرم. چونکی جمعی خلوت لقب لرینی معنا ائتمکدن حیا ائدیرم - شاید عؤرت - اوشاغین نظرینه چاتا، یاخشی اولمایا.

(۷) فتح الممالک - یعنی دونیانی، جنوبی آوسترالیانی و قطب شیمالده چوخ عالملی فتح ائتدی.

(۸) لسان الدوله - ایرانین دانیشماغی محض بو آغانین وجودونا باغلیدیر و چون آغا اغلب اوقات تیریثک نشه سی عالمینه مشرف اولور، او سببدن یوز ایلدن آرتیق دیر کی، ایران لال حسابیندادیر.

عوزئیر حاجی به یوف

سوکرات طریقی ایله سیاسی صحبت

ب - اشی، بیلیمیرم بو مشروطه نه ایدی کی، یازیق ایرانی بو گونه سالدی! ایندی بو نه عؤموردور کی، او یازیقار سورورلر؟!

ج - لاپ دوغرو بویورورسونوز، ایرانین بوگونکو حالتی چوخ یاماندير!

ب - و بونون هامیسینا سبب همان مشروطه دیر، بیلیر سینیز می؟

ج - نتیجه کی بیلیمیرم، دوغرو دان دا، سببی مشروطه دیر.

ب - باخ اگر مشروطه اولماسایدی، ملک المتکلمین، جهانگیر خان کیمی آداملار دا اولمزدی!

ج - دوغرو دور، تبریزده ده بیر بو قدر آدام قیریلمازدی!

ب - بلی، چوخ حیف اولسون کی، مشروطه آرایا دوشوب، اشی بو گونه پریشان ائندی.

ج - صحیح بویورورسونوز، بیر بو قدر ظلمه مشروطه سبب اولدو.

ب - اودور کی، دئییرم، قوی ایرانلیلار بو مشروطه احوالاتینی بالمره بوکوب پالازین آلتینا قویسونلار.

ج - یعنی لاپ آرادان گؤتورسونلر؟

ب - بلی، بلی!

ج - چوخ صحیح، چوخ صحیح!

ب - منجه، بلیر سینیز، ایران اوچون مشروطه لازیم دئییلدیر، مقننه لازیمدیر.

ج - باغیشلایین، مقننه سؤزونو من باشا دوشمورم.

ب - مقننه قانون سؤزوندن چیخیر. دولت مقننه، یعنی قانونی اولان دولت. آنجاق

او قانونلار گرک یازیلیمیش اولسون.

ج - آها! باشا دوشدوم! ساغ اولون! آنجاق بو سؤزو من بیرینجی دفعه دیر کی،

اٹشیدیرم، گؤرونور کی، تزه سؤزدور.

ب - بلی، بو سۆزو بیز اؤزوموز ایراندا چیخارتدیق و چوخ آدام دا بیزیم بو سۆزوموزو حاقلا بیر، مثلاً شاپشال و سایره.

ج - من اؤزوم ده سیزین بو سۆزونوزو حاقلا بیرام، محض دوغرو بویورورسونوز! سیزین بو سۆزلرینیزه من ایکی الریمله، حتی ممکن اولسا، ایکی آیاقلاریملا قول قویوب، سیزله برابر دئیهرم کی، ایران اوچون یازیلیمیش قانونلار لازیمدیر.

ب - ساغ اولون، من چوخ مسرور اولدوم کی، سیز ده منیم فیکریمه شریک اولدونوز.

ج - هئچ شبهه ائتمه بین کی، من همیشه یاخشی فیکیرلره شریکم.

ب - ساغ اولون!

ج - سیز ده ساغ اولون و آلاسه سیزدن راضی اولسون!

ب - اگر ایران دؤولتی مقننه اولوب و بوتون ایشلر او قانون اوزره گئتسه ایدی، احوالی چوخ یاخشی اولاردی.

ج - البته، البته، هئچ شبهه یوخدور! البته، البته، آنجاق سۆز یوخدور کی، او قانونلار گرک جاماعاتین معیشتینه، دیریلیگینه موافق اولسون! یعنی ایرانلیلارین احتیاجلارینی رفع ائده بیلن اولسون، ائله دیرمی؟

ب - بلی، دوزدور، دوغرو بویورورسونوز، او قانونلار گرک رفع حاجت ائده بیلسین.

ج - آما بیر آز او قانونلاری تاپیب قاییرماق چتیندیر. اونون اوچون گرک بوتون ایران اهلی نین هر بیر احتیاجاتینی بیله سن! دوغرو دورمو؟

ب - بلی، البته، بوتون احتیاجاتی بیلیمک لازیمدیر.

ج - گؤره سن ایران وزیرلری جاماعاتین هر بیر احتیاجاتینی بیلرلرمی؟ اونو سیز یاخشی بیلر سینیز.

ب - یوخ، عاغلیم کسمیر کی، بیل سینلر... دوغرو سونو آختارسون هئچ بیل میرلر...

ج - بس اونو کیم یاخشی بیلر؟

ب - نه دئییم واللاه!

ج - من بئله گمان ائدیرم کی، جاماعاتین ایچینده بیر چوخ آدماملار تاپیلار کی، اونلار

جاماعات احتیاجاتینی وزیرلردن یاخشی بیلیرلر. سیز نه فیکیر ائدیر سینیز؟
ب - دوغرو دور، سؤز یوخدور کی، بئله دیر. چونکی وزیر احتیاج گورمه میس بیر
آدام دیر.

ج - اوندان یاخشی اولاردی کی، او آداملار بیغیشیب قانون قاییرماقدا حؤکومت،
یعنی شاه، وزیرلر کؤمک ائده بیدیلر، ائله دیر می؟

ب - دوغرو دور، چوخ یاخشی اولاردی. چونکی اونلارین قاییردیقلاری قانونلار
جاماعات احتیاجاتینا موافق اولاردی.

ج - یاخشی اولاردی کی، جاماعات او آداملاری سئچیب گؤنده رئیدی شاهین یانینا
و اونلار دا گلیب اورادا بیغیلیب همان سیز دئدیگینیز قانونلاری قاییرایدیلار و ایران
قانونلو بیر دؤلت اولایدی. بونا نه دئییر سینیز؟

ب - نه دئییه جهیم، چوخ گؤزل اولاردی، چوخ یاخشی اولاردی.

ج - بس فیلان - فیلان شده، نه اوچون دئییر سینیز کی، ایران اوچون مشروطه لازیم
دئییلدیر.

پونزی (شعر)

میرزه علی اکبر صابیر

- گورمه! - باش اوسته، یومارام گوزلریم.

- دینمه! - مطیع، کسهرم سوزلریم.

- بیر سوز ائشیمه! - قولاغیم باغلارام.

- گولمه! - په کی، شام و سحر آغلارام.

- قانما! - باجارمام، منی معذور توت.

بؤیله جه تکلیف محالی اونوت!

قابل امکانمی اولور قانماق؟

مجمر نار ایچره اولوب یانماق؟

ائیله خموش آتش سوزانینی،

قیل منی آسوده، هم اؤز جانینی.

حریت

نولور شیرین مذاق ائتسه منی حلوی حریت
 یئسم بیر لوغما اوندان سؤیلهسم اوققای حریت
 دئی، خئیر اولسون یوخو گۆردوم کی، بیر دریا کناریندا
 تۆکوبلر یان با یان، قات-قات بوتون لای-لای حریت
 ییغیب دا دولدورورلار کیسه-کیسه، باغلانیر محکم
 وورورلار تلله، داغدان دا آشنیر، بالای حریت
 زس چوخدان بری شوقونده ایدیم من بو حلوانین
 دئدیم، یاران، نولور وئرمز منه بیر پای حریت
 سۆزوم خوش گلمه ییب تحویلداره سؤیلدی: «گم شو
 به دست کوته از نخل مجو خرماي حریت
 نمیدانی که این دلبر بوگون مخصوص ایرانست
 تو خود نامحرمی بر شاهد زیبای حریت»
 کمال یاس ایله محروم اولوب بیر یاندا اگلشدیم
 آلیب بیر کشتیه دولدوردولار تای-تای حریت
 سیویستوک قیشقیریب، کشتی روان اولدو، باخیردیم من
 هله گئتمکده ایدی زورق دریای حریت
 کی، ناگه بیر قارا بایراق آچیلدی دور آغاجیندا
 یازیلیمیش اوندا بیر خط مصیبت زای حریت
 اوخورکن خطی معلوم اولدو کشتیانی غرق اولموش
 قالیب دریاده حیران کشتی دعوی حریت
 خروشان موجلر هر سمتدن یکسر هجوم آور
 گوروب امواجی کشتیدن اوجالدی: وای حریت
 بو سدن سکسه نیب دوردوم، گۆتوردوم ساعته باخدیم
 هله گۆزدوم کی، شبدير، سؤیلدیم: لای-لای حریت

شهرک

نه ایشیز وار؟

قاضی نئجه ائتمیشسه قضاوت نه ایشیز وار؟

گر محکمه ده یوخدور عدالت نه ایشیز وار؟

عالیم بیلر عالمده پیسی، یاخشینی البت

مخصوصدو بیزه علم سیاست نه ایشیز وار؟

هر بیر سؤزو هر بیر یئره هر کس یازا بیلمز

بو باره ده وار بیزده رسالت نه ایشیز وار؟

بیزدن ساوای هر کیمسه جهنمه گرکدیر

چون اهل ثوابیق و دیانت نه ایشیز وار؟

شورا و تشکل نه یه لازیمدی کی، اولسون

بو امت مرحومه کفالت نه ایشیز وار؟

لایقدی بیزیم طایفه هر پست و مقامه

بو امر وکالتدی، وزارت نه ایشیز وار؟

آرتیق قوتاریب حادئه دوم خرداد

لازیم دئییل اظهار ندامت نه ایشیز وار

خلق ائتمیش ازلدن بیزی خالق سیزه مؤلا

مؤلايه قولام ائیلر اطاعت نه ایشیز وار؟

هر ایشده دخالت یاراماز خیل عوامه

فرهیخته لر واردی جماعت نه ایشیز وار؟

توتدوق کی، مثل رأیده بیر دوز و کلک وار

سس قوزاییب ائتمزله شکایت نه ایشیز وار؟

بعضی سی گرک حزب قوروب بعضی ده پوزسون

آنجا اولونور کیمدن حمایت نه ایشیز وار؟

ثروت اونا گۆیدندی و یا یئرده تاپیدیر
 مالک ساییلیر ایندی نهایت نه ایشیز وار؟
 گیرم کی، حارامدان قازانیب، یئل گتیریدیر
 رسوای اولاجاق روز قیامت نه ایشیز وار؟
 بیت‌المالی هر کیمسه یه تاپشیردیلاز حقدی
 اسراف ائله ییر یا کی، قناعت نه ایشیز وار؟
 گر کارتل دؤورانندی او بنیادی رفیقین
 مستضعف اوچون ائیلر حراست نه ایشیز وار؟
 آلمیشدی فیلان سهملری موفته سی بهمان
 بذل ائتمه ده دیر اهل سخاوت نه ایشیز وار؟
 دارگؤزلوگو چکسه اوزه سیما و صداده
 بیچاره ائدیدییر اونا عادت نه ایشیز وار/

رسول رضادان ایکی شعر (کؤچوره نی شکوه خانیم)

دئییرلر چوخ قدیمده، بیر گون
 سیررینی قویو یا دئییب دلک،
 سیررینی دئییب کی، پارتلاماسین،
 سینه سینده اوره ک.
 بیر قارغی گۆیه ریب، قالخیب قویودان
 بو قارغینی کسب،
 توتک دوزلدیب چوبان.
 هامی بیلیر دانیشماز قارغی،
 قورو اول، یاش اول.
 آنجاق بو قارغی دانیشیب،
 سسله نیب توتک.

دئییب، «بویوزو وار اسکندرین»
 بئله لیکله بویوک سرکرده نین
 سیرری فاش اولوب.
 نه بویوزلو آدام گۆرموشم،
 نه دانیشان توتک،
 بس نئيله مک،
 دولو اولاندا اوره ک؟

بیلیمیرم اسکندرین

بویوزو واردی، یوخدو
 آنجاق یئر اوزونده
 جاوابی مشکل سوالار
 ایندی ده وار
 اوندا دا چوخدو.
 یاخشی اولمازمی
 اولاری دئیک بیز،
 اسکندرسیز
 چوبانسیز
 قویوسوز
 توتک سیز؟

چینار

گئجه کئچمیش، اولدوزلار آغ، گوی قارا
 سؤیکنمیشم قوجامان بیر چینارا
 بیر یانیمدا عؤمور کیمی آخیر سو
 قاچمیش بوگون طبیعتین یوخوسو

بولاقلاردا سرین یثلین خوش سسی
 یارباقلارین حزین - حزین نغمه سی
 اوره بیم بیر قانادلانمیش قوش کیمی
 هئی چیرپنیر تسلی سیز، عصبی
 هوندور چینار بوداق آتمیش، قول آتمیش
 اؤز عؤمرونده چوخ عصرلر قوجالتمیش
 گۆرکمینده قارلی داغلار ووقاری
 باشی بوتون آغاجلاردان یوخاری
 توفان قوپار، یاغیش یاغار، قار تۆکر
 اود قامچیلی ایلدیریملار گۆی سۆکر
 بعضاً چایدا داشلار داشی قووالار
 سئلده گئدیر گۆی چمنلر، اووالار
 یارغان یارار سینه سینی داغلارین
 سولار اویار بینه سینی داغلارین
 کاروان چکر گۆیده قارا بولودلار
 چووغون گلر، شاختا کسر، بوز دونار
 خان چیناریم اگمز مغرور باشینی
 کیمسه بیلمز خان چینارین باشینی
 گئجه قارا دوردوم دوشوندوم بیر آز
 دئدیم نه دن اولو چینار ییخیلماز؟
 بیردن چینار دیله گلدی دئدی: باخ!
 بو تورپاقدا دریندن کۆک سالاراق
 هر طرفه اوزاتمیشام قولومو
 اؤولادلاریم بورویوب ساغ - سولومو

بئله مغرور دایانماغا حاقلی بام
من کۆکۆملە بو تورپاغا باغلی بام

سحر (ایکی شعر)

حصارسیز هاوالار

بیر دویغو نومورجوغو،
گولوش دالغالاریندا دولانماقدا.
سحر گۆللرینده یوولموش گونش،
سئودا ساچماقدا.
بیر سئوینج آخماقدا دیر
هاوانین ساچلاریندان.
یار- یارپاقلار پاریل- پاریل،
باشیل توشگولرین سئوداسیندا
دیله سیغماز سۆزلری
الی آچیق یئلر پایلا بیر
حصارسیز هاوالاردا
باخیشلاریملا آسیلمیشام آتوشکادان
نه گۆزل باشلانیب حیات
اولما بیر عاشیق سوووشوب
کوچه نین گیزلی یوللاریندان؟!
دونیانى اولما بیر دلی دیله ییب؟

قورغوشون

دوداقلاردا

سیقار توستوسونه بنزه یین

سون دومان

باشلاردا پاپاق

اللرده اولوم

باخیشلاریندا بلکه ده

ان باشقا سئودیگی انسانلارین شکیلی

اوره کلرده قورغوشون

قان دامیر لحظه لر کؤکسوندن

قان دامیر

هاشیم ترلان

زامان و زمانه

باشیندا نورلو بیر تاج، زامان کۆهلن آتیندا
من اونو گۆرمه سم ده اونسوز گونوم گون اولماز
گۆزه گۆرونمزسه ده اۆز گوجونه چاپیر او
نه بیلسین کی، عۆمرونه زینت وئرن بشردی
نه بیلسین کی، دونیادا اولوم نه دیر اۆلوم نه
نه حسی وار زامانین، نه ده کسگین قدرتی
زمانه سیز زامان یوخ، زامانسیز دا زمانه
باخین ستارخانلارین میندیكلری سمنده
گۆرون حیدربابانین باشیندا کی چلنگی
انسانلارین طالعی خصلتیندن سئچیلدی
زمانه هۆرموش تثلین، جلوداری زر-گوموش
زمانه کۆهلن آتدیر، اونو مینن، چاپان کیم
یوخسا بیر سفینه دیر گۆی سولاردا سوزور تک
یوخسا منیم تک یترین، گۆیون یئشددی قاتیندا
عۆمرا ئنده بیلمه سم ده زمانه سیز زامانسیز
مهاری اللریمه گوجوم بال و پریمه
داییم چاپیر دورمادان عصرین چاتا - چاتیندا
ایتگین دوشن چاغیمدان دریا غمیم دورولماز
سانکی بوتون وارلیغین منلیگینده تاپیر او
اونسوز زامان بیلینمز، نه ده یادا دوشردی
گونش باتا آی دوغا وارا بیلیمز فرقینه
او اۆتدوکچه دم توتور زمانه نین هشییتی
نشانه سیز بیر اوخ دا سیغا بیلیمز کمانه
ایلان کیمی قیوریلان دیلیمده کی کمنده
دیلیمیزین زیستی، شعریمیزین نهنگی
دوللار ایله اۆلچولوب، دوللار ایله بیچلیدی
انسانلارا دون بیچیر هر اجلاسدا مین گۆروش
تندیرینه اود سالیب چۆره گینی یاپان کیم
سکانداری گشیملی، اللریته آغ الجک
نه اولدوزو نه بختی چاپیر نالسیز آتیندا
من اونلاری یاریشدا اۆته جهیم گومانسیز
یانیلماغی دفن ائدم اۆز اۆتن ایللریمه

مظفر در فشی

تبریز حماسه‌سی

قالخیر اودلار وطنیندن یئنه اود شعله‌لری

یئنه یوردوم آلیشیب

خالقیمین صبر و تحمل کاساسی لبریز اولوب

سانکی شدتله داشیب

یئنه زردشت اوجاغیندان اوجالیر شانلی آلو

یوکسلیر نور حیات

یئنه بابک وطنینده یارانیر قانلی قیام

اویانیر شور نجات

سس دوشوب عالمه: «تبریز یئنه دوردو آباغا

قانلی تورپاقلاردان

انقلاب بایراغی اللرده بیر الده یوموروق

دیریلیب ستارخان»

یئنه قوزاندی خیابانی ائلینده عصیان

یئنه قوپدو طوفان

یئنه غاصبلره، ظالیملارا توتماق دیوان

یئنه عصیان، یئنه عصیان

xxx

بوغونوق سسله هارایلار اوجالیر، همه‌لر:

«غصبکار شاهه اولوم»

تیره دیر یئر - گو یو بیر لحظه ده مین سسلی ندا:

«قانلی دسگاه اولوم

سلطنت محو اولو، کوکدن قازیلا استبداد

گرک اعدام اولاشاه
 گرک استعمار، استثمارا سون قویماق اوچون
 ائله یک ظلمو تباہ»

xxx

بو شعارلار، بو هارایلار اوجالیر، عرشه چاتیر
 خالق دورموش آیاغا
 جلالدین تاختینا تئهراندا اودور لرزه دوشوب
 باشلا ییب تیتره مگه
 «سؤندورون بو اودو» دستور یئتیشیر تئهراندا
 «یوخسا نابود اولارام
 ژئنراللار، منیم اوج قوبیالی سرکرده لریم
 ائدین اقدام، اقدام»

xxx

تانکلار، توپلو زیرئهلر، کامیونلار، جیپلر
 صف چکیب قوزاندی
 یوز سیلاحلارلا مسلح تپه دن دیرناغادک
 قوشون حاضرلاندی
 چیخدی تیمسار اوتاغیندان ایپک الجک الده
 دؤشو بیر پارچا مئدال
 زرلی کاسکئت پاپاغی، برق وورور چکمه لری
 اؤزو لاکین بدحال
 سؤیله بیر غیضیله سربازلارا: لازیمدی تلاش
 سسلری سوسدوراسیز
 قورغوشونلارلا، باریتلا شاها پیس سؤیله یه نین
 دیلینه اود ووراسیز

ماشانی چکمه ده تردید ائله سه هر سرباز
 اوزو اعدام اولاجاق
 بو مندلار کی، گزور سوز بیر قان ایزیدیر
 بوخدو رحمیم آنجاق

xxx

یولا سالدی بو جنایت بو اولوم کاروانینی
 او شرفسیز غسال
 تۆکه قارداش قانینی قارداش الیه بلکه
 آلا بیر تازه مندل
 چاتدی او لحظه کی، دوردو اوز - اوزه سربازلار
 قهرمان ملت ایله
 بیر داها دفعه مقابل دایانیب تاریخده
 سونگو حریت ایله
 قوشونا امر اولونور خالق اوزونه آتش آچین
 ایلدیریم سانکی چاخیر
 گولله، ال بومباسی بیر لحظه ده خالقین اوزونه
 بورلاغان سئل تک آخیر
 سریلیر تورپاغا اونلارلا مبارز انسان
 سیچراییر هر یانا قان
 ایستی قانلا بویانیر یئر، آسفالت، دیوار
 یول آچیر میدانا قان
 قان توتوب گوزلرینی خالق چکیلیمیر دالییا
 گزورروب ملتی شور
 یئنه آتش آچیلیر اودلو مسلسللردن
 یئنه بیر عده دوشور

پوسکورن یئل کیمی شهری بورویور خالق سسی
 تعره لر اوج توتور
 «قان ایچن شاهه اؤلوم، شاهه اؤلوم، شاهه اؤلوم»
 سۆز بودور، ویرد بودور

xxx

یئنه حمله، یئنه سینه، یئنه گولله، یئنه قان
 یوخ، بو اولماز ایشدیر
 داها ایستکلری، نهضت لری قاندا بو غماق
 زامانی کئچمیشدیر
 کؤهنه قانلارلا بو گونده تزه قانلار قاریشیب
 قوجامان یوردومدا
 جوجه ریب بوی آتاجاق قانلی قیزیل گول وئره جک
 قهرمان یوردومدا
 من امینم کی، بوتون ایرانا شانلی وطنیم
 یئنه سرمشق اولاجاق
 تاپدالانمیشلار: فارسا، بلوچا، کورده، لورا
 او آزادلیق آلا جاق
 اسفند ۱۳۵۶

ذوالفقار کمالی

سارماشیق

بیر پاییز آخشامی، سولغون بیر بنیز
 بیر بزه کلی گلین، نشانلی بیر قیز
 ساکت بیر آخشامدا سس سیز - سمیر سیز
 توخوندو گوزومه تیکانلی مفتیل
 باغلانندی اوزومه هر بره، هر یول
 گوردوم کی، بیر چیچک
 بیر نازیک لثچک
 گوزلرلر گوزه لی
 گوزلری گوزچک
 الینده بیر پارچا
 بیر پارچا اوره ک
 تیکانلی بیر سیمه ساریلیمیش آنجاق
 سانکی قارا زولفه وورویلا سانساق
 منیم دلی کونلوم گول هوه سینده
 لاکین گول بوغولور اوز قفسینده
 او پاییز نفسلی اوتن نسیم ده
 اوپه بیلمه میشدی گول یاناغیندان
 نه ایسه بیر سس گلیر غم اوتاغیندان
 کونلوم حیران اولور سیزلاییر قلم
 اوستومه داغ - داشلار تۆکولور او دم
 تیتره بیر اوره گیم، اسیر اللریم
 وراق - وراق اولور شعیر دفتریم
 هانسی اوغلو اولن آنامدیر منیم

اوره گی داغلانان آتامدیر منیم
 کی، بئله دۆشه نیب تیکانلار اوسته
 گۆزلری آلولو، کۆنلوسه خسته
 سیم لردن آسیلیب توانسیز الی
 قالب تیکانلاردا پریشان تئلی
 او هانسی قارداشی اۆلن باجیمدیر
 گۆزومون ایشیغی باشدا تاجیمدیر
 آه دئییب قان تۆکن دیدهلریندن
 گاه قارداشیم دئین، گاه ساریندن
 ماتم لباسیندا، غم لباسیندا
 پریشان اوتوروب قارداش یاسیندا
 هانسی بخت آیناسی سینان گلیندی؟
 (طالعی باغلانیب قارانیقلارا
 تیکانلی سیم لرله چکیلیر دارا)
 یوخسا طالعی کور بیر ملت دی بو؟
 (اونو کیریخدی ریب آمانسیز اجل
 اللری قوینوندا قالب معطل
 باهالیق دا گۆردو، آج دا دولانندی
 باشینا گۆیلردن اود دا الندی
 یانندی اۆز اثرینده، یانندی جبهه ده
 وارلیغی یوخ اولدو، یوخ اولدو هئچده)
 یاندیقجا کول اولور خیال شهیریم
 سانکی کسيلمیشدیر منیم اللریم
 ایستردیم دیشیمله قیرام سیم لری

سیم لردن آیرام لولفر^(۱) گوللری
 دئیم: لولفر گولو، ای باغلار قیزی
 ای منیم عشقیمین یانان اولدوزو!
 پریشان اوتوروب باتما ماتمه
 طراوتله دولان سس سال عالمه
 یانسین گۆزلرینده انتقام عشقی
 سندن عطرین آلسین ایلک نظام عشقی
 قزوین ۱۳۷۰

قافلاتی

مزه قالدی

بوستانیمیز تزه - تردی
 گۆزوم گزه - گزه قالدی
 شامامانی اؤزگه دردی
 داماغیمدا مزه قالدی
 بو نه اوندو بو نه سسیدی؟
 باغچامیزا کولک اسدی
 بولبولون صبرینی کسدی
 درده دۆزه - دۆزه قالدی
 اوستوموزه چؤکدو دومان
 عؤمور سوردوک یاخشی، یامان
 کولک لره دوشدو کاروان
 غم شله سی بیزه قالدی

آیری دوشدوم سئوگیلیمدن
 اوزاق اولدوم اوز ائلیمدن
 ائله یاندیم درد الیندن
 اوره ک دؤندوکۆزه قالدی
 یازا - یازا ائل - اوبادان
 یولوم دوشدو قافلاتتیدان
 یانا - یانا باخدیم یاندان
 آجی (حسرت) گۆزه قالدی

حسن ایلدیریم

قوشلار اوچار

قوشلار اوچار-
 آخشام شفقلرینده قوشلار اوچار،
 اوچار سحره ساری.
 گۆیلرده
 ایزی قالماز اوچوشلارین
 قیزیلی بولودلاردا سسلری بوغولار قوشلارین
 آخشام شفقلرینده
 قوشلار اوچار سحره ساری
 گۆزلریمده ایزی قالار
 اوره گیمده سسی قالار قوشلارین.
 قوشلار اوچار
 یوخولاریمدا قوشلار اوچار
 اوچار باهارا ساری
 رۇيالاریمدا توزو قالار

نغمه لریمده گوزو قالار قوشلارین.

قوشلار اوچار

قیزیلی رؤیالاریمدا قوشلار اوچار

اوچار گونشه ساری.

تهران ۱۳۷۵

عظیم قولام علیپور (سحر)

گناهکار

سن ده گناهکارسان، من ده گناهکار!

ایللرجه هجراندا گزدیک، دولاندیق

آیریلیق اودوندا اود توتوب یاندیق

عشقی، محبتی، سئوگینی داندیق

بیرجه ووصال اوچون وئرمه دیک قرار

سن ده گناهکارسان، من ده گناهکار

چن، دومان بورودو داغلارین باشین

سوروشدوم: نچه دیر؟ دئمه دین یاشین

لال کیمی دیویرخدون، قالخیزدین قاشین

نده نسه، بیلیمیرم، ائتمه دین اقرار،

«سن ده گناهکارسان، من ده گناهکار»

بیلدیک سئومک نه، سئویمک ندیر

سئوگی باغچاسیندا گول - چیچک ندیر

بو دوز یولوموزدا دؤنه جک ندیر

دئدیک کی، هر یولدا بیر دؤنه جک وار

سن ده گناهکارسان، من ده گناهکار

بیرگه چشمه ایدیک آیریدا آخدیق

سن منه، من سنه حسرتله باخدیق

اوره ك آرزوموزو يانديرىب ياخديق
 چئوريلدى يالانا دوز عشق، دوز ابلقار
 سن ده گناهكارسان، من ده گناهكار
 دئديم گل دولاناق، كؤنول وئرمه دين
 دئديم: آدين نه دير؟ باخدين دينمه دين
 سونالار گؤلونه دوشوب چينمه دين
 لام دوردو، ليللندي او تميز سولار
 سن ده گناهكارسان، من ده گناهكار
 عشقى گناه سايدىق، ايتيرديك ايزين
 تاپداندی عصمتی پاک عشقیمیزين
 خوش گلدی، سهو دئديك فالى حافظين
 داندیق عشقیمیزي ائله ديك اينكار
 سن ده گناهكارسان، من ده گناهكار
 گل وئره ك ال - اله دولاناق بير آز
 گولسون عؤمروموزه گول - چيچكلى ياز
 باساق باغريميزا صدقلی بير ساز
 كئچن سهولری ائتمه يك تكرار
 نه سن گناهكار اول، نه من گناهكار

ائل اوغلو

غربت

پاييز آخشامى تك اري بير خيال
 غربت اولكه لرین اوفوقلرينده
 هيجران بورغون باخيشلار
 آوارا قوش كيمي بوينو چيگنينده

گومانلار داری تک سپیلیر یولا
 دو یغولار قوش کیمی یولو ائشیرلر
 غربت آخشامیندا سفیل - سرگردان
 باخیشلار نه یازیق جوککولده شیرلر
 من ایچه بیلمه دیم سئوینج لریمی
 غربتده مین کره نشئه لندیمسه
 قالیر لاله لرین اوووجلاریندا
 منیم سئوینج پاییم هله نه ایسه

بولودلار

اوچور کولک لرین قانادلار یلا
 قونور ذیروه لره او بوز بولودلار
 یاشیل چمنلرین، بنؤوشه لرین
 سرین قوجاغیندا یاشاییر اونلار
 هاردا گیزله بیرلر، هاردا بیلیمیرم
 او دلی بولودلار شیمشک لرینی
 بلکه ده اوره کسیرمی یاشاییر میشلار
 بس کیمه وئردیلر اوره کلرینی
 او چیلغین بولودلار قاماشدیرماسا
 بو یاشیل گؤل لرین گؤی گؤزلرینی
 نه قوش قاناد چالار، نه جئیران هورکر
 نه ایله هام یوخودان اویادار منی

آراز قیراغیندا

آلاردی قلبیمین آغریلارینی
 آراز قیراغیندا او دینج آخشاملار
 شیرین خیال لرین ایله هام الیری

سپهردی یوخوما سئوینج آخشاملار
 بورونوب یاتاردیم خولیا لاریمی
 آغلی سو یوخولو کۆرپه لر کیمی
 امه ردیم تورونجو اولدوزلاریمدن
 اؤز کۆرپه عشقیمین قیزیل رنگینی
 ائله یاتاردیم کی، او دینج آخشاملار
 یاغاردی حیسیسمه گوموش پیلک لر
 اویانیب گۆرئیدیم پیلک یورغانی
 گۆتورور اوستومدن سرین کولک لر

حاصاری

اثل سؤزودور اوغرو اهیری اولماسا
 عاریسین، قانمازین دردین چکمکدن
 یاغی فلک نه بیر مردی قارغایا
 قارتالی قول ائدیپ قارا قارغایا
 «آلیشغین» سؤزون عارف یار آنی
 چالیش بیر اوره گه وورما یارانی

نشیله بیر مئیوه لی باغلار حاصاری
 قاناتلارین رنگی اولور ها، ساری
 غم گؤلونده نه ده وئره قارغا، یا
 زامان نیه باشا چکیر ها، ساری
 پیس دن پیس، یاخشیدان یاخشی یارانی
 وورسان بیتمز ها قوی ملحم، ها ساری!

(آلیشیق)

آتام

سئیر ائدیپ زامانلا نه قدر ائلی
 آغاریب ساچلاری، بوکولوب بئلی
 داغلاری قلییده سایا گلمه بیر
 اوره گئی دولسا دا هئج ده دینمه بیر
 عؤمرونو آپاریب غصه سئل ایلن
 یانیر بالاسینا اوره ک پی ریلن
 سارسیلماز اومیدی، بوکولمز دیزی

گۆرؤبدور بیر عؤمور بورانلی یئلی
 یئنه حیاتیما دایاقدیر آتام
 مشکل لر داغ اولسا باشین اگمه بیر
 داغلارین قارشیندا بیر داغدیر آتام
 گولوش بارلادیر شیرین دیل ایلن
 هر زامان یولوما چیراغدیر آتام
 جوشان محبتی عشقین دیزی

مهربان باخیشلی، گولوشلو اوزو
 قسادالی گونلری، قارالی بختی
 نه قدر سؤیلهسه داها خوشبختی
 آلتینین قیریشی، الین قاباری
 وار اگر گوزونده گولوش آخاری
 کاشکی بیر ده دؤنوب بیر اوشاق اولام
 اللری الیمده غمسیز یوخلایام
 اگر او یئتمه ییب کاما، مورادا
 آنند اولا آتا تک مقدس آدا

سوسوز دوداغیما بولاقدیر آتام
 کدرده چورویوب جاوانلیق واختی
 یئنه دیله گیندن اوزاقدیر آتام
 سهند تک باشیندا ذیروهللی قاری
 اوره گئی قان دولو چاناقدیر آتام
 مهربان قوینونا یئنه سیخیلام
 آبیلاجاق گورم کی، اویاقدیر آتام
 ریاسیز یاشاییب یالان دونیادا
 قوچاقدیر، قوچاقدیر، قوچاقدیر آتام
 (تانیس)

ایکی باخیش

ایکی باخیش،
بیر طرف دینچ ساحل
بیر طرف طوفانلی دنیز
آغ قوشلاریمیز باغلاشیرلار...
سیزین شهرده
بوگون گلیب
قالثریلرده
آنلاشیرلار
بیزیم شهرده
قالثری بوخ،
ساریشین ساچلاری اوزانانلار چوخ
حیه طلریمیزده
کسیلمیش مؤولر آغلاشیرلار!

(قارانقوش)

غزاله

سنی گۆرمه‌ینده سیخیلیر اوره‌ک	باری گونده بیر یول گل بیزه قیزیم
دوداغین غونچه‌دیر، یاناغین لاله	گۆزلرین بنزه‌بیر دنیزه قیزیم
سن گلدین دنیا یا قیش فصلینده	سانکی گولشنیمده بیتدی بیر لاله
کدریم سئوینجه چئوریلدی منیم	آدینی اؤز آنان قویدو (غزاله)
بودور اوره‌گیمده امیدیم، آرزوم	بؤیوب، بوی آتیپ اولاسان آنا

علمدن، هنردن ایلهام آلاق	اوره کدن یاناسان آذربایجانا
نورلو اول، وطنه ایشیق ساج قیزیم	بیر باهار گونونون سحری کیمی
چالیش ائل یولوندا، وطن یولوندا	قهرمان (نبی)نین (هجر)ی کیمی
هر یئرده دونیایا گلسن ده اگر	بیل، آذربایجان دیر وطنین سنین
آنان اورالیدیر، آنان اورالی	اورادیر خزانسیز گولشنین سنین
قانلا سوواریلیمیش بیر وطن دیر او	چالیش قدرینی بیل، خورمتینی بیل
غملی اول وطنین غملی گونونده	گولن چاغلاریندا اونون سن ده گول
دیلینی، کؤکونو اونوتما بیر آن	ریشه سیز بیر آغاج تئز اولار فنا
هر یاندا بوی آتیب بویوسن ده سن	اوزونو باغلی بیل آذربایجانا
سن گلدین دونیایا بیر زاماندا کی،	ایگیرمینجی عصیر یئتیشر سونا
سیماسین ده گیشیر بوتون کاینات	جاهان گیرمکده دیر باشقا بیر دونا
انسانا باش اگیر آیلار، اولدوزلار	علمین ذیروه سینه یئتیشر بشر
سنین تک کؤرپه لر آج یاتیر لاکین	اوز - اوزه دایانیب خئیر ایله شر

امید

اوزون بیر هیجراندا ووصال عشقینه	انتظار گؤزلریم دیکیلیب یولا
لاکین من باخدیقجا اوزانیر یوللار	فورخورام خزاندا گوللریم سولا
ایچیمده بیر سونسوز اومید یاشاییر	منیم ایلقاریمین پارلاق نورودور

«اینان گله جگه»، او دئییر منه «انسان حیاتی نین معناسی بودور»

اوره گیم اینانیر آنجاق دوزوموم
اینام دئییر: اوره ک باغلیسان منه
هیجرانین اؤنونده لاپ گلیر جانا
گئده بیلرسنمی باشقا بیر یانا؟

امید دونیاسیندان گؤزل بیر دنیا
هر گولون، هر باغین خزانى اولار
دوستوم، آراسان دا هر یانی اولماز
امید دونیاسی نین خزانى اولماز

جانسیز بیر جیسیمله فرقى یوخ اونون
امید دونیاسی نین نهایتینی
هر زامان امیدسیز یاشاسا انسان
آنجاق کهکشاندا آختارمالیسان

امیدسیزلیک مین یول اؤلدورر منی
بیر آنلیق امیدسیز کئچسه حیاتیم
امیدوم اولماسا کؤمگیم منیم
دوشر چیرپینمادان اوره گیم منیم

آذربایجان

علی زیرک

آذربایجان شانلی دیار
اولدون بیزه سن افتخار
ائللر آلیب سندن ووقار
آذربایجان، آذربایجان

یوردوموزون گوزوسن سن
هر بیر سازین سوزوسن سن
صداقتین اوزوسن سن
آذربایجان، آذربایجان

آزادلیغین کانسان سن
دامارلارین قانسان سن
گونش کیمی یانسان سن
آذربایجان، آذربایجان

یوردوموزون چیراغی سان
سن اودلارین اوجاغی سان

آذربایجان، آذربایجان

قهرمانلار قوچاغی سان

قهرماندیر سنین ائللین
آذربایجان، آذربایجان

بابک قالان، چنلی بئللین
نه شیریندیر آنا دیلین

سلطانلاردان تاج آلبسان
آذربایجان، آذربایجان

دوشمنلردن باج آلبسان
ووقاریلن اوجالیسان

ائل اوغلونو قویما یانا
آذربایجان، آذربایجان

سنسن بیزه بؤیوک آنا
فراقیندا گلیب جانا

من انسانام

نه بیر دره، نه بیر داغام من
نه بیر باغچا، نه بیر باغام من
نه بیر چشمه، نه بولاغام من
نه ده سس سیز بیر قوناغام من
من حیاتین دوز اوزویم
ساغ قولوبام، ساغ گوزویم
یاشاییشین ایلک سوزویم
من انسانام، من انسانام

کریم قوریا زاده (ائل اوغلو)

مهدی عبدالمهدی دن ایکی شعر

یاز

یاز گلیب دیر بولبول اوخور گول گولور چیچک آجیب، صبا گلیب قاناقدی

قارا قیشین شاختا - بوزو قورتاریب بیز ده اوچوب بولودلارا قوناقدی

کولک اسیب نوروز گولون اوخشاییر ماوی گؤیون قاش - قاباغی آچیلیر
داغ گرنه شیر، یئل تۆشه ییر، یئر قیزیر گدیكلره سانکی گولدور ساجیلیر

سولار یاواش - یاواش سسین قووزاییر بولاقلارین کیریگیندن یاش سوزور
آیریلیقدان هارای چکن بولبولوم ایندی اوخور یاخاسینا گول دوزور

آرزولاریم بودور سیزه اوره کدن گول اولاسیز یاناقلاریز گول سالا
آما عۆمرو ز گول اولماسین، سولماسین ایللر بویو سیزدن بیزه سۆز قالا

سۆکولدو دان یئری

سۆکولدو دان یئری بیر ده اوزه آچیلدی سحر شفق چیلندی گۆیه اویغودان آییلدی شه هر
گونش یایردی اۆزون آستا - آستا یئر اوزونه قارانلیغین اته گین قالدیریپ یاییلدی ظفر
گونش گۆیون سینه سیندن ماراقلا ساللاندی گۆروندو یول بو ایشیقدان سمالار آلالاندی
آچیلدی یول گۆیه هر کس آییلدی، یوللاندی آییل، یئری، سنه باغلی بو ائللرین ده گلر!

لیلا کحالی

اوچدولار

اۆز دیزینه یوخ،
بیر قوشون سئوگیسینه دایانمیشدی.

- قارانلیق گوشه ده

قوجالمیش بیر ائو.

قوش اوچان گون ایدی،

قوجا اتو اوچدو!
قوش گۆیه،
اتو ایسه؟
سئوگی سیز یثره.

سیما صمدی

گونش

گونش گئدیردی
او دا گئدیردی
توتفون لحظه ایدی
کیم آغلابیردی
کیم سئوینیردی
ساری ساچلاریندا شئه گۆرونوردو
کیم آغلابیردی گونش بیلیردی

سئل اوغلو

داغلار کئچک

اوجا - اوجا داغلار کئچک	ایگیدسن سه دوش قاباغا
بارلی - بارلی باغلار کئچک	عۆمروموزدن به هرلنه ک
یاناق سۆنموش اوجاغیندا	گزه ک ائلر قوجاغیندا
چاغلار گله ک، چاغلار کئچک	دوراق سئلر قاباغیندا
آناق غمی، توتاق دمی	ائلر بیزه اولسون همی
سولار کئچک، ساغلار کئچک	اوزه - اوزه سونا کیمی
زوردان دوشدو او قول، بیلک	ایشی یامان ایدی فلک
گولر کئچک؟ آغلار کئچک؟	سئل اوغلو! گل سؤیله گۆره ک

جیناس منفرد حاققیندا

ائللریم! شاعرین اودلو اوره گی
 باخ! قاراداغین یاشیل چه لنگی
 دوزدو کاغیدلارا یار آدی بیر - بیر
 وورولان بیزلره یارادی بیر - بیر
 اهر تاریخینده یازین بو قالا
 مسفرد دوشمه زدی مطلق بو قالا
 چیرپماقدان یورولوب دایاندی گئتدی
 آلیشدی اودلارا دایاندی گئتدی
 دردلیلر دردینه یارادی بیر - بیر
 قاراداغ آندیدی دای آندی گئتدی
 اودلار دیاریندا قالسین بو قالا
 فلگین ایشینی دای آندی گئتدی

عاشیق یارادیجی لیغیندان

عاشیق علسگر ن سکنه بانی

سبزه هاردان خبر وئریم گؤیچه ماحالین آغ کیلسه کندیندن. آغ کیلسه کندینده
 کیمدهن خبر وئریم «آل ممد» کیشی دهن. آل ممد کیشی یوخسول بیر آدمیدی. هئچ
 کس نن آلی - قالی اولمازدی. کئنده هامی اونون خاطیرینی ساخلاردی. چوخلاری بیر
 ایش گؤره نده اونونلا مصلحت له شردی. ایش بئله گتیردی کی، آل ممد کیشی ائوله نندن
 سونرا بیر - بیرین دالینجا دورد اوغلو، ایکی قیزی اولدو. آل ممد کیشی کولفه تینی
 دولان دیرماق اوچون جاوانشیر ماحالینین مشه لریندن آغاج، تاختا، کوره ک، شاننا،
 چالغی داشیبیر گؤیچه ماحالینین کندلرینده ساتار سککیز باش کولفه تی بیر قارین آج،
 بیر قارین توخ دولان دیراردی. آل ممد کیشی چوخ چتینلیکلره دوشسه ده اوره گینی
 سبخمازدی یئری دوشنده، «دانالی داریخماز آلا له کریم دی - دئیردی». آی دولان دی،
 ایل کئچدی آل ممد کیشی نین بؤیوک اوغلو «علسگر» اون ایکی - اون اوچ یاشینا
 چاتدی. آل ممد کیشی آروادی «پریزاده» خانیم لا مصلحت له شدی کی، علسگری وارلی
 آدمالارین بیرینه نؤکردن، چوبانندان، ناخیرچیدان وئرسینلر. اوشاقلارینا چوخ مهربان
 اولان آل ممد کیشی علسگری یانینا چاغیریب دئدی:

اوغول بیلیرسن کی، من سنین خاطیرینی چوخ ایسته بیرم. شوکور آلا ها کولفه تیمیز
 چوخ دور، آلا له قویسا قارداشلاریندان یئکه لیب، هره سی بیر ایشین قولایغیندان توتاندا

کنفیمیز کۆک اولاجاق. ایندی من خرچیمیزی چاتدیرا بیلیمیرم، گل سنی یاخشی
آداملارین بیرینه نۆکردن، چوباندان، زاددان وئریم، هم یاخشی یئی - ایچ - گئیین، هم
ده قازانچیندان اتویمیزه خیرین ده گسین.

علسگر هئچ وعده آتاسینین سۆزوندن چیخمازدی. اودورکی، آتاسینین بو تکلیفینه
راضی اولدو. آغ کیلسه کندینین وارلیلاریندان بئش - آلتیسی نۆکر ساخلاماق اوچون
آدام آختاریردی. آل ممّد کیشی آروادینان گۆتور - قوی ائله دی، بو فیکره گلدیلر کی،
علسگری کالوایی قوریان آدلی بیر آداما نۆکر وئرسینلر. آل ممّد کیشی کالوایی قوریاننان
دانیشدی - باریشدی. سحر علسگری کالوایی قوریان گیلین اتوینه گۆندهردی.

کالوای قوریان علسگره بیر دست لباس تیکدیردی، گۆره جگی ایشلری اونا
تاپشیردیلار.

کالوای قوریانین دار - دونیادا وور - توت «سکنه بانی» آدلی بیر گۆیچک قیزی
واریدی. علسگر بو ائوه گلندن سکنه بانی اون یا اون بیر یاشیندا اولاردی. علسگر
ایشلرینی تانیانندان سونرا، اونو اوقدر بویورمازدیلار. او هر ایشی اۆز واختیندا
گۆروردی. کالوای قوریان دا علسگری اۆز قیزیندان سئچمزدی. ایکی ایله قدر
ایشله دیکدن سونرا سکنه بانی ایلن علسگرین آراسیندا بیر مهربانلیق عمله گلدی.
چوخ زامان علسگرین گۆردویو ایشلره سکنه بانی دا کۆمک ائله ییردی. علسگر
موللارین حدیثلرینه، درویشلرین ناغیللارینا، عاشیقلارین داستانلارینا قولاق
آسماقدان دویمازدی. کالوای قوریان دا علسگرین خاطیرینه ده گمزدی، علسگر ده
مجلسلرین هامیسینا گئردی. علسگر ایکی - اوچ دفعه بیر داستانی ائشیدنده
سۆزلرینی ده یادیندا ساخلاپاردی.

آنچاق اون بئش - اون آلتی یاشلاریندان علسگر اۆزوندن ده سۆز دئیهردی یعنی
شعیر قوشاردی. تای - توشلاری اونون سۆزلرینی ازیرله یهردیلر.

علسگرین کالوایی قوریانا نۆکر اولماسی اوچ ایلی آشیب، دۆردونجو ایله آیاق
قویموشدو. دوغرودان دا بو واختا قدر کالوایی قوریان علسگره گولدن آغیر بیر سۆز
دئمه میشدی.

دئییر دیلر کی، نه اولایدی - نه اولایدی آل ممد کیشی علسگری بوردان آپارما یایدی. علسگرله سکنه بانى آراسیندا اولان مهربانلیق یاواش - یاواش محبته چئوریلیمیشدی. ائله بیل کی، ایکسی ده دئییردی:

گئتمه گوزومدن، گئدهرم اوزومدن.

ایندی علسگرین دئدیگی سوزلرین، شعیرلرین هامیسیندا سکنه بانى نین بوللور بوخاغیندان، لالا یاناغیندان، آی قباغیندان، شاهمار زولفوندن، کامان قاشیندان، پیکان کپیریگیندن باشقا بیر سوز یوخدو، اونو تعریفله بیردی.

نوروز بایرامی گونو یایدی. کالوای قوریان بیر دست علسگره و بیر دست ده سکنه بانى یا پالتار تیکدیرمیشدی. سکنه بانى سحر تئزدن سەنەبى گوتوروب بولاغا گئتمیشدی. علسگر مال - قارانی راحتلا یاندان سونرا تزه پالتارینی گئییندی. بو زامان سکنه بانى بولاقدان قاییتدی. علسگری گورن کیمی دئدی:

علسگر پالتارین مبارک اولسون، نه یاخشی یاراشیر، گرک شیرین لیگینی وئره سن! علسگر باخدی گوردو کی، سکنه بانى نین تزه گئیدیگی قوفتانین بیر دوگمه سی آچیلیب، آلتدان کؤینه گئینن ناخیشلی باخاسی گورونور. اگر قیزین آناسی بوردا اولماسایدی، سینه سینده اولانلاری آچیب تۆکردی. اوگون کئچدی صاباح آچیلدی. کالوای قوریان تۆله یه گئندده گوردو کی، علسگر جامیشین آخوروندا اوتوروب، آستادان زومزومه ائله بیر. علسگر بو زومزومه سینده سکنه بانى نین کؤینه گیندن دانیشیر، اوز تزه پالتارینین شیرینلیگین حاضیرلا ییردی. کالوای قوریان سازدان - سوزدن اوقدر باش تاپان آدام دئییلدی. ائله بیلدى کی، علسگر اوزگه عاشیقلارین سوزلرین اوخوبور، دئدی:

-آبالا، یاخشی چاغیریرسان، چاغیر اوتانما! بیر گون کالوای قوریان آتینی میندی، کالوایی دان قاییدان آداملارلا گوزوشمک اوچون «زر - زبیل» کندینه گئندی. همین گون آغ کیلسه کندینده توی تدارکی واریدی. آرادان بیر آز کئچمه میشدی کی، سکنه بانى نین آناسینی «بوخا اوستونه» آپاردیلار. علسگر ائوه گلنده گوردو کی، سکنه بانى تکدیر، دئدی:

- عمی قیزی، من تزه پالتار گئینده سن شیرینلیک ایسته دین، منیم ده گومانیم، سن بیلیرسن کی، سوزدن باشقا هئچ بیر شئیله گلمیر. ایندی آل شیرین لیگینی وئریم. علسگر بونو دئییب باشلادی!

گولابتین قبی تر سینهن اوسته،   نه گوزل یاراشیر قیز کؤینه گینه.
سینهن کعبه، کؤینک کعبه اورتویو،   اذن وئرسن سورتم اوز کؤینه گینه.
گوزهل یاراننیشان «قال و بلی» دان،   یاناغین گؤیچکدی گولدن، لالادان،
زرگر گول دوغراسین زریں طلادان،   الینه گلدیکجه دوز کؤینه گینه.
قول علسگر دوست یولوندا سورونور،   سینهن اوسته درده درمان گورونور،
او کؤینه گه نار مه مه لر بورونور،   اونونچون قورباتیق بیز کؤینه گینه.
سوز قورتارندا سکنه بانی دئدی:

- علسگر آمان گوندو، ددهم اثشیمه سین. اگر اثشیتسه سنی بوردا قویماز قالاسان.
علسگرین الهامی جوشا گلدی، بایاق کیندان بیر آز دا اوجادان اوخوماغا باشلادی:
ایستر دارا چکدیر، ایستر قول ائیله، قویموشام امرینه قول اینجیمه رم.
حسرتیندن مجنون اولدوم صحرا یا، جان آلاسان جانیم آل اینجیمه رم.
حسرتیندن سارالیبان، سولانام، اذن وئرسن یار باشینا دولانام،
اللی یول چاپیلام، یوز یول تالانام بیر شئی دئییل دؤولت - مال اینجیمه رم.
علسگری تر باسمیشدی. ائوده گوزو سکنه بانی دان باشقا هئچ نه یی گورموردو.
سکنه بانی ماددیم - ماددیم علسگره باخیردی، دیلنمه یه سوزو یوخودو. علسگر سوزونون اویری بندینی آلدی!

علسگر یاندیم عشق آتشینده،   گوزوم قالدی کیپر یگینده، قاشیندا،
قازدیر مزاریمی چشمه باشیندا،   سال سینم اوستوندن یول اینجیمه رم.
علسگر سوزونو قورتاران کیمی سکنه بانی دئدی: علسگر سنه گلن اولوم منه
گلسین، سن منیم قبریمن اوستوندن یول سال!
سن کی، منه یار دئدین، من ده سنه یار دئییرم. اولدوم قارا تورپاغینام، قالدیم - سنین

یارینام.

آرادان بیر مدّت کئچدی. بیر گون کالوایی قوریان اؤز آروادینا دئدی: آرواد آلاه دؤولتی وئردی، اما بیر اوغولو بیزدن اسیرگه دی، بیر گون بیخیلار اؤله رم، قیز دا چیخیب بیرینه گئدر، سن ده قوردنان قیاماتا قالمییا جاقسان کی؟ ... اوندا یوردوموزدا بایقوش اولایار.

- آکیشی آچیق دانیش گؤروم، نه دئمک ایسته بیر سن؟

- آرواد، سؤزون دوغروسو، علسگر منیم چوخ خوشوما گلیر. منیم فیکریم اودور کی، قیزی وئره ک علسگره، ساخلایاق ائویمیزده. ائله بیلیرم کی، قیز دا بو ایشه راضی اولار.

بو مسئله قونشودان قونشویا یاییلدی، گلیب علسگرین آناسی پریزادین قولاغینا چاتدی. پریزاد مسئله نی آل مدّ کیشی یه دانیشدی. آل مدّ کالوایی قوریانلا قوهوم اولماغا جانلا، باشلا راضی ایدی، آما ائله حساب ائله دی کی، اویدورما سؤزدور. مسئله نی دوغرو - درست اؤیرنمک اوچون کالوایی قوریانین یانینا گلدی. سالامدان، صفادان سونرا دئدی:

- کالوایی، امریم آشمیر، اجازه وئرسن علسگری آپارارام. کالوای قوریان بیر آز فیکیرلشندن سونرا دئدی: آل مدّ کیشی، آلاها شوکور علسگردن ساوایی اوچ اوغلون دا وار، اونلار سنین قولوندان توتار، آما علسگر سیز منیم ایشیم آشماز. اگر راضی اولسان علسگر همیشه لیک بیزیم ائوده قالار. آل مدّ کیشی عارف آدم ایدی، بیلدی کی، کالوای قوریان نه دئییر. اؤزونو او یولا قویما ییب دئدی:

- کالوایی، نئجه یعنی علسگر همیشه لیک سیزین ائوده قالسین؟ بیز کی، بئله دانیشما میشدیق.

- آل مدّ کیشی، علسگری آپارسان دا، بورادا قویسان دا اختیار صاحبی سن. آنجاق منیم مقصدیم بودور کی، اختیار وئره سن ایکی ایلدن سونرا علسگرین سکنه بانئین توبونو ائله ییم قالا همیشه لیک بیزیم ائوده. آل مدّ کیشی بیر آز فیکیرلشندن سونرا گولومسه ییب دئدی:

- کالوایی، ائله من سنین فیکرینی دورد ایل بوندان قاباق باشا دوشموشدوم کی،
 علسگری منیم الیمدن آلا جاقسان.

هر ایکسی گولودو، مسئله بونلا قورتاردی. کالوای قوربانین آروادی جای - چوره ک
 قاییردی. یتدیله، ایجدیلر بیر آز دا اویان بویاندان صحبت ائله دیله. آل ممد کیشی
 دوروب اتولرینه گلدی. آنالار دئییدی: سن سایدیغینی سای، گور فلک نه ساییر.
 کالوای قوربانین محرم آدلی بیر قارداشی واریدی. چوخ واری اولدوغونا گوره اونلا
 «پوللو محرم» دئییردیله، اوزو ده چوخ ظالیم آدام ایدی. کالوای قوربان اوندان ائله
 قورخوردو کی، اگر دئسه ایدی چوره ک یئمه، یئمزدی. پوللو محرم بو مسئله نی
 ائشیتدی، تئز آدام گونده رب کالوایی قوربان یانینا چاغیرتدیردی کی:

- قارداش، بو نه زورنادیر، جاماعات چالیر؟ کالوای قوربان گوردو کی، محرم
 مسئله نی اولدوغو کیمی ائشیدی، دانماق اولماز، دئدی:

- علسگر اوزو یولا، قوچاق بیر اوشاقدیر، او اولماسا بیزیم مال - حیوان دولانماز.
 آل ممد کیشی گلیمشدی کی، اونو آپارا، من علسگری بیر ایککی ایل ایشلتمک اوچون
 یالان بیر سؤز ویدو دئدیم. اونون دا عاغلی کسدی آپارمادی.

- یوخ علسگری ائله بو ساعات قووالا گئتسین. اوزگه آدام تاپ ایشله ت. قالدی
 کی، سکنه بان، قیزیمیز وارسا، او غلوموز دا وار. اوز داشیمیز، اوز دیواریمیز. سکنه
 بان نی او غلوم مصطفی یا آلا جام. دی دورما، گئت! علسگرین شله سینی وئر قولتوغونا!
 کالوای قوربان ائوه گلدی، آما ائله بیل کی، باشینا بیر قازان قاینار سو تۆکموشدولر.
 بیلیمردی کی، آروادینا نه دئسین، علسگری نئجه قووسون. اودور کی، علسگری
 گونده رب آل ممد کیشی نی چاغیرتدیریب دئدی:

- آل ممد گرک او گونو من سنین سؤزونه باخایدیم. قوهوم - قارداش دئییر
 کی، ناحاق علسگری ساخلایبسان، قوی گئتسین آتاسینا کۆمک ائله سین. ایندی
 ایسته بیر سن علسگری آپار. آل ممد گیل و جاماعاتین هامیسی دا بیلدی کی، بو ایشی
 پوزان پوللو محرم دیر. آرخاجی اوندان کئچیمشدی. علسگر ده فیکیردن، غمدن
 سارالیب سولماغا باشلادی. داها باش قالدیریب کندین ایچینده گزه بیلمه دی.

آل مەد کیشی عشقین نه اولدوغونو بیلیردی، هم ده اوزوندن دئین ایدی. فیکیر ائله دی کی، علسگره بیر ساز تاپسین، بلکه چالیب اوخیا درد - غمی داغیلا.

گئتدی قانلی کئنددن بیر ساز گتیردی. علسگر مئیلینی سازا سالدی. آز بیر مدّته الی سازا باتدی. آل مەد کیشی نین قوهوملاری، ایسته ینلری بیر گون بیغیلیب علسگرین یانینا گلدیلر. مشهدی نادر سازی گۆترروب علسگره وئریب دئدی:

- اوغول، چال گۆروم اۆرگه نه بیلیمسنی؟

علسگر سازینی گۆتوردو، زیلینی زیل، بملینی بمل، سینه سینده مستحکم ائله دی، یانلق کرمی هاواسیندا گلدی گۆره ک نه دئدی:

آی عارفلر گلین سیزه سؤیله بیم   کسلیب اوستومدن یار نشانه سی
دوست اوزاق اولماقلا کۆنول یاد اولماز   اؤلونجه قلییمده وار نشانه سی
مشهدی نادر دئدی:

- اوغول نه چوخدو ائل قیزی ائلده، سن نییه بئله آه و زار ائله بیرسن؟

آلدی علسگر سۆزونون او بیرى بندینی:

نطفه دن پاک اولان اۆزو پاک اولار   مؤمین دن تۆره یں خوش ادراک اولار
عندلیب قان آغلار، زهری چاک اولار   گۆرسه گول اوستونده خار نشانه سی
آل مەد کیشی داوام گتیره بیلمه دی، آغلادی دئدی:

- مشهدی نادر دونیانین ایشلری بئله دیر. اگر منیم ده واریم، دۆلتیم، حالیم

اولسایدی، باشیما بو ایش گلمزدی. علسگر آتاسینین آغلاماسینی گۆروب دئدی:

علسگر غرق اولموشام بو غمه   بوخسوللوغوم داغ چکییدیر سینه مه
ناکس، مَخْنَت دن مطلب دیله مه   بوخدور ناموس، غیرت، عار نشانه سی
سۆز تاماما یئتیشدی، آما علسگر سازی بشره قویمادی. هره بیر یانندان اونو دانلادی، اویود - نصیحت وئردی. علسگر سازی سینه سینه باسدی «کرم گۆز لئمه سی»
هاواسیلا گۆره ک نه دئدی:

ائشیدین مجلسده عارف اولانلار   صرّافام، گۆهریم، کانیم گئیدیدیر
آخ چکسین یار یولونا باخماقدان   یقین بیلین یاری جانیم گئیدیدیر

نازیک بارماقلیدیر، شیمشاد اللی دیر
 شکر صحبتلی دیر، شیرین دیللی دیر
 مدتدی گوزومدن اولوبدور ابراق
 بوللور بوخاق، لاله یاناق، آی قاباق
 ایش سنه آگاهدیر، قادر ایلاهی
 علسگرم بودور سوزون کوتاهی
 اوگوندن جاماعاتین ایچینه یاییلدی کی، علسگره وئرگی وئرلیب، سازی
 گؤتوروب سینه سیندن سوز دئییر. علسگر سکنه بانى دان ساری نه سیر - سوزو
 اولسایدی، اوغلانلاردان دوستو پاشایا دئییردی، قیزلاردان عمیسی قیزی زؤهره خانیم
 دئییردی. بونلار دا علسگرین یانینا گلدىلر، احوال توتدولار. یولداشلارین گلمه سی،
 اونون احوالینی سوروشماسی علسگرى جوشا گتیردی. سازی گؤتوردو، گؤره ک
 «هیجران کرمی» هاواسیندا دردینی نئجه دئدی:

دردیم چوخدور، دیندیرمه بین حضرات منی بیر آلا گؤز جئیران اؤلدورور
 قیلینجسیز، توفنگسیز آلیر جانیمی کیمسه بیلمز پنهان - پنهان اؤلدورور
 هئچ بیلیمرم نئله میشم نئیلهرم خنجر آلیب قارا باغیریم پئی لهرم
 بیر جانیم وار یارا قوربان ائیلهرم قوی ائل دئسین عاشیق، قوربان اؤلدورور
 علسگرم بیر گؤزه له مهمانام اؤلمه یینجه چتین دؤنم، اوسانام
 عزرا ییلی قانلی توتماسین آنام منی بیر کیرپیگی پیکان اؤلدورور
 زؤهره گلنده علسگر ائله حساب ائله میشدی کی، اونا بیر شاد خبر وئره جک، آما
 نه اوندان بیر سوز ائشیتدی، نه ده کی، پاشادان بیر خبر چیخدی. گؤردو کی، نه سکنه
 بانى دان اونا بیر خبر گئیرن وار، نه اونون آه و ناله سینى. سکنه بانى یا یئتیرن. سازی
 سینه سینه باسدى، گؤره ک دردینی سازلا نئجه دئدی:

عومروم آه و واینان کئچدی دنیادا
 نئچه نامه یازدیم جانان ائلینه
 حسرت الیم بیر دلداره دگمه دی
 هئچ بیر یسی او دیاره یئتمه دی
 بو سوزو ائشیدنده زؤهره کؤره لدی دئدی:

- عمین قیزی اۆلمه ییب کی، سنین دئدیگینی اونا یئتیرمه سین. آلاہ قویسا صاباح اوندان سانا بیر خبر گتیره رم. علسگر سۇزون ایکینجی بندینی آلدی:

نه گۇزومله بیرجه یاری گۇرمه دیم   نه دېلیمله احوالینی سورمادیم
باغ بسله دیم، قیزیل گولون درمه دیم   خزان اولدو باغچام، بارا یئتمه دی
داغلارین کؤکسوندە قار نشانه سی   گول اوسته گۇرونور خار نشانه سی
اۇلورم قلییمده یار نشانه سی   گۇزو یولدا انتظاره یئتمه دی
گۇزو یاشلی آی فوقاره علسگر   ایشی اسکیک بختی قاره علسگر
اولمادی دردینه چاره علسگر   حسرت الین او دلداره یئتمه دی

منیم عزیزلریم، اوگون کئچدی، سحر هامینیزین اوزونه خیرلیکله آچیلسین، سحر آچیلاندا زؤهره قاب - قاشیغی گۇتوروب بولاغا گئتدی. گئچدن - گئجه سکنه بانی دا گلدی. اۇپوشدولر، گۇروشدولر، سکنه بانی دئدی:

- سن آلاہ دئی گۇروم علسگر نئجه دیر؟

- نئجه اولاجاق، آلاہ اونو ائله اودا قالا ییب کی، دیل ایله دئیله سی دئییل. سازی

گۇتوروب دئینده ده باشیندان اود چیخیر.

بولاغا گئدیب - گلن چوخ ایدی، اودور کی: آرتیق دانیشا بیلمه دیلر. زؤهره قاب - قاشیغی گتیریب ائولرینه قویدو، بیر باش علسگرین یانینا گلدی. علسگر اونو گۇره ن کیمی سازی باشینین اوستوندن گۇتوردو، زیلینی زیل، بمینی بم سینه سینده مستحکم ائله دی. «دیلغم» هاواسیلا گۇره ک زؤهره خانیمدان نه سوروشدو:

سؤیله قاصد مختصری والسالام   عرضیمی جانانه دئدین، نه دئدی؟

بولبول تک آسمانا چیخیدیر نالام   صحن گلستانه دئدین، نه دئدی؟

علسگرین بو یانیقلی هاوایان بئله اوخوماسی زؤهره نین ده قلبینی جوشا گتیردی.

هۇروکلری نین بیرینی آیریب سینه سینه باسدی، علسگره بئله جاواب وئردی:

گئدیب عرض حالی یارا سؤیله دیم   اینجیمه سین مندن، جانانا دئدی

ظلم الیله منی یادا وئردیلر   وئران قالسین بئله زامانا دئدی

آلدی گۇره ک علسگر نه جاواب وئردی:

یادیم سالاندا بوی - بوساطینی
 گاه اختاریر یثرین یئددی قاتینی
 آلدی گۆره ک زۆهره خانیم نئجه جاواب وئردی:

ناکس مئختئین بوینو وورولسون
 «محرم» بن اوغلانلاری قیریلین
 آلدی علسگر:

عاشیق اولدوم بیر نائصاف میلته
 اینجیله، زیورا، صفه، توراتا
 آلدی زۆهره:

سئیراقوبلار آرالینی قاندیلار
 آتام - آنام منی پولا ساندیلار
 آلدی علسگر:

کۆنول گرک ایسته دیگین ایسته یه
 رحم ائله یین من گناهکار، خسته یه
 آلدی زۆهره:

زۆهره یم سینه مده درد و غم چوخدور
 دونیادا عدالت، حاق دیوان یوخدور
 آلدی علسگر گۆره ک سۆزون سون بندینی نئجه تاپشیریر؟

کچ دولاندرماسین خام خیالینی
 یازیق «علسگر» بن عرض حالینی
 زۆهره بولاغا نئجه گئتمه گینی سازلا - سۆزله دئدیگی کیمی دیل جاوابی دا

دانیشدی. علسگرین اوره گی بیر آز ساکیت اولدو. دانیشغین سونوندا زۆهره دئدی:
 - علسگر، سکنه بانى دئییر کی، نه اولایدی بو گونلرده بیر دفعه علسگری
 گۆره دیدیم. اگر دوروب بیر آز گزسن، ائشیکه - باجیا چیخسان بلکه سکنه بانى ایله
 گۆروشه بیله سن. دئییر لر امید چوخ یاخشی بیر شئیدیر. اگر خسته نین ساغالماغینا

اۆزونون امیدی اولماسا، حکیمین درمانی کۆمک ائله مز.

آرادان بیر نئجه گون ده کئچدی، علسگر آياغا دوروب ياواش - ياواش قاپيا - باجيا چيخدی. يولداشلاری، تاي - توشلاری اونو گۆردو، يازين عطيرلی هاواسيندا اونو چۆلره، چمنلره آپاردیلار، گۆزو - کۆنلو آچیلدی، ساپ - ساغ اولدو. گونلر کئچدی، هفته لر دولاندى. گونلرين بيرينده کندین قیزلاری بولاق باشیندا سۆز بير يثره قويدولار کي، صاباح داغا پئنجه ر ييغماغا گئتسينلر. سکنه بانى بونو بيلن کيمي احوالانى زؤهره يه خبر وئردی. زؤهره علسگره دئدی، علسگر ده پاشا ايله مصلحت له شيب، سحر هله خوروز اويانمايشدان داغا اوز قويدولار. گل هاگل، گل هاگل داغا چاتديلار. پاشا داغا چاتان کيمي باشينين آلتينا بير داش قويوب باشلادی خورولداماغا، علسگر گۆزلريني زيلله دی کنددن گلن يولا. بير ساعات، ايکي ساعات بير ده باخدی کي، گۆزللر کاروانی نين اوجو گۆروندو. علسگر دقت ائله ينده سکنه بانى نى تانیدی. سازى کؤينه گيندن چيخارتدی، زيليني زيل، بميني بم سينه سينده مستحکم ائله دی. بوزامان سازين سسينه پاشا آيیلدی، سوروشدوکی:

دوردانه نی سنگ سیاہ ایچینه	علسگر، نه اولوب قويمورسان ياتاق؟ علسگر دئدی: قولاق آس گۆر نه اولوب:
کۆنول بيوفادير هئچ سالمير يادا	گۆره ن کيمي حسرت گۆزوم تانیدی
ياناقلاری گولدور هئچ اولمور خندان	گۆز دويمور، گۆزونون مهربانیدی
سيم زنخنداندا مبرواری دندان	جسمده ملک دير، نسيل ده انسان
آديم علسگردير اصلیم گۆيچه لی	عتابی ليلری جان درمانیدی
هم عاشيقم، هم درویشم، هم ده لی	«الست» عالميندن دئمیشم بلی
سۆز تاماما يئتیشدی، قيزلار دوز علسگر گيلين يانينا گلديلر. علسگر چوخدان بری	جانيم گۆزللرين يول قوربانیدی
سکنه بانى نى ياخيندان گۆروب، کلمه وئريب، کلمه آلمامیشدی. قيزلار چاتار چاتماز	
علسگر آياغا دوردو، سازى سينه سينه باسدی گۆره ک سکنه بانى نى نئجه قارشيلادی:	
تـرلـان تـامـاشـالی، مارال باخيشلی	قدم قويوب آستا-آستا خوش گلدين
يولون صاداغاسی جان ايله باشدی	قوربان سنين کيمي دوستا خوش گلدين

فیزلار علسگری اورتالیغا آلدیلار.

هامی باشا دوشدو کی، او بو سوزو سکنه بانی یا دئییر. سکنه بانی یثره باخیردی، گولومسونوردو. علسگرین یادینا سکنه بانی نین اونا سوز وئریب یار دئمه سی دوشدو. گلدی گۆره ک نه دئدی:

بیز کی، ایلقتار کئچیرمیشیک آرادان   آمین دئسن تئز دوزلدیر یارادان
کۆنلوم یاسدان چیخدی، قلبیم قارادان   گوله - گوله بو هوس ده خوش گلدین
گۆزلر سلطانی آی ملک زادا   سنین کیمی گۆزل یوخدور دونیادا
سن کی، علسگری سالیسان یادا   او سبیدن گوزوم اوسته خوش گلدین
دوغرودور، بو سوز تاماما یئتیشدی، آما علسگر هله سکنه بانی یا بیرجه «خوش
گلدین» ائله میشدی، اوره گینده دئمه لی سوزلری چوخ ایدی. زؤهره فیزلارا دئدی کی:
یورولموشوق اوتورون بیر آز دینجه لک علسگر ده بیر ایکی کلمه اوخوسون، کۆنلوموز
آچیلین.

علسگر سازی سینه سینه باسدی گۆره ک نه دئدی:

مَدَدِیر گزیرم من طیب دئییه   خسته یم درمانیم وار سینه اوسته
سوددن آغدیر، بالدان شیرین مه مه لر   قدرتدن خلق اولوب یار سینه اوسته
دوشوبسن نادان لا قدرینی بیلمز   آغلاسان گوزونون یاشینی سیلمز
نه قوجالماز، نه کؤهنه لمز، نه اولمز   هر کیمسه گوزرسه نار سینه اوسته
فیدان اکیب شجره لر یئتیرهم   باغبانیم تر شاماما گوتورهم
وعده وئرسن ایلقاریما یئتیرهم   بولبولم قویمارام خار سینه اوسته
علسگر قورتارمیر درد و فراقدان   صحبت نه لازیمدیر بئله اوزاقدان
امیب کام آلایدیم دیلدن - دوداقدان   ائسه لر ده قانیم جار سینه اوسته

ائله کی، سوز تاماما یئتیشدی، علسگر باخدی گوردو کی، فیزلارین بعضیسی گولور، آما بعضیسی چوخ پرت اولوب. «بوللو محرم» ین فیزی «جواهر» ین ده کی، چیرتیق وورسان قانی تۆکولمز. بو دفعه علسگر فیزلارین کۆنلونو آماقدان اوترو گۆره ک نه دئدی:

خوبلار مجلسینه گوزار ائيله ديم   گوردوم گوزلارين خاصى سئچيلميش
 باخيب دقت ايله نظر ائيله ديم   گول اندامى تر لباسى سئچيلميش
 اولوم صاداغاسى بو گوزلارين   معرفته كامل، كامالدا درين
 عسل مصفادير شهد ليلرين   عسل بالدير، مصفاسى سئچيلميش
 علسگر بو بندده قيزلارين هاميسينى، چيركىنلى - گويچكلى تعريفله دى و اونلارا
 گوزل دئدى. نوح دان قالما، ميخدان بورما قيزلار داها شاد اولدولار، هره خلوتجه اوز
 اوستوباشينا باخدى، گوزونو زيلله دى علسگرين آغزينا. علسگر باخدى گوردو كى،
 سكنه بانى فيكره گئديب. فيكىرلشدى كى، ياخشيسى بودور دئى كى، علاجيم
 يوخدور. اونا گوره بو قيزلارين هاميسينى تعريفله ديم. گوره ك علسگر بو دفعه اوزونو
 سكنه بانى يا طرف توتوب سوزونو نئجه تاپشيرير:

دئمه علسگرين عاغلى زاييلدى   شمس و قمر ماه جامالا ماييلدى
 گوزوم گوردو، كؤنلوم غمدن آييلدى   شيكسته قليبمين پاسى سئچيلميش
 ائله كى، سوز تاماما يئتيشدى، پوللو محرمين قيزى جواهر يثريندن ديللندى:
 - قيزلار، بورايا سازا قولاق آسماقدان اؤترو گلمه ميشيك ها... دورون پئنجه ريميزى
 ييغاق. هر كسين كؤنلو ايسته سه كندده ساز چالديرىب قولاق آسار.

جواهر بئله دئينده سكنه بانى بيلدى كى، نه تهر اولسا كنده گئدن كيمي خبر
 وئره جك، بير ده يا قسمت، علسگرى گوره يا گورمه يه. اودور كى، قيزلارين مجلسى نى
 داغيدا جايغيندان قورخدو، اولومونو گوزونه آليب جواهره جاواب وئردى كى:
 - اشى پئنجه ر قاچمير ها... كندده بو قيزلار بير ده هاردان بير يئره توپلانيب مجلس
 قوراجاق؟ كنده عاشيق گلنده چوخ واخت كيشيلر گئديب قولاق آسير، هئچ قيزلارى
 يادا سالان اولمور. سكنه بانى نين ديلله نيب بئله دانيشماغى علسگرى جوشا گتيردى
 سازى سينه سينه باسدى گوره ك نه دئدى:

سندن اؤترو عؤمروم بارين بسله ديم   مبارك دستينله دئى بير اوز - بير اوز
 اؤلوب بودونيانان حسرت گئديرم   قويسان اوزوم اوسته دئى بير اوز - بير اوز
 ايپك ناز باليشا مينا داياندى   «هجر» ناله چكدى منادا ياندى

حسرتیندن دردییم مینه دایاندی   سن گلشن اسکیلر دئی بیر اوز - بیر اوز
 بايقو حسرت چکدی یارا یثمه‌دی   طیب نشتیر ووردو یارا بیتمه‌دی
 یازیق علسگر الین یارا یثمه‌دی   چالخان غم بحرینده دئی بیر اوز - بیر اوز
 یازکنج‌دی، یای آددادی، پاییز گیردی، کیمین خثیر ایشی وار ایدی یاواش - یاواش
 گورمگه باشلادی. نشان قویان کیم، توی ائله‌ین کیم... موللا اوغلو علی ده «قیزیل
 ونگ» لی عاشیق «عالی» نی توپا تکلیف ائله‌میشدی. هله عاشیق عالی صحبت
 باشلامامیشدی کی، بیر نفر یثریندن دیللندی: آل ممد کیشی نین بیر اوغلو وار کی،
 اوزوندن سوز دئییر. پاشانی گؤندر دیلر، گلدی علسگری چاغیریب عاشیق عالی نین
 یانینا گتیردی. عاشیق عالی علسگری دانیشدیریب گؤردو کی، چوخ معرفت لی،
 قانا جاقلی بیر اوغلان دیر. عاشیق عالی ساز چال‌دی، علسگردن خواهش ائله‌دی کی،
 اوخوسون. علسگر عاشیق عالی چال‌دیغی هاواینان باشلادی اوخوماغی. سونرا بیر -
 ایکی قاتار دا اوز سوزلریندن اوخوتدو گؤردو کی، دوغرو دان دا دئدیکلرینه گوره وار
 ایمنش. عاشیق عالی چالماقدا اولسون، علسگر ده اوخوماقدا، کندین قیز - گلینی
 دسته - دسته توپا گلیردی. سکنه بانی قاپیدان گیرنده علسگرین گوزو اونا ساتاشدی.
 بیلمه‌دی کی، اوخودوغو سوز نثجه قورتاردی. ائله بو دمده عاشیق عالی دئدی:

- اوغول، ساز دا چالا بیلرسنمی؟

- بئکارا یثره دینقیلدا دیرام اوستادا!

- بویور گوروم نثجه دینقیلدا دیرسان.

علسگر سازینی آلیب زیلینی زیل، بمینی بم سینه سینده مستحکم ائله‌دی. چالماغا
 باشلادی. علسگرین فیکری سکنه بانی دایدی. گؤردو کی، دیره گین دیینده اوتوروب،
 آما اوزونده رویند وار دیر. آلدی گوره ک سکنه بانی یا نه دئدی، جاما عاتلا عاشیق عالی
 نه ائشیتدی:

آی بشموروت حسرتینی چکمکدن   یئتیشمیش جانا اوزون بورومه

ایللر حسرتی پیک فیرست دوشنده   چکیلیب پنهانان اوزون بورومه

یوسف کیمی منی سالدین آزارا   طیبیم سن ائیله دردیمه چارا

یا بویور جلالدا، یا چکدیر دارا   یا یئتیر درمانا اوزون بورومه
 یازیق علسگرم من سنه قوریان   خسته یم دردیمه گل ائیله درمان
 سن ملک زاداسان آی حوری - قیلمان   گلمیشم قوریانا اوزون بورومه
 سۆز تاماما یئتیشنده سکنه بانى اوزونون بیر طرفین آجدی. علسگر گۆردو کی،
 اونون سۆزونو باشا دوشدو. سازى یئنه سینه سینه باسدى گۆره ک نه دئدی:

جان قوریان. ائیله سن لایق دیر، لایق   بیر یار کی، مطلبی تئز قانان اولما
 قاشیلا، گۆزوله اشارت بیله   سۆزونو دئمه میس سۆز قانان اولما
 جانیم قوریان اولسون او اهل دیله   قاشلارین اوینادا اوزونندن گوله
 دېلیم ترپنمه میس دردیمی بیله   قوریانام گۆزونه، گۆز قانان اولما
 علسگر سۆیله یه سۆز مختصرین   عاغیلدان کامیل اولما، کامالی درین
 هامی بېر آغیزدان دئییه آفرین   ایسترسه مجلسده یوز قانان اولما
 عاشیق عالی او واخت گۆیچه ماحالی نین ان اوستاد عاشیقی ایدی. اونون
 بیلمه دېگی سۆز یوخودو. علسگرین اوخودوغو سۆزلره فیکیر وئردی، گۆردو کی،
 چوخ قیمتلی سۆزلردیر. اۆز ده بو سۆزلیرى بوراداجا دئدی. عاشیق عالی بئله
 حاضر جاوابلیغی هنج کسده گۆرمه میشدی. چالیدیلار، اوخودولار، اوینادیلار، توی
 قورتاراندا سونرا عاشیق عالی علسگرله بارابار اونلارا گئتدی. گئجه نی سحره جن آل
 ممد کیشی ایله دانیشدی. راضیلاشدی کی، علسگری اونا شاگیردلیگه وئرسین. آتا دا،
 آنا دا، علسگر ده راضیلاشدیلار. عاشیق عالی اۆز سازینی علسگره وئریپ دئدی:

اوغول سۆز لرین ده خوشوما گلیب، اوخوماغین دا، ساز چالماغین دا، هاوالاری دا
 دوز اوخوبورسان. آنجاق عاشیق لیغین باشقا شرطلری ده وار. دئی گوروم اونلاری
 بیلیرسنمی؟ عاشیق نئجه اولمالیدیر؟ علسگر سازى دۆشونه باسیپ دئدی: اوستا،
 قولاق آس عرض ائله ییم کی، عاشیق نئجه اولمالیدیر:

عاشیق اولوب ترک وطن اولانین   ازل باشدان پور کامالی گرکدیر
 اوتوروب دوراندا ادبین بیله   معرفت علمینده دولو گرکدیر
 خالقا حقیقتدن مطلب قاندىرا   شیطانى اۆلدوره نفسین یاندىرا

دالیسینجا خوش صدالی گرکدیر	اٹل ایچینده پاک اوتورا، پاک دورا
نامحرم دن شرم ائله یه اوتانا	عارف اولایا ایهامینان سۆز قانا
دوغرو قلبی، دوغرو یولو گرکدیر	ساعات کیمی مثیلی حاققا دولانا
مجازی دانیشا، مجازی گوله	دانیشدیقدا سۆزون قیمتین بیله
تامام سۆزو معمالی گرکدیر	کلمه سیندن لعل و مرجان سوزوله
عملین ملک لر یازا دفتره	علسگر حاق سۆزون اثباتین وئره
طریقته بو سئودالی گرکدیر	هر یانی ایسته سه باخاندان گۆره

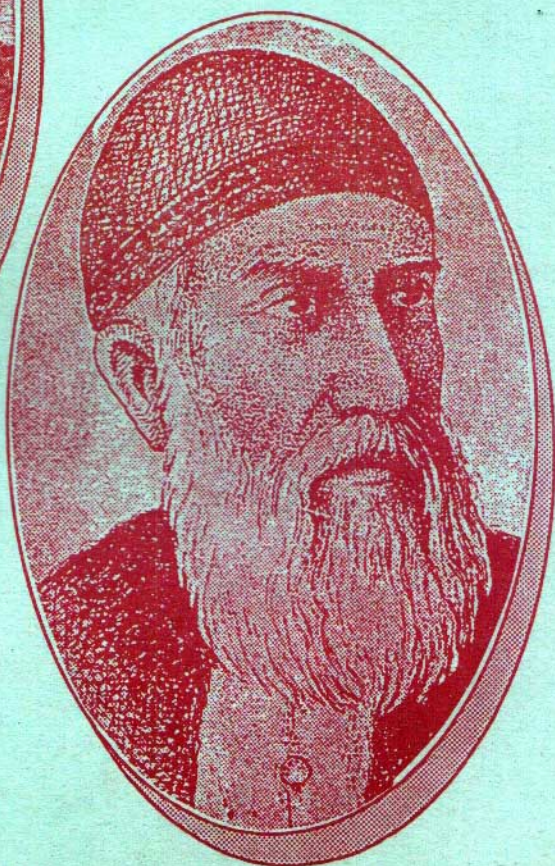
عاشیق عالی علسگری گۆتوروب اؤزو ایله بارابار آپاردی. اونلار گئنددن بیر نتیجه گون سونرا پوللو محرم توی ائله دی، سکنه بانئنی آغلادا - آغلادا اوغلو مصطفی یا آلدی. لیلی مجنوندان، مجنون لیلی دن، اصلی کرمدن، کرم اصلیدن آیری دوشن کیمی علسگر ده سکنه بانئ دان آیریلدی. اونلاری بیر - بیریندن آیران ظالیم فلک علسگری ده سکنه بانئ دان ائله دی...

علسگر کنده قاییداندا گۆردو کی، له له کۆچوب یوردو قالیب وئرانا. سکنه بانئ گئدیبیدیر. کرم اصلی سیز، اصلی کرم سیز، لیلی مجنون سوز، مجنون لیلی سیز یاشایا بیلمه دی. آما علسگر سکنه بانئ سیز، سکنه بانئ دا علسگر سیز یاشایا بیلدی. علسگر قیرخ یاشینا قدر ائولنمه دی. مجلس لرده قانان آداملارین یانیندا اؤز دردیندن دانیشدی. آخیردا جاوانشیر ماحالی نین «یانشاق کندین» ده احمدین قیزی «آنا خانیم» ی آلدی. عومرونون آخیرینا قدر اونونلا یاشادی. گون کئچیریب، عومور سوردولر، سیزین ده عومرونوز اوزون، گونونوز خوش کئچسین!...

صابر

فضولی

۱۴۵۰ تومانی